بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَقَّ
حَمْدِهِ وَثَنَائِهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَيْرِ
خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

Bismillâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm.

El-hamdu li’llâhi Rabbi’l-‘âlemîn. Ve’s-salâtü ve’s-selâmu ‘alâ Rasûlinâ Muhammedin ve ‘alâ âlihî ve sahbihî ecma’în.

ATMALI AŞİRETİ:

KÖKEN VE TARİH

ATMALI AŞİRETİ:

KÖKEN VE TARİH

Abdullah Galhasanoğlu

İSTANBUL-ORTAKÖY

2010

İÇİNDEKİLER

ATMA VE ATMALI AŞİRETİ

“Ey insanlar, muhakkak ki sizi bir erkekle bir bir kadından yarattık ve tanışasınız diye sizi kavim ve kabileler yaptık.

Şüphesiz ki Allah katında en şerefliniz en takvalı olanınızdır.

Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir, herşeyden haberdardır.”

(Hucurât Suresi, 49/13)

Atmalı aşiretinin/cemaatinin adına ilk kez 1560 yılına ait Malatya tahrir defterinde rastlanmaktadır. Buna göre, birkaç neferden oluşan “**Atmalu**” cemaati, bir başka cemaatle birlikte, 1560 yılında Malatya’nın ‘Keder Beyt’ nahiyesinde meskundu.

En eski ikinci kayıt ise, 1563 yılında Maraş topraklarında Alma Kuşağı Mezraı’nda başkalarıyla birlikte tarımla uğraştıklarını göstermektedir.

Üçüncü olarak, Arapgir sancağına ait 1643 tarihli avârız-hâne defterinde **Atma adlı köy**ün, Arapgir sancağının en büyük ya da kalabalık köyü olduğu görülmektedir.

Atma köyünün bulunduğu mevki **Horan/Horun** adını taşımakta olup bugün Kaynak adlı bir köye ev sahipliği yapmaktadır.

Horan’ın (Horun) 1335 yılında Türkler tarafından kurulmuş bir köy olduğu öne sürülmektedir. Kesin birşey söylenememekle birlikte, söz konusu tarihe ait siyasal konjonktürden hareketle Atmalılar’ın Bozok Türkmenleri'nden (ve

muhtemelen Beydili/Begdili boyundan) oldukları çıkarımını yapmak mümkün olabilir.

Öte yandan, 1560 gibi erken bir tarihte "**Atmalu cemaati**" şeklinde Türkçe bir isimle anılmalarının, Türkmen olmalarından kaynaklandığı tahmininde bulunmak mümkündür.

Atma köylüleri ya da Atmalılar, tahminen 1640'lı yılların sonunda yaşadıkları trajik bir olay sonucu 40 kadar (intikal halindeki) zaptiye ya da askeri (veya büyük ihtimalle bir mültezimin yani iltizam sahibinin temsilcisi ve korumalarını) öldürmek zorunda kaldıkları için köylerini boşaltıp değişik yerlere dağılmışlar ve başka muhitlerde çoğalmışlardır.

1690-94 yılları arasında ve/veya 1702 yılı ve sonrasında, Osmanlı Devleti'nin iskân politikası gereği tekrar bir göç dalgasının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre, içlerinden bir bölümü 1690'lı yılların başında Rakka'ya (Suriye'de, Halep'in doğusunda, Fırat kenarında yer alan ve Türkiye sınırına yaklaşık 120-130 km uzaklıkta bir şehir) yerleştirildiği gibi, aralarından bazıları da 1720 yılında Harran Ovası'nda iskân edilmiştir.

Her iki iskânın da gerekçesi, bölgede eşkıyaya karşı güvenliği sağlayacak topluluklar oluşturulmasıdır.

Yine belgeler ışığında 1734 yılında ana kütlenin hâlâ Arapgir sancağına bağlı topraklarda timarlı göçebe olarak yaşadıkları ve "harp ve darbe muktedir bir cemaat" olarak yine eşkıyaya karşı güvenliği sağlamak üzere Alaca-Han'a yerleştirilmelerinin düşünüldüğü görülmektedir.

Atmalılar'ın Osmanlı tahrir defterlerinde bazen Türkmen Ekradı (Türkmen Kürtleri), bazen de Ekrad (Kürtler) olarak anılmalarının, Bozok Türkleri'nin

Beydili/Begdili boyunun “Kürtler” cemaatinden/aşiretinden olmalarından kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Nitekim arşivlerde Beydililer için “Kürt Beğdilisu cemaati” tabirinin kullanıldığı da görülmektedir. (Bilindiği gibi Oğuzlar 12’si Bozok, 12’si de Üçok olmak üzere 24 boydan teşekkül etmekte olup, Beydili Boyu, Kayı Boyu gibi Bozoklar’dandır. Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları gibi beylikler Beydililer tarafından kurulmuştur.)

Bununla birlikte, Atmalılar'ın Rişvan aşireti ile herhangi bir bağlarının bulunmadığı da kesindir. Çünkü, başta 1560 tarihli Malatya tahrir defteri ile 1563 tarihli Maraş tahrir defteri olmak üzere bütün kayıtlarda ayrı aşiretler olarak gösterilmektedirler.

Öte yandan, Türkmen Ekradı olarak nitelendirilmelerinden hareketle Horasan kökenli oldukları tahmininde bulunmak mümkün olsa bile, Atmalılar'ın kökenini Irak'a kadar uzatan rivayetlerin hiçbir dayanağının mevcut olmadığını belirtmek gerekiyor.

Ayrıca Hacı Bektaş-ı Velî ile de herhangi bir bağlantıları mevcut değildir. Bu, Atmalılar'dan Alevîleşen kesimin Bektaşîlik'le bağlarının bulunmamasından da anlaşılmaktadır.

Öyle görünüyor ki, köken itibariyle tamamı Sünnî olması muhtemel olan Atmalılar'dan Arguvan köylerine yerleşenler özellikle Dersim kökenlilerle kurdukları akrabalık ve kültürel etkileşim sonucu Alevîleşmişlerdir. Ayrıca Doğanşehir-Topraktepe köyüne yerleşenlerin de bir bölümü İran-Kaşan'dan gelenlerle kaynaşarak Alevîliği benimsemişlerdir. Yine Alhaslılar'ın da belirli bir bölümü, Elbistan civarına yerleştikten hemen sonra Alevîliği benimsediklerini yaşlılarının ifadelerine dayanarak söylemektedirler. Atmalılar'ın geriye kalan büyük çoğunluğu ise Hanefî mezhebinde kalmaya devam etmişlerdir.

Atmalılar'ın Şafiî değil Hanefî olmaları da, Türkmen oldukları tezini güçlendirmektedir.

Arşiv belgelerinden Atmalılar'ın Rakka'dan Trabzon-Of'a ve Urfa'dan Konya ve Ankara-Haymana'ya kadar geniş bir alana yayıldıkları anlaşılmaktadır. Günümüzde nüfusları onbinlerle ifade edilebilecek bir durumdadır. Tarihçilerin genel olarak kabul ettikleri gibi, her yüz yıl için üç kuşak esas alınırsa, bu rakam akla yatkındır. 1643'te Arapgir-Atma köyünün 'vergi veren' nüfusunun 84 olduğu dikkate alınırsa, köyün toplam nüfusunun kadın, çocuk ve yaşlılarla birlikte en az 500 olduğu kabul edilebilir. Fahrettin Öztoprak, "Halep Türkmenleri'nin Kanuni devrinde vergi nüfusu 9316 hanedir. Bu ise onların nüfusunun 90.000 civarında bulunduğunu gösterir" demektedir (http://www.mengensofular.com/?q=content/view/75/10). Benzer bir akıl yürütme ile, 500 yerine 800 rakamını da kullanmak mümkün olabilir.

Batılı gezgin Carsten Niebuhr, 1766 yılında Atmalılar'ın Malatya, Maraş ve Adıyaman havalisinde bin çadırlık bir topluluk teşkil ettiklerini söylemektedir. Aynı dönemde bölgede mevcut olan göçebe toplulukların sayını ise 40 bin civarında göstermektedir.

Meşhur Atmalılar olarak Turgut Özal, Antep savunmasında şehit olan Molla Mehmet Karayılan, Osman Bölükbaşı, Metin Emiroğlu ve Recai Kutan gibi isimler anılmaktadır. Karayılan'ın Atmalılar'dan oluşan çetesi ile Anteb'in kurtuluşunda oynadığı rolün yanı sıra, Pazarcıklı Atmalılar'ın reisi Yakup Paşa (Paşo Ağa / Yakup Hamdi Bey) da Maraş'ın savunulması ve kurtuluşu olayında 350 kişi ile yer almıştır.

ATMALI İSMİNİN KÖKENİ: ATMALI ADI NEREDEN GELİYOR?

"Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve 'Kuşkusuz ben müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?!"

(Fussilet Suresi, 41/33)

"Atma"; "atmak" fiilinden gelen ve "atma eylemi" anlamını taşıyan bir kelimedir. Diğer anlamlarına gelince, yün eğirmek için kullanılan çubuğa bazı yörelerimizde "çildirgi" ve bazı yerlerde ise "atma çubuğu" denir. Ayrıca yapıların üzerini örtmekte kullanılan kalın ağaçlara da 'atma' denilmektedir. (http://www.ilic.gov.tr/print.php?type=A&item_id=1)

Larousse'da "el sanatları" kapsamında şu anlamlardan söz edilmektedir:

> "Kasnak işinde, ipliği desen boyunca tutturma işlemi. –Geniş bir yüzeyi örtmek için iplikleri birbirine koşut biçimde germe ve düzenli bir biçimde ilmiklemeye dayanan yöntem. // Atma işi, kumaş yüzeyine enine ve boyuna iplikler atıp kesişme noktalarını tutturarak yapılan sayılı bir nakış türü. (Kafes görünümünde olan atma işi, kolaylığı nedeniyle eski işlemelerde, özellikle bohça ve yaygılarda çok kullanılmıştır.)"

İnşaat alaındaki anlam olarak da şu aktarılıyor:

> "Geniş açıklıklı bir lento oluşturan, çoğunlukla bileşik kiriş. –Bir kesme taşın ayrıtı üzerindeki bir parçanın kopması."

Ayrıca Hüseyin Ecer şu bilgileri aktarmaktadır:

> "ATMA, Türkçe'de omuza atılan ya da at sırtına atılan heybe anlamındadır…. ATMALU, ATMA'dan türetilmiş olup heybesi olan kisi…. Ancak bizim bu HEYBELERLE ya da HEYBELİLER'le de bir bağımız söz konusu değil ATMİ olarak." (http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53804&uid=32929115806)

Atmalı aşiretinin adı ile ilgili olarak anlatılanlar genelde birbiriyle çelişen bilgiler durumundadır. Konuyla ilgili farklı görüş ve/veya rivayetler mevcuttur.

Bir rivayet şöyle:

> "Atmalı adından da anlaşılacağı gibi Atmalı ismi Türkçedir. Eskiden, Atmalı Aşiretinde Hırsızlık yapmayana, evini geçindiremez düşüncesi ile kız vermezlermiş. Atmalılar Eskiden Cins Atları çalma konusunda maharetli imişler. Rivayete göre, XV. yy.da Van/Erciş yöresinde iskan eden Rişvan Uruğunun iki mensubu, gece başka bir oymağın çadırları etrafında dolaşırlarken, hırsızlık suçundan tutuklanmışlar. Zamann Boy Beyi tarafından ölüm cezası ile cezalandırılmışlar. Ölüm cezaları, yörenin en yüksek kayası olan Ballıkaya'dan atılarak gerçekleştirilirmiş. Bu iki Rişvanın ölüm cezasının, kayadan atılarak infazına karar verilmiş. İnfaz gerçekleşinceye kadar, aradan geçen süre içerisinde halk arasında Bunları Kayadan Atmalı sözü çok kullanılır olmuş. Günlerce süren tartışmalardan sonra ceza heyeti de tereddüt ederek; 'Bunları Kayadan atmalı mı, atmamalı mı?' sorusuna cevap vermeye çalışır. Sonunda kayadan Atmaya karar verilmiş. Zamanın Boy Beyinin emri ile suçlanan iki Rişvan Genci kayadan atılmışlar. Gençlerden biri ölmüş, diğeri ayakları üzerine düşerek kaçmış gitmiş. Bu genç, Askerler tarafından

> tekrar yakalanmış ve Boy Beyinin huzuruna getirilmiş. Bu genci yeniden ‘Kayadan atmalı mı?’ diye sorulduğunda Bey, bu adamın cezasını çektiğini ve ölmediğini, ikinci kez tekrar atılmasına gerek olmadığını ve mukadderatı değiştiremeyeceklerini söylemiş. Hatta Boy Beyi, bu gencin bu kadar yüksek kayadan atılarak ölmemesine hayret etmiş ve onun Ermiş Kişilerden biri olduğunu düşünmüş ve korkmuş. Derhal onu serbest bırakın gitsin demiş. Böylece halk, serbest bırakılan Rişvan gencine Atmalı adını vermiş. Bu Rişvandan oluşan aileye ve daha sonra çoğalarak meydana gelen Aşirete Atmalı Aşireti adı verilmiş (bunlar rivayettir).”

Görüldüğü gibi, “Bunlar rivayettir” denilmektedir. Daha doğrusu buların birer yakıştırma olduğunu söylemek gerekir. Bu rivayetlerin kaynağı da bilinmemektedir. Ayrıca, olaya bakılırsa, “Atmamalı” adının takılması gerekirdi. Ayrıca, bu açıklama biçimi “atmalı” kelimesi üzerine kurulmuştur, “atma” değil. Oysa, Atmalı aşireti için “Atma aşireti” ifadesi de yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Atmalı isminin kökeniyle ilgili bir başka görüş şudur:

> “… Atçılıkla uğraştıkları için Atmalı adını aldıkları söylenir. AT+MALI adını analiz edersek; AT Türkçe bir kelimedir. MAL ise Kürtçe EV manasına gelir. ATMALI; At Evi, Atlara Malik olanlar, sahip olanlar gibi de yorumlamak mümkündür.”

Görüldüğü gibi bu görüş de son derece zorlama bir faraziye yahut varsayım ve tahmin olmaktan öteye gitmemektedir. Atçılık diye bir meslek yoktur, “at evi” diye bir tabir de olmaz. Birçoklarının “Atmalı aşireti” yerine “Atma aşireti” ifadesini kullanması, bu iddiayı tamamen çürütmektedir.

Üçüncü bir görüş ise, Mehmet Demir Atmalı ve İbrahim Uçar’ın aktardığına göre, şöyledir:

> “Prof. Mehmet Eröz, Macar Türkolog Rasony ve Hüseyin Namık Orkun, Türklerde totem olarak bilinen hayvan isimlerinin, oymak isimleri olarak alındığını ifade etmektedirler. Atmalı adının, totem olarak alınan atmaca kuşundan alınmış olabileceğini ileri sürmektedirler.”

Mahmut Rişvanoğlu, M. Eröz’ün bunu bir tahmin olarak ileri sürdüğünü belirtmektedir (Mahmut Rişvanoğlu, ***Saklanan Gerçek: Kurmanclar ve Zazalar’ın Kimliği***, Ankara: Tanmak, [t.y.] C. 1, s. 502; Mahmut Rişvanoğlu, Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm, 3. b., İstanbul : Türk Kültür Yayını, 1978).

Bu görüş de, bir tahmin, daha doğrusu yakıştırma olmaktan öteye gitmemektedir. Ayrıca, bu varsayımın doğru olması, Türkler’in (veya Kürtler’in) müslümanlığı kabulünden önce aşiretin mevcut olması şartına bağlıdır. Böyle olsaydı, Atmalı aşiretiyle ilgili bilgilere tarihî kaynaklarda rastlamak gerekirdi. Oysa, Osmanlı arşiv belgeleri dışında bir tarihî kayda rastlanmamaktadır. Bunlar da XVI. yüzyıldan öncesine uzanmamaktadır.

Bir diğer görüş, Hüseyin Ecer tarafından, şu şekilde dile getirilmektedir:

> “ATMİ Arapça’da Türkçe karşılığı isim olarak karanlık, akşam, koyu renk, gölge, belirsizlik anlamındadır. Sıfat olarak kullanıldığında ise karanlık, ışıksız, kara, esmer, koyu, loş, esrarlı, gizli, asık suratlı, kasvetli, üzüntülü, bulanık, korkutucu anlamlarını içermektedir…. Malatya ve çevresi Arap egemenliği altında kaldığı dönemlerde bu bölgede yasayan toplulukları aynı şekilde kendi dillerinde kara-esmer olarak sıfatlandırmışlardır. Atmiliğimiz ne ‘atmaca’dan ne de ‘kayalardan atma’lardan gelmemektedir. Atmi'liğimiz Oravların

(Arapların) esmerliğimizi sıfatlandırmasından ileridir.”
(http://www.facebook.com/group.php?gid=32929115806#!/topic.php?uid=32929115806&topic=9634)

Hüseyin Ecer, Suriye ve Filistin’i ziyaret edecekler için hazırlanmış olan 1901 tarihli bir Suriye lehçesi günlük konuşmalar kılavuzunda yer alan sözlüğü kaynak olarak göstermektedir. Orada, atmi kelimesinin karşılığı olarak İngilizce dark ve darkness kelimeleri gösterilmektedir.
(http://www.archive.org/stream/arabicmanualcoll00crow/arabicmanualcoll00crow_djvu.txt)

Ancak, bu isim benzerliği, ikisi arasında bir bağlantı bulunduğunu söylemek için yeterli bir neden değildir. Tarihî veriler, bu varsayımı doğrular bir nitelik taşımıyor. Malatya ve çevresindeki Arap-İslâm egemenliği 659 yılına uzanır. Ancak 877 yılında bölge tekrar Bizans’ın eline geçmiştir. 1071’den sonra da Türkler’in hakimiyeti altına girmiştir. Atmi (Atma, Atmalı) adının Arapça’yla bir ilgisinin bulunması demek, Atmalılar’ın (daha erken değilse bile) 877 yılında önemli bir topluluk olarak mevcut olmaları demektir. Bu durumda dönemle ilgili kaynakların onlardan bahsetmesi gerekirdi. Oysa böyle birşey yoktur. Tam aksine, Atmalılar’dan (Atmi değil) bahsedildiğini görmek için yedi asır sonrasına bakmak gerekiyor. O zaman bile, köylerde yaşayan küçük ve önemsiz topluluklar oldukları görülüyor. Yaşadıkları yerde dikkate alınan bir topluluk haline gelmeleri ise ancak 1700’lü yıllarda mümkün olmuştur.

İkinci bir husus da şu: Araplar’ın Malatya civarında karşılaştıkları herhangi bir topluluğa bu şekilde ad vermeleri mantıklı bir tahmin kabul edilemez. Onlara, yaşadıkları beldelerden hareketle, “Şuralı” ya da “Buralı” demeleri gerekirdi. Ayrıca, esmerlik gibi oldukça yaygın bir özellik, belirli bir topluluğu diğerlerinden ayırmak için kullanılabilecek bir sıfat ya da isim değildir. Mesela, birçok Hasan’ın bulunduğu yerde bunlardan birini “Kara Hasan” olarak

adlandırmak işlevsel olabilir, ama böyle bir insanı sadece “Kara” olarak adlandırmak anlamsız olur.

Üçüncüsü, böyle bir kitlenin, öteden beri bilinen kendi topluluk isimlerini bırakarak, Araplar’ın kendilerine taktığı adı benimsemeleri de olacak şey değildir.

Hüseyin Ecer, çelişkili biçimde şunu da söylemektedir:

> “… isimlerin Mam, Kam, Kom, Olda, Hus, Oldada, Fote, Aşe, Ginc, Xido, Milla, Xone, Şore, Bori, Bozo, Hemat, Ale vs. gibi. Ancak bu topraklarin bu öz isimleri Kamber, Kâmil, Ali, Alidede, Hüseyin, Fatma, Ayşe, Genco, Hıdır, Mulla, Hanım, Şehriban, Bahriye, Bazo, Ahmet, Elif şeklinde asimile edilmeye çalışılsa da ….”

Hepimizin bildiği gibi, Fatma’nın Fato, Ayşe’nin Aşe yapılması gibi kısaltmalar Anadolu’da yaygındır. Aşe’nin Arapça Ayşe’den (Âişe) geldiğini bile kabul etmek istemeyen bir insanın, Atmi ismini Arapça’ya bağlamaya çalışması tuhaftır.

Hüseyin Ecer, şunu da söylemektedir:

> “Bir kere ATMAN yada ATMALI degil ATMİ’dir, aşiret olarak bilinen ve ifade edilen. Reşwan degil Raşi’dir. ATMA, ATMALI, ATMAN gibi sıfatlandırmalar ya da isimlendirmeler ise Osmanlılar’ın Türkleştirme politikaları olduğu açıktır.”

Bu ifadeler de çelişkilidir. Osmanlı’nın Arapça’ya karşı Türkçeleştirme şeklinde bir politikası olmamıştır. Daha doğrusu Osmanlı hiç bir kesime karşı Türkleştirme ve Türkçeleştirme politikası gütmemiştir.

Buna karşılık Mehmet Demir Atmalı şunları yazmaktadır:

> "15.11.2009 akşamı gece yarısı Kanal Türk'te 'Teke Tek' Programını izliyordum. Tarihçi Murat BARDAKÇI ve Fatih ALTAYLI'nın konuğu Bizans Tarihi üzerine araştırma yapan Doç. Dr. Levent KAYAPINAR. Bizans kaynaklarına göre Osmanlı'yı anlatırken çok ilginç bir açıklamada bulundu: 'Bizans kayıtlarına göre Osman veya Osmanlı ismine rastlamıyoruz. Osman Bey'e "Atman" diyorlar. Osmanlı'ya "Atmanik" diyorlar. Osmanlı da bu "Atma" adına Arapça aidiyet eki olan (i) harfini ekleyerek kendine "Atmi" diyor. Aslında Ertuğrul, Orhan, Gündüzalp, Aydoğdu gibi öz Türkçe isimlerin arasında bir Arap adı olan "Osman" isminin bulunmasına tarihçiler bir mana verememekte ve "Atman" adına daha sıcak bakmaktadırlar.. Zaten yerel adı "Osman" değil, "Otman"dır.' "

Bununla birlikte, Mehmet Demir Atmalı şu ilaveyi de yapıyor:

> "Ancak, bizim Atmalı, Bizans kayıtlarındaki Atman ile aynı mıdır, henüz kesinlik kazanmış değildir."

Burada şunu belirtmek gerekir: Bizanslılar'ın Osman Bey'e Atman demeleri, Osman Gazi'nin isminin Atman olduğunu göstermez. Çünkü Osmanlı kaynakları bu konuda kesin bilgi vermektedir.

"Aslında Ertuğrul, Orhan, Gündüzalp, Aydoğdu gibi öz Türkçe isimlerin arasında bir Arap adı olan 'Osman' isminin bulunmasına tarihçiler bir mana verememekte" şeklindeki ifade de abartılıdır. Aslında Çağrı Bey'in adı Davud, Alpaslan'ınki Muhammed'dir. Orhan Bey'in oğlunun adı da Süleyman Şah'tır. Orhan Bey'in torunu Murad'ın adı da Arapça'dır. (Yıldırım) Bayezid de "Ebu Yezid" demektir ve Bâyezid (Ebu Yezid) Bestamî'den dolayı yaygınlaşmış bir isimdir.

Atmalı ile Arapça aidiyet eki ile oluşturulan "Atmî" arasında da bir ilişki kurulamaz. Atmî, "Benim Atm'ım" demek olur. (Mesela 'Ya Rabbî' demek 'Ey Rabbim' demektir. Uzatma eki atılarak 'Ya Rabbi' de denilebilmektedir.)

Osmanlılar gerçekten kendilerini "Atmi" olarak adlandırmış olsalar bile, bu, Osmanlılar'la Atmalılar arasında ilişki kurulmasına yetmez. Bunun için ayrıca belge sunulması gerekir. Halbuki, yukarıda da belirtildiği gibi, 1560 yılı öncesindeki Osmanlı arşiv belgelerinde (ve başka yazılı kaynaklarda) Atmalı diye bir aşiretten söz edilmiyor ve böyle bir isim geçmiyor.

1919 yılında bölgeyi ziyaret etmiş ve Pazarcıklı Atmalılar'ın reisi Paşa Yakup ile görüşmüş olan İngiliz binbaşısı Noel, Kürtçe Atmi olan aşiret adının, Osmanlı Devleti'nin Türkleştirme politikası sonucu Atmalı şeklinde Türkçeleştirilmiş olduğunu ileri sürmektedir.

Her ne kadar o dönemde iktidarı ele geçirmiş bulunan İttihat ve Terakki örgütü Türkçülük yapmışsa da, bu, Prof. Dr. İlber Ortaylı'ın "Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu" adlı doktora tezinde belirttiği gibi, Almanlar tarafından teşvik edilen ve daha çok dış politika bakımından önem taşıyan bir uygulama durumundaydı. Türkleştirme ve Türkçeleştirmenin resmî politika haline gelmesi, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Tek Parti döneminde yaşanmıştır. İttihat ve Terakki öncesi Osmanlı politikalarının ise Türkçeleştirme ve Türkleştirme ile uzaktan-yakından bir ilgisi yoktur. Hatta II. Abdülhamit'in, kurduğu Hamidiye Alayları ile doğudaki bazı Türk aşiretleri Kürtleştirdiğini ileri sürenler bile vardır. Ondan önceki tarihlerde de herhangi bir Türkleştirme faaliyeti yaşanmış değildir. Aslında Kürt aşiretleri II. Mahmut dönemine kadar büyük ölçüde özerk bir konumdaydılar. II. Mahmut'un merkezî idareyi güçlendirme çabaları aşiretler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 1560 yılında Osmanlı'nın bir köy bile değil, bir mezrada yaşayan Atmi adlı iki-üç kişilik bir topluluğu Türkleştirmek için adlarını Atmalı diye yazacağını düşünmek

mantıksızlık olur. Kesin olan husus, Noel'in bir İngiliz casusu ve ajan-provakatör olduğu ve o sıralarda Kürtler'i kışkırtmaya çalıştığıdır. Noel'in Atmi ve Atmalı adları ile ilgili olarak söylediklerinin herhangi bir değeri yoktur.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Mevcut bilgilerimiz çerçevesinde Atmalı (Atmalu) adının kökenini tespit etmek mümkün görünmemektedir. Fakat Türkçe bir adlandırma olduğu kesindir.

BELGELERDE VE SÖZLÜ TARİHTE ATMALI AŞİRETİ

Yukarıda geçtiği gibi, Dr. Rişvanoğlu, Atmalılar'ın yaşadıkları yerleri sıralarken, Osmanlı tahrir defterlerine dayanarak Maraş ile Rakka (Suriye'de, Fırat kenarında bir şehir) arasındaki bölgelerden de söz etmektedir. Beğdili, 1540 yılında iki cemaatte toplam 202 hane ve 9 mücerred (yalnız yaşayan) nüfusa sahipti. II. Selim döneminde 6 cemaatte toplam 296 hane ve 69 mücerred nüfusa ulaşmıştır (Tufan Gündüz, ***Anadolu'da Türkmen Aşiretleri: Bozulus Türkmenleri: 1540-1640***, Ankara: Bilge Yayınları, 1997, s. 57).

TDV İslâm Ansiklopedisi'nde yer alan "Beydili" başlıkı maddede ise, Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, yukarıdaki bilgilerden fazla olarak, 1570'te 69 cemaatten teşekkül ettiklerini ve yaklaşık 1000 hane olduklarını belirtiyor. Söylediğine göre, "Bu gruptan en önemlileri Karacalu, Kürtler, Bozkoyunlu, Kuzucuklu, Balabanlı, Taş-baş, Dimleklü, Ulaşlu, Tatalu gibi cemaatlerdi". (Karacalu ile Kürtler, Bozulus'u oluşturmaktadır.)

Halaçoğlu'nun "cemaat" kavramını kullanmasının nedeni şudur: Osmanlı'da konar-göçerler kendi aralarında il veya ulus adı altında gruplandırılmışlar, bu da kendi arasında boy, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba (aile) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Yaşayış tarzlarının ve hayvanlarına otlak bulma ihtiyaçlarının bir sonucu olarak yaylak-kışlak hareketine bağlı kalmışlardır. (***Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi***, C. 12, İstanbul: Çağ Y., 1993, s. 388.)

Halaçoğlu'nun sıraladığı cemaatler arasında Kürtler adını taşıyan birinin bulunuyor olması önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Rişvan diye bir koldan söz edilmemesi de dikkat çekiyor. Osmanlı tahrir defterlerinde Atmalılar'ın

“Ekrad (Kürtler)” ve “Türkmen Ekradı” (Türkmen Kürtleri) olarak anılmasının nedeni, Beydili boyunun “Kürtler” cemaatinden olmalarından kaynaklanıyor olmalıdır. Şu anda, yukarıda sözü edilen Beydili boyuna mensup Kürtler’in kimler olduğu hakkında başka bir bilgi veya bulgu mevcut bulunmadığına göre, bu ihtimali gözden uzak tutmamak gerekir. Muhtemelen, sözü edilen 69 cemaatten biri, Atmalılar’dı.

Halaçoğlu sözlerini şöyle sürdürüyor:

> “Naîmâ tarafından Halep, Rakka ve Diyarbekir bölgelerinde yoğun bir nüfusa ve çok miktarda at, koyun ve deveye sahip bulundukları bildirilen Beydililer’in en güzel yaylak ve kışlağa mâlik oldukları da kaydedilmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti onları, gerek eşkıyalık sayılan taşkın hareketleri gerekse savaşçı vasıfları dolayısıyla Suriye’deki Arap kabilelerine karşı bir set teşkili gayesiyle Rakka ve yöresine yerleştirmeye teşebbüs etmiştir. Bu iskâna Yeni İl Türkmenleri içinde bulunan 1069 hânelik Beydili kolu da dahil edilmiştir. 1690-1691’de Akçakale’den Rakka’ya kadar olan sahada Belih nehri kıyılarına iskân emri verilen cemaatlerden Yeni İl’e tâbi Bekmişlü 500 çadır, Kara Şeyhlü 600 çadır, Bozkoyunlu 600 çadır, diğer Bozkoyunlu 200 çadır, Dimleklü 500 çadırdı…. 1702’den itibaren Yeni İl ve Halep Türkmenleri’nden bazı cemaatlerin de buraya sevkedildiği görülüyor. Yeni İl ve Halep Türkmenleri içindeki bu Beydili cemaatlerinin 1638 Bağdat Seferi’nde zahire naklinde önemli hizmetlerde bulundukları da belirtilmelidir.
>
> “Belih nehri kıyılarına yerleştirilen bu Beydili obaları XIX. yüzyılda dağılmış ve Karaşıhlı, Araplı, Torun, Bekmişlü, Güneç (Güneş obası), Hacı Ali, Kazlı, Kadirli, Bayındırlı ve Ceritli oymakları Gaziantep, Urfa, Nizip, Karkamış, Oğuzeli ve Kilis yöresine yerleşmiştir….”

Mehmet Demir Atmalı ile İbrahim Uçar'ın, yaşlı (veya genç) bireylerle yaptıkları söyleşiler çerçevesinde topladıkları bilgiler, Halaçoğlu'nun aktardığı bilgilerle kısmen örtüşmektedir:

> "İslahiyenin Atmalı (Kolıkon-İhtiyarlar) Köyünde ikamet eden, 94 yaşındaki Kaba Oymağına mensup Bektaş Topal'a göre; Osmanlı Devleti, Atmalı Aşiretinden at ve deve toplatmıştır. Ayrıca Atmalı'dan asker istemiştir. Malatya/Doğanşehir yöresinde iskana zorlanan Atmalı Oymakları, göçebe oldukları için iskana karşı çıkmışlar. Asker nezaretinde ve devlet tarafından, gündüzleri yaptırılan evler, geceleri oymaklar tarafından tekrar yıkılmakta idiler. Atmalı Oymaklarının geçimini erkekler temin etmekteydi. Kadınların dağlarda çalıştırılması ayıp karşılanırdı. Uzun süreli askere alınacak erkeklerin aileleri mağdur olacaktı. Bu sebeple erkekler ailelerini riske sokmamak için, askere gitmek istememişlerdir. Askerlik yapmak ve iskan edilmek istemeyen Atmalı Aşireti, göçe karar verir. Göç için kullanılan at ve develer devlete verildiğinden, sığırlarla göç etmek zorunda kalmışlardır. Yazları Malatya, Arapkir, Arguvan ve Doğanşehir'den, Suriyenin Çit-ü Çimen, Hama ve Humus yöresine göç ederken sığırları yorulan Atmalı Aşiretinin bir kısmına GOVASTİ denilmiş, sığırları yorulmayıp göçe devam edenlere GOVGUR demişler.
>
> Van/Gürpınar ilçesinden Bırruki Aşiretine mensup İsmail GÜMÜŞ e göre; Atmalı ve Bırruki kardeştir. Göç edemeyip, inekleri yorularak Anadolu'da kalanlara Govasti, İnekleri yorulmadan, Azerbaycan taraflarına göç edenlere Govgur demişler. Gurmançca GO İnek manasına gelir. VASTİ yoruldu manalarına gelir. GUR Kurt manasına gelir. Buna göre Govasti İnekleri yorulan, Govgur ise inekleri yorulmayan, tam aksine Yiğit Kurt gibi olan anlamına gelmektedir.

“Oğuzlarda ordulaşma sisteminde 12 ve 24’lü teşkilatlanma vardır. Atmalı da da 12’li sistem vardır. Altı Oymak Govasti Altı Oymak Govgur. Veya Altı Oymak Alevi, Altı Oymak Sünni şeklinde eşkilatlanmasını yapmıştır. Govastiler Güneydoğu Anadolu da Pazarcık, Besni, Gölbaşı, Elbistan, İslahiye yörelerini, İç Anadolu’da; Konya, Ankara/Haymana/Bala, Kırşehir, Sivas/Gürün, Tokat, Yozgat, Doğu Anadolu da; Ağrı/Patnos, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Tunceli, Bitlis,Van/Erciş ve Gürpınar yörelerine dağılmışlar.
İslahiye’ye bağlı Atmalı Köyünde Govastiler oturmaktadırlar. Atmalıların en yaşlıları buraya yerleştikleri için, Kürtçe adına KOLIKON demişler. Yazın Halep, Şam, Hama, Humus (Çit-ü Çimen), Beyrut’a göç eden Govgurlar, kışa doğru Anadolu’da Arapkir, Doğanşehir, Arguvan, Elbistan, Pazarcık, Besni ve Gölbaşı yörelerine göç ederlerdi.

“Atmalı Aşiretinin asıl merkezini Malatya, Elbistan, Besni, Gölbaşı ve Pazarcık yöreleri teşkil eder. Malatya, Pazarcık, İslahiye Atmalılarının dışında, daha sonraları edindiğimiz bilgilere göre, Ağrı/Patnos ve Van/Erciş/Çaldıran/Gürpınar ilçelerindeki Atmalılara ATMAN veya UTMAN dediklerini öğrendik. Muş-Siirt arasında yaşayan Atmalılara ATMANAKİ diyorlar. Urfa/Bozova’da 27 tane ATMAN Köyü vardır. Urfa’da dernek kurmuşlar. Başkanları Aziz BABACAN ile tanıştık. Suruç’a bağlı iki sınır köyün adı ATMANAKİ olarak geçmektedir. İslahiye bölgesinde 10 kadar Atmalı köyü vardır. Şam’da tamamı Atmalı olan bir mahallenin var olduğunu duyduk. Sivas/Gürün’de Mağıkan Oymağından bir bölüm yaşamaktadır. Konya/Cihanbeyli’de Atmalı, Ankara/Bala ve Haymana, Çiçekdağı’nda Atmalı olarak değil de, Govasti olarak biliniyorlar. Irak ‘ın Zağo bölgesinde Atmalı/Atmi olarak anılıyorlar ve Yezidi olarak yaşayanların varlığını öğrendik.

> Sadece Gaziantep şehir merkezinde 20 bin dolayında ATMALI yaşadığına göre, saydığımız bölgelerde bir milyon Atmalı olabileceği tahmin edilmektedir. Atmalı, Sinemilli, Celikanlı, İfrazlı, Çakallı ve Bereketli Aşiretleri, Rişvan'a bağlı kollardır. Celali Aşireti; KHALIKAN ve SAKASUN olarak ikiye ayrılmaktadır. İslahiye'ye bağlı Atmalı Köyünün Gurmança adı KOLIKON, yani İHTİYARLAR köyüdür. Burada Atmalıların Celalilerle de akrabalığı ortaya çıkmaktadır. Celikanlılar da Celalilere akrabalık çıkarmaktadırlar." (http://yavuzatmaca.tr.gg/)

Yukarıda da geçtiği gibi, Beydililer 1691'de Avusturya Seferi'ne çağrılmışlar, 1692'de ise Rakka'ya yerleşmeye zorlanmışlardır. Öyle anlaşılıyor ki, 1690-91-92 senelerinde bir yandan Avusturya'ya karşı askere alınan, diğer yandan Rakka'ya kısmen askerî nedenlerle yerleşmeye zorlanan ve ayrıca belki 1702 yılı sonrasında da iskâna ve Arap eşkıyalara karşı bir tür 'koruculuğa' icbar edilen Beydililer ve bu arada Atmalılar, bir yandan yerleştirilmek istenildikleri yerdeki farklı yaşam biçimine ve coğrafyaya alışkın olmadıkları için, diğer yandan devlet tarafından sık sık askerî hizmete çağırılmaları yüzünden ailelerinin güvenliğinin risk altında olacağı kaygısıyla, devletin dikkatini çekmeyecek küçük gruplar halinde uygun yerlere yerleşmek ve kendilerini unutturmak için göçe karar vermişler, böylece Ankara'dan (Haymana) Konya'ya kadar geniş bir coğrafyaya dağılmışlardır.

Ancak, Bektaş Topal'ın "Osmanlı Devleti, Atmalı Aşiretinden at ve deve toplatmıştır" şeklindeki ifadesi, 1577 yılında yaşanan bir olayı akla getirmektedir:

> " 1577 yılında Osmanlı'dan Halep Türkmenleri grubuna şöyle bir yazı gelmiştir. Yazıda Beydili boyuna mensup Türkmenler devlete isyan edip isyankâr ruhlu Ebu Eris ve oğluna yardımcı oldukları bildirilmiştir.

> Ayrıca Sincanlu, Karaşeyhlu ve Coplu obalarının yağma yaptığı, yol kesip kervanları soydukları ifade edilmektedir…. Yine böyle bir zamanda Osmanlı veziriazamı Hüsrev Paşa biriken borçları yüzünden Beydili Obası'nın on bin koyunu ile yüzden fazla devesine el koymuştur." (Mehmet Öztürk, ***Oğuz Türkleri***, İstanbul: Ledo Yayıncılık, 2007, s. 264.)

Karaşeyhlu'nün Atmalı'ya bağlı gösterildiği daha önce ifade edilmişti. Asker isteme durumu 1690'larda Avusturya'ya karşı olmuş, yine aynı dönemde Rakka'da iskân edilmeleri gündeme gelmiştir.

Bütün bunlar, Beydililer'in ve Atmalılar'ın, 1690-91-92'de ve 1702 sonrasında bir yandan göçe zorlandıklarını, diğer yandan kendi istedikleri yerlerde ikâmet edebilmek ve devletin taleplerinin muhatabı olmaktan kurtulabilmek için gönüllü olarak göç etmeye karar verdiklerini ortaya koymaktadır. İslahiye gibi muhitlere yerleşen Atmalılar'ın orada kalmalarının nedeni, Prof. Dr. Halaçoğlu'nun ve Bektaş Topal'ın aktardığı bu gelişme olmalıdır.

Bektaş Topal'ın "Yazları Malatya, Arapkir, Arguvan ve Doğanşehir'den, Suriyenin Çit-ü Çimen, Hama ve Humus yöresine göç ederken sığırları yorulan Atmalı Aşiretinin bir kısmına GOVASTİ denilmiş, sığırları yorulmayıp göçe devam edenlere GOVGUR demişler" şeklindeki ifadeleri de, Halaçoğlu'nun Beydililer'in yaşam biçimiyle ilgili olarak aktardığı bilgilerle örtüşmektedir.

Ahmed Refik Altınay'ın aktardığı belgelerle birlikte düşünüldüğünde, Bektaş Topal'ın anlattığı göç durumunun 1690'larda yaşandığı söylenebilir. Çünkü bu dönem hem iskâna zorlandıkları, hem de savaşa çağırıldıkları bir dönemdir. Divan-ı Hümayun mühimme defterlerinde yer aldığına göre, Yeni İl'de yaşayan aşiretler, Viyana Bozgunu'ndan sonra ortaya çıkan sarsıntılı yıllarda

Avusturya'ya karşı savaşa çağırılmışlardır. (A. R. Altınay, ***Anadolu'da Türk Aşiretleri: 966-1200***, İstanbul: Devlet Matbaası, 1930, s. 80).

Ancak, savaşa çağırılmalarına rağmen, bölge halkından (Yeni İl Türkmenleri) savaşa iştirak eden sayısı fazla olmamıştır (***A.g.e***., s. 90). Mehmet Öztürk, katılanlar hakkında bilgi vermektedir (***Oğuz Türkleri***, s. 263-267). Rakka'ya iskân edilenler ise, yerlerini terk edip Anadolu'ya dağılmışlardır (A. R. Altınay, s. 100). Bunun ardından, Rakka'dan kaçıp Anadolu içlerinde dolaşan aşiretlerin toplanarak iskan edildikleri mahalle götürülmelerine dair pekçok Divan-ı Hümayun hükmü yayınlanmıştır (***A.g.e***., s. 108, 117, 121, 166, 171, 178, 179, 202).

İnternette yer alan bir metinde de şöyle denilmektedir:

> "1691-1699 tarihleri arasında yoğun olmak üzere, Osmanlı yönetiminin bu aşiretleri ısrarla Antep, Kilis ve Urfa'nın güneyine Halep'in kuzeyine yerleştirmek istemesine karşılık bu aşiretlerin (Elbeyli aşireti başta olmak üzere, Sinemilli, Atmalı, Kılıçlı vd) her defasında isyan ve baş kıldırarak yaylak ve sulak yerlere yani bu günkü yerleşim alanlarına gelmeleri onların göçebe-hayvancılıkla iştigal ettiğini göstermektedir. Çok daha eskilerden gelen bu kültür halen de azalarak olsa devam etmektedir. Bu alışkanlık bağlamında, yakın zamana kadar büyük kitleler halinde Pazarcık ve çevresindeki sürü sahipleri (bir sürü 300 küçük baş hayvandan meydana gelir) bahar aylarından itibaren kuzeydeki yüksek dağlara özellikle de Engizek dağına çıkmak suretiyle Güz sonuna kadar orada kalırlardı. Bu günde aynı şekilde yaylaya çıkan grupların olduğu bilinmektedir. Bu yer değiştirmeler belli bir yol izlenerek gerçekleşir. Ziyaret tepesinin doğusundan geçen, Büyük Pınar'dan Aksu'ya, oradan da Engizek Dağına ulaşan yol yöremizde 'Göç Yolu' olarak adlandırılmıştır."

(http://tarihveegitim.blogcu.com/pazarcik-tarihi-bolum-2/6363188)

Ancak, bölgedeki Atmalılar'ın (hepsinin değilse bile önemli bir bölümünün) Rakka'dan değil, komşu beldeler olan asıl yurtlarından geldiklerini düşünmek daha mantıklı görünmektedir. Nitekim aynı metinde şöyle denilmektedir:

> "Özellikle Pazarcık bölgesindeki konar göçerlerin bu gün Suriye sınırları içinde bulanan Rakka, Menbiç ve Halep taraflarında iskan edilmiştir. Rakka eyalatinde iskan edilen Türkmen İlbeyli aşireti Pazarcık Ovasına yerleşmişler, ancak burada yerli halka zulüm yaptıklarından dolayı eski yerlerine gönderilmeleri için 1703 yılında Rakka Beylerbeyi Elhac Mehmet Paşaya ferman gönderilmiştir (MAD. Num.8458- sa.181) Engizek dağında yaylayıp, Pazarcık' ta kışlayan İl beyli (ilbeylü) aşireti ahali üzerinde yaptığı baskılar karşısında önce Suriye deki Menbiç'e iskan edilmesine rağmen, sonradan Maraş ve çevresinde oturmak ve oturdukları bu yerleri şen ve abadan(mamur) etmek üzere, 1704 tarihinde Maraş Beylerbeyine ve kadısına izin verilmiştir (Maliyeden Müdevver Defteri num. 8458-sah. 98). Yine Cengiz Orhonlu'nun eserinde belirtildği gibi; Kuşcu Ceridi (Çağlyan Cerit - Küçük Cerit ve Yumaklı Cerit köyü yerleşik halkı) ile Kılıçlı Aşireti Pazarcık'a yerleştirilmiştir. Bu tür yer değiştirmeler ve zorla iskan edilme olayları özellikle 1691-1696 tarihleri arasında sistematik olarak gerçekleşirken aralıklarla devam etmiştir.. Pazarcık yöresindeki Türkmen aşiretleri ve cemaatlerinin bir çoğunun bu şekilde sık sık zorla iskan edildiği ve buna rağmen güneydeki Suriye topraklarında su ve yaylak yetersizliğinden dolayı hayvancılıkla geçinen aşiretlerinin devletin bütün önlemlerine rağmen yine Anadolu'ya göç ettiği bilinmektedir. Bu göçler sonucunda, Pazarcık'a (Bağdını Kebir ve Bağdını Sagir) yerleşenlerin Oğuzların Bayat Boyuna bağılı İl Beyli oymağı (aşireti) olduğu bilinmektedir."

(http://tarihveegitim.blogcu.com/pazarcik-tarihi-bolum-2/6363188)

Bu çerçevede, 1696'da Yeni İl'den Orta Anadolu'daki Bozok yöresine yerleşenler olduğu da bilinmektedir (Yakup Altın, ***Arşiv Belgelerine Göre Kırıkkale: Oymak-Aşiret-Cemaatler***, 3. b., Ankara: Belen Yayıncılık, 2008, s. 365).

Yine, Rakka'daki yerlerini terk eden Cerit aşiretinin Bozok, Kırşehir, Keskin ve Çiçekdağı taraflarına dağıldıkları belirtilmektedir (***A.g.e***., s. 364).
Aşiretlerin iskânında özellikle 1691-1696 yılları arasının önem taşıdığı görülmektedir. Atmalılar'ın yaşadığı Yeni İl halkı, iskân edilmek istenenler arasında yer alıyordu. Orhonlu şöyle demektedir:

> "Yeni-il Türkmenleri, Üsküdar'daki Valide Sultan evkafının reayası idiler; bu sebepten kaynaklarda bazen Üsküdar Türkmeni veya Üsküdar evi şeklinde geçmektedir. Sivas'ın güneyinde bügünkü Kangal kazasının bulunduğu yerleri kaplıyorlardı…. Haleb Türkmenleri de aynı evkafın mukatasına dahil idiler. Sivas taraflarına yaylağa çıkmakta ve orada Dulkadirli teşekkülleri ile beraber Yenil-il'i meydana getirmektedirler."
>
> (Cengiz Orhonlu, ***Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretleri İskân Teşebbüsü: 1691-1696***, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1963, s. 15.)

Orhonlu şunları da söylemektedir:

> "Haleb Türkmenleri ve Yeni İl haslarına tabi bulunan oymaklar, yazın Arapgir, Canik, Divriği, Bozok, Çorum, Amasya ve Sivas sancaklarında yaylayıp, kışın Şam taraflarına konup göçerek kışlak yaparlardı."
> (***A.g.e***., s. 15, dn. 21.)

Yeni İl'den kasıt, Sivas'ın güney ve güneydoğusuna düşen Darende, Alacahan, Kangal gibi muhitlerdir. Faruk Sümer, Sivas'ın güneyindeki Mancılık (Mancınık) köyü ile Gürün ve Hekimhan üzgeni arasındaki bölge olarak gösteriyor. Uzun Yayla'yı da Yeni İl sınırları içinde gösterenler var. Hekim-han'ın kuzey doğusunda ve Alaca-han'ın güney doğusundaki Yellüce dağının da Yeni-İl'in en ünlü yaylalarından biri olduğu belirtilmektedir. Yeni-İl, mâlî bakımdan III. Murad'ın anası Nur-Bânû'nun Üsküdar'da yaptırdığı câmiin evkafına bağlandığı için vesikalarda Yeni İl Türkmenleri'ne "Üsküdar Türkmeni" de denilmektedir.
(http://www.mengensofular.com/?q=content/view/75/10)

Öte yandan Darende'nin Başkaya (Melikler) köyünde yaşayan yaşlı bir akrabamızın anlattığına göre, Atmalılar'dan bazıları Haymana tarafına gitmişler, bazıları ise, öküzleri yorulduğu (Govasti) için gidememişlerdir. Yine onun ifadesine göre, Adana taraflarına giden, fakat o havaliyi sıcak buldukları için geri dönenler olmuştur.

Ancak, Mehmet Demir Atmalı ile İbrahim Uçar, bazı çelişkili beyanlarda da bulunmaktadırlar. Bir yerde şöyle demektedirler:

> "Anadolu'dan Kafkaslara göç ederken, inekleri yorularak Anadolu'da kalanlara GOVASTİ, inekleri kurt gibi yiğit olup da Azerbaycan civarına kadar göç edenlere GOGUR demişler. Celikanlılar da GOVASTİ'lerdendir."
> (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=70.0)

Yukarıda ise, çelişkili biçimde şu ifadeler geçiyordu:

> "Yazları Malatya, Arapkir, Arguvan ve Doğanşehir'den, Suriye'nin Çit-ü Çimen, Hama ve Humus yöresine göç ederken sığırları yorulan Atmalı

> Aşiretinin bir kısmına GOVASTİ denilmiş, sığırları yorulmayıp göçe devam edenlere GOVGUR demişler."

Anadolu'dan Kafkaslar'a gidenler bulunduğunu söylemek için bir neden bulunmamaktadır. Tam aksine, daha sonraki süreçte Kafkaslar'dan Anadolu'ya göç yaşanmıştır. Azerbaycan'a yerleşim ise, Beydili boyu için sözkonusudur; ancak Atmalılar'ın içinde yer aldıkları Halep Türkmenleri kolu için bu söylenemez. Halaçoğlu'nun ifadesiyle, "Suriye'deki Beydililer Bozok kolunun önemli boylarından biri olmuş, bu koldan bir boy İran'a giderek Safevî Devleti'nin kurulmasında rol oynarken diğerleri Yeni İl ile Halep Türkmenleri içinde ve İç İl [İçel] yöresinde yurt tutmuşlardır."

Bu durumda İran'a gidenlerin, Safevî Devleti'nin kuruluşunda rol aldıklarına göre, 1400'lü yılların sonunda ya da 1500'lü yılların başında göç ettiklerini kabul etmek gerekir. Yine Halaçoğlu'nun belirttiğine göre, Beydililer'in XVIII. yüzyılda İran devlet idaresindeki nüfuzları azalmış ve bu dönemde Azerbaycan bölgesinde yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Larousse'da da aynı bilgi yer almaktadır.

Yusuf Halaçoğlu, Beydili boyunun, arşiv belgelerinde, Kürt Beğdilisu cemaati şeklinde adlandırıldığını da söylemektedir [Yusuf Halaçoğlu, ***Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)***, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2009, C. 1, s. XXIV].

Yine, Yeni İl ve Halep Türkmenleri'ne tabi Badıllı (Beydili) boybeylerinden bahsedilirken, "Vesair Rum'da olan Ekrad taifeleri ve Çorum Kürdü ihtiyarları" ifadesinin kullanıldığını aktarmaktadır (C. 1, s. XXVI).

Halaçoğlu'nun belirttiğine göre, Türk ya da Türkmen oldukları kesin olarak bilinen pekçok topluluk Kürt olarak adlandırılmıştır. Bu çerçevede, "Ekrâd-ı

Türkmenân ya da Türkmân-ı Ekrâd" tabirlerinde geçen "ekrâd"ın (Kürtler), dağlı, göçebe ya da yörük anlamına geldiğini söylemektedir (C. 1, s. XXV).

Halaçoğlu, Kürtler'le ilgili kayıtların ise arşivlerde Kürt adıyla değil, doğrudan aşiret ismiyle yer aldığını, bunlar için ayrıca "Ekrâd" ifadesinin kullanılmadığını ifade etmektedir.

İnternette yer alan bir metinde şunlar da belirtilmektedir:

> "… arşiv belgelerinde 'Beğdili-Beğdilü-Beğdilli-Beğdillü -Badıllı-Badilli'ler hakkında otuz sekiz (38) belgenin on sekizinde (18) 'Türkmen Taifesi' kullanılmıştır. Altı (6) belgede 'Konar-Göçer Türkman Taifesi', beş (5) belgede 'Konar-Göçer Türkman Ekradı Taifesi', iki (2) belgede 'Türkmanı Yörükan', iki (2) belgede 'Konar-Göçer Türkman Yörükan Taifesi', bir (1) belgede 'Yörükan Taifesi', bir (1) belgede 'Türkman Ekradı', iki (2) belgede ise 'Ekrad Taifesi' kavramı kullanılmış olup, bir (1) belgede ise aşiretin bağlı olduğu taife belirtilmemiştir.
>
> "Osmanlı arşiv belgelerinden 'Ekrad', 'Kürt', 'Türkman' ve 'Yörük' kavramlarının hangi amaçla kullanıldığı açıkçası anlaşılmamaktadır. Mesela Osmanlı arşiv belgelerinde 'Ekrad-ı Çorum' halkı 'Türkman Taifesi', 'Türkmanlar, Türkmanlı'da "Yörükan Taifesinden" olduğu belirtilirken, 'Türkman, Türkmanlı' ise "Türkman Taifesi" olarak ifade edilmiştir. 'Ekrad- Milli' 'Ekrad Taifesinden', 'Milli', 'Millili' ise 'Türkmanı Ekradı Ulus Taifesinden' olarak tanımlanmış. 'Milli Türkman' ise 'Türkman Ekradı Taifesi' olarak zikredilir. 'Hacılar Ekradı' için de 'Türkman Taifsinden. Bozulus Türkman Aşiretinden'dir denmiştir. 'Karacakürd, Karacakürdlü, Karaca Kürd, Karacakürd, Karaca Kürd. Karacakürd, Karacakürdlü' kavramları bir yerde 'Yörükan

Taifesinden', bir diğerinde 'Konar-Göçer Türkman Taifesinden', 'Konar –Göçer Türkman Taifesinden. Karaca Kürd Oymağı, Boynuinceli Aşiretindendir' denilirken, bir başka yerde de 'Karacakürd Cemaatı, Danişmentli Aşiretindendir' denilmiştir. 'Kürdler' ise 'Türkman Ekradı Yörükan Taifesinden' olarak tanımlanır. 'Kürmanc'lar bir yerde 'Yörükan Taifesinden', olarak ifade edilirken, diğer bir yerde de 'Konar-Göçer Türkman Taifesinden. Kürmanc Cemaatı, Bozulus Türkman Aşiretindendir' denmiştir. Bir başka ilginç örnek de 'Recebli Afşarı Ekradı, Recebli Afşarı Torunları, Recebli Afşarı' için kullanılmıştır. Mesela 'Recebli Afşarı Ekradı', 'Ekrad Taifesindendir' denilirken, 'Recepli Ekradı Afşarı Torunları' ve 'Recebli Afşarı', 'Türkman Taifesinden' olarak ifade edilmiştir….

'Kürt' 'Ekrad' kavramı hakkında belki de en ilginç ve dikkate değer açıklamayı sanırız ilk defa 'XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı' adlı eserinde Ünal, 'Ekrad' kavramını etnik bir grup olarak değil de "konar-göçer" anlamında kullanmıştır (Ünal, M. A., ***XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı***, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1999, s. 75). Ayrıca ona göre 'Osmanlı Tahrir Defterleri'nde konu hakkında yeterli bilgi bulmak her zaman mümkün değildir. Çünkü Ünal'a göre 'defterlerde yer alan bu hususa müteallık bilgiler bazen hatalı ve yanlış ve dolayısıyla yanıltıcı olabilmektedir. Tahrir memurlarının yeterli bilgiye sahip olmamaları, genelleme alışkanlıkları, bugün bizim bazı kavramlara yüklediğimiz manaların XVI. yüzyılda farklı oluşu ve Osmanlı'nın bunu farklı ele alışı gibi hususlargöz önüne alınmadan bu konularda yapılacak değerlendirmelerde gaima hataya düşme ihtimali vardır kanaatindeyiz. Mesela, bugün etnik anlam verilen "Ekrad" kelimesi, çok defa bu manada kullanılmamıştır' (Ünal, s. 55). Ünal'ın bu görüşünü doğrularcasına McDowwall da şöyle der: 'MS 7. yüzyılındaki Arap

yayılması döneminde "Kürt" sözcüğü göçebeleri ifade etmek için kullanılıyordu. Bu nedenle, etnik olmaktan çok sosyo-ekonomik bir anlam taşıyordu' (McDowall, D., ***Kürtler (Uluslararası Azınlık Hakları Raporu)***, Avesta Basın Yayın, İstanbul, 2000, s. 29). Ayrıca McDowal'a göre 'bazı Arap, Ermeni, Asuri ve Pers (ve daha sonra Türkmen) aşiretlerinin kültür ve dil olarak Kürtleşmiş olduklarına kuşku yoktur. Böylece Kürt etnik kimliği tek bir ırksal kökene işaret etmemektedir' (McDowall, s. 29)."

(http://www.haberakademi.net/haberyaz.asp?hbr=1311)

Öte yandan, Mehmet Demir Atmalı ile İbrahim Uçar'ın yazısında geçen ve İsmail Gümüş'e ait "Atmalı ve Bırruki kardeştir" şeklindeki ifade herhangi bir temele dayanmıyor gibi görünmektedir. Bu yönde bir belge de mevcut değildir.

Atmalıların altısı sünnî ve altısı da alevî olmak üzere 12 oymak şeklinde teşkilatlandığı iddiası da gerçekçi görünmüyor, bir kurmaca olduğu izlenimi veriyor.

Ancak "Atmalı Aşiretinin asıl merkezini Malatya, Elbistan, Besni, Gölbaşı ve Pazarcık yöreleri teşkil eder" şeklindeki ifade, İslahiye ve diğer yörelerdeki Atmalılar'ın kökeninin Malatya'ya (Arapgir'e) dayandığını göstermektedir.

Atman isminin Atmalılar'la bir ilgisinin bulunduğu, arşiv belgelerine dayanılarak söylenebilir, fakat Utman ve Atmanaki isimleri ile Atmalı arasında ilişki kurulması, belgeden yoksun ve zorlama bir yakıştırma gibi görünmektedir.

Yukarıda geçtiği gibi Atmalılar'ın kökenini İran'ın Kaşan kentine dayandıran Hüseyin Ecer ayrıca şunları yazmaktadır:

"… İlhanlı devletinin son bulması ile birlikte Beyler savaşı olarak tabir edilen süreçte Daşt-e Kavir'den ata topraklarımıza geri dönüşümüzdür

ve o dönem egemenlik sağlayan DULKADİROĞLU beyliği sınırları içinde yer alan topraklarımıza yerleşmemizdir. Gürün-Sarız-Akçadağ-Kürecik-Doganşehir-Elbistan-Gölbaşı-Besni-Pazarcık-Afşin yaylalarına hakim olduğumuz ve bir kısım ailelerin Suriye-Halep üzerine gidip geldiğidir. Halep'te yasayan akrabalarımızla diyaloglarımız 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir. Alxas-Tofkiror-Sinemilli-Kaşanlı-Kistik gibi bugün asiret olarak bilinen yapılaşmalar kullanmasalar da son bağ olarak halen kendilerini ATMİ olarak ifade ederler, oysa ATMİ sıfatını günümüze aşiret ismi olarak taşıyan tek yapılaşma KAŞANLI'lardır. Kendimizi ifade ederken Atmi degil KAŞANLI olarak belirtiriz, bu da İran Kaşanlı'dan (Daşt-e Kavir, Türkçesi TAŞLI OVA) geldiğimizin ifadesidir. Bununla birlikte RAŞİ olduğumuzun bilincini her dönem bir sonraki kuşaklara taşımışızdır…. Raşiler olarak dilimiz Kırmanci ya da Kürdi değil Kurmanci'dir…. Kurmanci ise Raşilerin kullandığı e yerine a, i yerine u gibi sessiz seslilerin kullanıldığı, fonetik olarak gırtlaktan telaffuzla seslendirilen Kürtçe'nin lehcçesidir. Bu ayrımı ancak Kurmanci ve Kirmanci kullanan iki farklı kişiyi karşılaştırdığınızda görürsünüz."

(http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53804&uid=32929115806)

Gerçekte Hüseyin Ecer'in yazdıkları, Kaşanlı ve Beydilili kökenlere ait olayların birbirine karıştırılmış biçimi durumundadır. Konunun daha iyi anlaşılması için basit bir misal vermek gerekirse, Malatyalı bir erkekle Manisalı bir bayan evlendiğinde soylarından gelen kişilerin hem Malatyalı dedelerine, hem de Manisalı atalarına dayanan bir aile tarihçesi olacaktır. Şayet dikkat etmezlerse, olaylar kuşaktan kuşağa aktarılırken, Malatyalı kökenlerine ait özellik ya da olayları Manisalı kökenlerine izafe edebilirler, veya tersi de olabilir. Atmalılar'ın da elbette sadece kendi aralarından evlilikler yapmaları

gibi bir durum söz konusu değildir. Belli bir tarihten sonra geniş bir coğrafyaya yayıldıkları için farklı çevrelerle içli dışlı olmuş durumdadırlar.

En iyi bilinen örnek, içlerinden bazılarının Kaşanlılar'la kurdukları akrabalıktır. Hüseyin Ecer'le aynı durumda olanların Kaşan kökenli olduklarını söylemeleri doğaldır, fakat bu, Atmalılar'ın da Kaşanlı oldukları anlamına gelmez. Atmalı olup da kökenini (Cengiz Hortoğlu ve bazı Darendeli Atmalılar gibi) Horasan'a dayandıranlar da var. Elbistan ve Arguvan Atmalıları'nın bazılarının da Barazi/Berezi'ye dayandırdıkları görülmektedir. Benim gibi Malatya civarı dışında bir köken işitmemiş olanlar da mevcut.

Ancak, Hüseyin Ecer'in "Gürün-Sarız-Akçadağ-Kürecik-Doganşehir-Elbistan-Gölbaşı-Besni-Pazarcık-Afşin yaylalarına hakim olunması ve bir kısım ailelerin Suriye-Halep gelmesi" tespiti genel olarak Beydili boyu için doğrudur, Atmalılar için değil.

Öte yandan, Alhaslılar, Karahasanlılar ve Kistikler gibi toplulukların kendilerini Atmalı (Atmi) olarak adlandırmamaları, buna ihtiyaç duymamalarından, daha doğrusu bu adın işlevsel olmadığı için terk edilmesinden ve bir süre sonra unutulmasından kaynaklanmaktadır. Basit bir örnek vermek gerekirse, bir Malatyalı, Malatya'da kendisini "Malatyalı" olarak tanıtmaz, ilçe, köy veya mahallesinin adını söyler. Atmalılar'ın farklı sülaler halinde yoğun olarak yaşadığı bir yerde de, Atmalı adını kullanmak fazla bir anlam ifade etmeyecektir.

Sinemilliler ise, Atmalı değildir, ayrı bir aşirettir. Nitekim Mareşal Moltke de bu ikisinden ayrı aşiret olarak söz etmektedir.
Hüseyin Ecer'in ifadelerinden, atalarının bir bölümünün, İran'ın Kaşan kenti yakınında, Deşt-i Kevir'de (Kevir Çölü) göçebe olarak yaşadıkları ve oradan Malatya tarafına geldikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda, en azından Kaşanlı

kökenlerinin kesin olarak Türk ya da Türkmen olduğunu kabul etmek gerekir. İranlı Kürtler orada değil, güneyde yaşarlar. Bununla birlikte, Farsça ile Kürtçe birbirine yakın diller oldukları ve pekçok kelime ortak olduğu için, onların baştan beri Farsça'ya ve dolayısıyla Kürtçe'ye bir yatkınlıklarının bulunduğunu düşünmek gerekir.

Burada dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus şudur: Bugün olduğu gibi Türklük ve Kürtlük şeklinde bir "üst kimlik" düşüncesinin bu topraklardaki tarihi 100-150 seneyi geçmemektedir. Geçmişte aşiret kimliği daha ön planda olmuştur. Dil konusunda da günümüzde olduğu gibi bir hassasiyet yoktu. Osmanlı'da Türk kimliğinin öne çıkarılması, 19. yüzyıl sonlarında, önce İstanbul'da, aydınlar arasında başlamıştır. Bunların da Türkçülük yapmakla birlikte genellikle köken olarak Türk olmamaları dikkat çekmektedir. Mesela Ahmet Vefik Paşa bu durumdadır. Cumhuriyet döneminde de, Tekin Alp (Moiz Kohen) gibi isimlerin Türkçülüğün teorisini yapmaya çalıştıkları görülmüştür. Ziya Gökalp'in de önce Kürtçülük yaptığı, sonra Türkçülük yapmaya başladığı bilinmektedir.

İnternette, Darende'nin Akbaba köylüleri tarafından hazırlanmış şöyle bir metin de bulunmaktadır:

> "ATMALI (BEGİL) AŞİRETİNİN ÇIKIŞ NOKTASI
>
> "Akbaba Asya kuzey Ergenekon Bölgesinden 1700 tarihinde çıkış yapıldı. Irak üzerinden batıya doğru hareket edildi. 1750 yılında Diyarbakır Silvan ilçesinde konaklandı.
>
> "1800'de Türkmen aşireti ve Begil aşireti arasında kan davası oldu. Begil (Atmalı) aşiretinden 500 aile Harput-Elazığ Fırat nehrinin yanına çadırlarını kurdular. Konakladıkları Yazıhan ilçesinde Setiroğlu aşireti ile dost olmuşlardır. Bu dostluğun sonucu olarak Begil aşireti Akbaba

Dağı'nın çevresine kadar uzandılar. Begil aşireti yazları yayla yerine Hekimhan Yama Dağları'na konaklamışlardır. Kışın tekrar Akbaba Dağları'na göç ederlermiş. Ve hala da orada yaşamaya devam etmektedirler.

"Begil aşireti 500 hane olup zaman zaman bunlar batıya doğru göç ettiler. Göç noktaları Pınarbaşı, Melikgazi, Çiçeçdağı, Keskin ve Haymana Konya Hunak, Kadınhan, Emirdağ, Bilecik, Söğüt olarak bilinmektedir…."

"Şu anda Darende ilçesinde kalan Begil aşireti; Akbaba, Başkaya, Günerli, Borandır, Üçpınar, Hacoğullar, Kızılmağara, Kömüklü, Karıncalık, Kavaklar, Boyalı, Tullolar, Göynük, Ağılyazı, Kelhasan Uşağı, Kılıçdoğanlar (Gürün) Goluşık (Gürün), Böğrüdelik (Gürün) köylerinde Akbaba aşireti konaklamaktadır. Begil aşireti halkı son çıkış noktası Malatya, Osmaniye, Adana, Ankara, Nazilli (Aydın), İzmir, Manisa, Balıkesir, Bursa, İzmit, Antalya, İstanbul illerine göç etmişlerdir."

(http://www.radyodarendemkekec.tr.gg/)

Görüldüğü gibi bu metinde, birtakım gerçek dışı rivayetlerle yakın zamanlara ait ve doğru bilgiler iç içe geçmiş durumdadır. Ayrıca, yaşadıkları Akbaba köyünün isminden hareketle Atmalılar'ı Akbaba aşireti olarak adlandırabilmektedirler. Begil'den Beg-dili'nin (Beydili) kastedildiği anlaşılıyor. Ayrıca 1800'de Begdili (Atmalılar) ile bir Türkmen aşireti arasında kan davası yaşandığı iddia ediliyor. Bu rivayetin doğru olduğu kabul edilebilir, fakat tarih konusunda ihtiyatlı olmak gerekir.

Metinden anlaşıldığı kadarıyla, 1640'larda Arapgir'den ayrılmak zorunda kalan Atmalılar'ın önemli bir bölümü, güneyde, Malatya'nın Yazıhan ilçesi civarında

konaklamışlar, burada bir aşiretle (Setiroğlu) dostluk kurmuşlardır. Bunun ardından da Ak(ça)baba Dağları'na (Darende'nin kuzeydoğusunda, Darende ile Hekimhan arasında yer alır) doğru uzanmışlardır.

Bu bilgilerin doğru olduğu kabul edilebilir. Gerçekten de, benim dedelerimin yaşadığı yer, Akçababa Dağları'nda yer alan Kızılmağara köyüdür (Önceden Darende'ye bağlıyken, şimdi Kuluncak'a bağlı). Bu metinde Akçababa Dağları'na kısaltma yapılarak Akbaba Dağı/Dağları denilmesine benzer şekilde, bizimkiler sadece Akça Dağ adını kullanagelmişlerdir. Metinde adı geçen Kömüklü köyü, Kızılmağara'ya komşudur. Kömüklü'nün kuzeybatısındaki Temüklü'de de Atmalılar yaşamaktadır. Karıncalık, Kuluncak'a komşudur. Atmalılar'ın Kurşunlu köyüyle de ilgisi bulunduğunu, adı geçen Başkaya (Melik/Melikler) köyünden yaşlı bir akrabamız ifade etmektedir. Kızılmağara ve Başkaya'nın yanı sıra, adı geçen Tullolar (Tıllolar) köyünde de akrabalarımız bulunuyor.

Metinde, Sivas-Gürün'ün Kılıçdoğan, Goluşık (?) ve Böğrüdelik köylerinde de Atmalılar'ın yaşadığı belirtilmektedir. Gürün-Ağaçlı köyünün (eski ismi Mahgen) halkının büyük bir bölümü Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesinden gelmiş olmakla birlikte Atmalı olup olmadıkları bilinmemektedir.

Yozgat-Sorgun'a baglı Gökiniş ve Çekerek'e bağlı Cemaloğlu köylüleri kendilerinin 1783 senesinde Sivas, Malatya, Gürün çevresinden geldiklerini ve Atmanlı oymağından olduklarını belirtmektedirler. Malatya merkeze bağlı Dilek Kasabası'nda da Atmalılar yaşamaktadır. (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=95.0)

Şam'ın bir mahallesinin adının Atmalı olduğu ve sakinlerinin Atmalı aşiretinden oldukları da ileri sürülmektedir. Ayrıca Halep'te Hacı Mahmut Payaho adındaki

ailenin de Atmalı olduğu belirtiliyor.
(http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=94.0)

Dr. Ali Sayar, Atmalılar'ın Bektik Türkmenleri'nden olduklarını iddia etmektedir. Şöyle diyor:

> "Beğdik, Beğdiki, Begdik, Bekdik, Bekduk,Bekdük, Bektuk,Bektuki, Begdük, Bektük, Bektuti, Beydik isimleriyle de anılan ve Oğuzlar'ın Bozok kolundan, Horasanî olan bu büyük uruk konar-göçer Türkmân Yörükânı taifesindendir. Yerleşme yeri; Niğde, Aksaray, Meraş, Karaman, Bozok, Kırşehri Sancakları, Danişmendlü Kazası (Karahisar-ı Sahib Sancağı), Gülnar Kazası (İçel Sancağı), Canik Sancağı, Haleb, Rakka, Adana Eyaletleri, Yeni İl Kazası (Sivas Sancağı), Konya-Ereğli Kazası (Konya Sancağı), Nevşehir Kazası (Niğde Sancağı), Eyübeli Kazası (Aksaray Sancağı)'dır. Bekdikler; Prof.Dr.Salim ÇÖHÇE ve eski Devlet Bakanı Mehmet ALTINSOY'a göre Avşar Boyundandır. Dulkadiroğlu Hakan Türker SARIÇİÇEK, Bekdikler'in Avşar olduğunu, ismini hatırlayamadığı bir kaynakta okuduğunu ifade etmektedir. J.Cuisenier, Bekdikler'in Avşar olduğunu yazar. Prof. Dr. Mehmet Eröz'e göre Eski Bulgar Türkleri'nin Hortu Oymağındandırlar. Muharrem BAYAR'a göre Bekdikler, Malazgirt Savaşında sol kolda savaşan Yağmur Bey'in Türkmenleri'nden olup Beğdili Boyundandır (Muharrem Bayar, kendilerinde bulunan tek nüsha el yazması olan '***Aşıkpaşa Selçuknamesi***'ne dayanarak bunu söylediğini ifade etti. Bolvadin'de kendilerini ziyaretimizde gösterdiği bu eşsiz kaynağın bir an önce tarih hayatımıza kazandırılması çok gereklidir.) Selçuk PEKER'e göre Beğdili'dir. Adnan Menderes KAYA, Ege Ün. ***Tarih Dergisi***'nde 'Avşar Bekdiği' okuduğunu belirtti. 30 yıldır Bekdikler'i araştıran, Bekdikler'in Kara Bekdikler oymağından -ki bu oymak Dulkadiroğlu Suli Bey'in neslidir- Kazım SÜLLÜ'ye göre Bayat

> Boyundandır, ancak Kazım Süllü,bize Bekdikler'in Halep Beğlikli içinde yer aldığını ve Devlet Kethüda'ya bağlı olduklarını iletti ama Beğlikli'nin Beğlikli Avşarı olduğunu farketmedi diye düşünüyoruz. Cengiz ORHONLU ve Yusuf HALAÇOĞLU Beydil okumuşlardır. Refet YİNANÇ ve Cevdet TÜRKAY; Begtunlu, Begtanlu, Begtonlu, Bektoniye diye de okumuşlardır. 1563 Maraş Tahrir Defterinde Refet YİNANÇ-Mesut ELİBÜYÜK,bazı yerlerde Begtutulu, bazı yerlerde Bekdil, bazı yerlerde Begtuk, bazı yerlerde Begtunlu, bazı yerlerde Bağdatlı (aslı Beğdutlu) okumuşlardır. İbrahim SOLAK; Begdiz (görüşmemizde Begtik olabileceğini ilettiler zira Yinanç bu kelimeyi Bekdik ve Bekdil olarak okumuş) okumuştur. Tarihi vesikalarda ve yayınlanmış kitap ve makalelerde Bektik Türkmenleri farklı Aşiretler içerisinde gösterilmiştir.Cevdet Türkay Dânişmendlü Aşireti'nden; Tufan Gündüz Danişmendli Türkmenleri'nden; Cengiz Orhonlu Kara Bekdikleri (Kara Beydil), Şeyhlü'nün bir kolu olması lazım gelir diye yazmış."

Ali Sayar, Bektikler'i bu şekilde tanıttıktan sonra, şunları da söylemektedir:

> "Ayrıca Kürtleşmiş Bekdikler de vardır, bunlar: Atmalu içindeki Bekler, Sadakalar, Kızkapanlı, Karahasanlı, Karalar ile Dudukan (Dudiganlı,Dudikanlı), Dunikan, Dudiran, Badikan (Baduki, Badiki, Batuki, Bazuki, Baziki, Biziki, Bazuklu, Bizeki, Bizikiler, Bazüklü,)'dır. Beritan Aşiretinin de Kürtleşen Bekdik olduğu söylenir." (kizilcalilar.net/forumyazi/makalebekdik.doc)

Ancak, Ali Sayar, bu sonuca nereden vardığını söylemiyor. Kanaatimizce, Bektil'den kasıt, Cengiz Orhonlu, Yusuf Halaçoğlu, Refet Yinanç ve Mesut Elibüyük'ün okudukları şekilde bu kelimenin aslı Beyidili (Begdili) olmalıdır.

Mehmet Demir Atmalı bir başka yorumda daha bulunmaktadır:

> "Prof. Fahrettin Kırzıoğlu "***Kürtlerin Türklüğü***" adlı eserinde Celalileri iki kola ayırtmaktadır. Biri Sakasun (Saka/İskitler), diğeri Khalikon (İhtiyarlar)dur. Sakalar, Hun kolundandır. Kholıkon'lar ise Atmalı Aşiretidir. Çünkü Nurdağı'na bağlı Atmalı Köyünün Kürtçe adı Kolıkon'dur. Malatya ve Pazacık'taki Atmalı, Sinemilli ve Demircilerin tamamı bu köyü Atmalı ile birlikte Kolıkon (İhtiyarlar) olarak bilirler. Biz burada Atmalı Aşiretinin Celalilere, bir başka deyişle Celikan Aşiretine bağlı olduğunu görmekteyiz. Bugüne kadar Atmalı Aşiretini direk Rişvan Aşiretine bağlamakta idik. Ancak Celikanlı da Rişvan Aşiretinin bir kolu olduğu için, Atmalı veya Kolıkon da dolaylı olarak Rişvan'a bağlı çıkmaktadır. Rişvan Aşiretinin de Urfa'da 'Badıllı Aşiretine' bağlı olduğunu daha önce yazmıştık. 'Beg-Dili' boyunun Kürtçe telaffuzu zor olduğundan, 'Badıllı' denilmiştir. Bey-Dili boyu da bildiğiniz gibi Oğuzların 24 boyundan biridir. Yani Celikanlı ve Atmalı Aşireti dolaylı olarak Türkmen Boyu olarak karşımıza çıkmaktadır.
>
> "Malatya, Besni, Adıyaman'ın Çelikhan İlçesi, Kahramanmaraş Pazacık, Konya Cihanbeyli, Ankara Haymana'da ve Gaziantep Nurdağı ve İslahiye İlçelerinde, Nizip, Kargamış'da, Kilis'de, Suriye Kurt Dağı'nda Celikanlı Aşiretinin mensupları yaşamaktadırlar. Yine Rişvan'ın kolları olup da Celikanlılarla birlikte göç etmiş ve birlikte yaşayan kardeşleri vardır. En yakın kardeşleri Atmalı, İfrazlı, Berketli, Çakallı, Hamaldı, Delikanlı, Belikanlı, Melikanlı'dır. Yine Atmalı ve Rişvan kendi aralarında iki kola ayrılmışlardır. Anadolu'dan Kafkaslara göç ederken, İnekleri yorularak Anadolu'da kalanlara Govasti, İnekleri Kurt gibi yiğit olup da Azerbaycan civarına kadar göç edenlere Gogur demişler. Celikanlılar da Govasti'lerdendir."
> (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=70.0)

Bu yorumun doğru olması teorik olarak mümkünse de, salt bir köy isminden hareketle varılacak sonuçların doğruluğundan kesin olarak emin olunamaz. Kökeni ta İskitler'e kadar uzatmak ise mümkün görünmemektedir. Atmalı tabiri oldukça yakın zamanlara aittir. Yukarıda verilen bilgilerin doğruluğunu ispatlayacak hiçbir belge de mevcut değildir.

Atmalı ile Rişvan ve Celikanlı arasında kurulan bağlantı da yakıştırma ya da tahmin gibi görünmektedir.

Öte yandan, "Anadolu'dan Kafkaslara göç ederken, İnekleri yorularak Anadolu'da kalanlara Govasti, İnekleri Kurt gibi yiğit olup da Azerbaycan civarına kadar göç edenlere Gogur demişler" şeklindeki ifadeler, daha önce de belirtildiği gibi, aşağıdaki ifadelerle çelişmektedir:

> "Yazları Malatya, Arapkir, Arguvan ve Doğanşehir'den, Suriyenin Çit-ü Çimen, Hama ve Humus yöresine göç ederken sığırları yorulan Atmalı Aşiretinin bir kısmına Govasti denilmiş, sığırları yorulmayıp göçe devam edenlere Govgur demişler." (http://yavuzatmaca.tr.gg/)

Ancak, Konya'dan İslahiye'ye kadar geniş bir alanda tekrarlanıyor olması itibariyle, bir "Govastilik" meselesinin bulunduğu kesindir. Bununla, Mehmet Demir Atmalı'nın "Yine Atmalı ve Rişvan kendi aralarında iki kola ayrılmışlardır. Anadolu'dan Kafkaslara göç ederken, İnekleri yorularak Anadolu'da kalanlara Govasti, İnekleri Kurt gibi yiğit olup da Azerbaycan civarına kadar göç edenlere Gogur demişler. Celikanlılar da Govasti'lerdendir" (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=70.0) şeklindeki ifadeleri çerçevesinde, Govastiliği daha geniş boyutta ele almak, salt Atmalılar'a ait bir sıfat olarak düşünmemek gerekmektedir. Govasti kavramının, konar-göçer birçok aşiret ya da topluluk tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Darende'nin Başkaya (Melik, Melikler) köyünde yaşayan sözkonusu yaşlı akrabamızın anlattığına göre, Atmalılar'dan bazıları Haymana tarafına gitmişler, bazıları ise, öküzleri yorulduğu için gidememişlerdir, o yüzden bunlara Govasti denilmiştir. Yine onun anlatımına göre, Atmalılar'dan, Adana taraflarına giden, fakat o havaliyi sıcak buldukları için geri dönenler de olmuştur. Bunun, diğer yazılarda sözünü ettiğimiz Arapgir-Horan'dan göç olayından sonra yaşandığı anlaşılmaktadır.

Darende'nin Akbaba köyünde yaşayan Atmalılar'ın belirttiğine göre, Atmalılar'ın göç ettikleri yerlerden birini Konya-Yunak oluşturmaktadır (http://www.radyodarendemkekec.tr.gg/).

İnternette yer alan ***Anadolu Ajansı*** mahreçli bir haberde geçen "Govasti" konusu, bu bilgiyle paralellik taşımaktadır:

> "Konya'nın Yunak ilçesinin kuruluş tarihini geleceğe taşımak için bir grup vatandaş tarafından 2008 yılında çekimlerine başlanan 'Govasti' (Yorgun Öküz) isimli filmin tamamlanması için ilgi bekleniyor. Yönetmenliğini Bülent Bakır'ın yaptığı, senaryosu araştırmacı yazarlar ve Yunak tarihinden esinlenerek hazırlanan 'Govasti' (Yorgun Öküz) isimli 90 dakikalık filmi Yunak ilçesinin kuruluşu ve tarihini geleceğe taşımak için çektiklerini belirten Halil İbrahim Sapmaz, '2008 yılında ilçemizde görev yapan Yunak Kaymakamı Alper Tanrısever, dönemin Belediye Başkanı Hasan Ürün resmi kurum amirlerimiz ve Yunaklı esnaflarımızın destekleriyle 'Govasti' (Yorgun Öküz) filminin çekimlerine başladık. Yunaklı hemşerilerimizin de büyük ilgi gösterdiği film çekimlerinde Yunak'lı vatandaşlarımız rol aldı' dedi. 1612 yılından günümüze Yunak ilçemizin kuruluşunu ve tarihini film karelerine aktararak çocuklarımıza filmi miras bırakmak istiyoruz diyen Sapmaz, …."

(http://www.istasyongazetesi.com/istasyon/Haberler.aspx?HaberNo=9414)

Yunak 1612 yılında kurulmuş olmakla birlikte, “Govasti” kavramı etrafında yaşanan yerleşimin daha sonraki tarihlerde gerçekleşmiş olduğunu düşünmek gerekmektedir. Nitekim bir başka metinde şu bilgiler verilmektedir:

“Merkeze ve bazı yakın köylere yerlesme 16. yy.dan sonra olmuştur…. 17. yy. başlarında ise tedricen doğudan batıya devam eden göçler sonunda Yunak bölgesine iskan olan 25 obadan 12’sinin bilbası, 12’sinin de Govasti [adını] taşıdıkları ve sırasıyla Hatırlı, Koçyazı, Meşelik, Sülüklü, Saray köylerini kurdukları … bilinmektedir.” (http://okulweb.meb.gov.tr/42/24/730042/yunak.html)

“Govasti” kavramına Konya-Kadınhanı’nın Sarıkaya köyünde de rastlanmaktadır. İnternette yer alan bir metinde şunlar söyleniyor:

“Sarıkaya Köyü nün kuruluşu ile ilgili tam bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak … birçok sebepten dolayı halkın iç bölgelere, batıya doğru göç etmesi sonucunda Çoğunlukla Malatya-Adıyaman tarafından gelenlerin yerleşmiş olduğu bir bölgedir. Daha sonra doğudan başka göçler de almıştır. İlk olarak ‘Govasti’ adını almışlardır. Göçler kağnılarla yapılmış ve şu anki yerleşim yerine gelindiğinde artık kağnıları çeken öküzler yürüyemez hale gelmişlerdir. Öküz yoruldu manasına gelen govasti ismi buradan gelmektedir. Bu nedenle son durak burası olmuştur. Daha sonra bazıları buradan başka yerleşim alanlarına göç etmişlerdir. Bahsettiğimiz diğer yerleşim alanları Sarıkaya’ya çok da uzak olmayan yerlerdir. Mevcut civar köyler. Yani Çayırbaşı, Sülüklü ve Yunak ilçesine bağlı bazı köyler…. Köyün ilk kuruluşunda akrabalar toplu olarak yerleşmişlerdir. Sımikilar, Turıkilar, Mamalılar, Qolalar

> gibi isimlerle anılırlar. Daha sonra nüfusun artmasıyla köy iyice birbirine karışmıştır.” (http://www.sarikayaliyim.tr.gg/SARIKAYANIN-TAR&%23304%3BH%C7ES&%23304%3B.htm)

Yukarıda anlatılanlar, Govastilik meselesinin Atmalılar’a ait bir konu olmadığını göstermektedir. Bu kavrama ayrıca Konya-Çeltik’in Adakasım köyünde de tesadüf edilmektedir. Ramazan Çavdar, köyle ilgili olarak şu bilgileri veriyor:

> “1756-1783 yılları arasında Malatya, Elazığ ve Adıyaman illerinden göç ederek gelenler tarafindan kurulmuş bir İç Anadolu köyüdür…. ilk yerleşen kişinin adı Kasım olduğundan, gölün yanı da hüyük olan ve ada görünümünde bulunduğu için ‘Kasım’ın adası’ zamanla Adakasım ismini almiştir. İlk gelen ailelerin (Govasti) Yorgun Öküz kabilesi bulunmaktadır. Günümüzde bu kabilelerin Malatya (Pötürge, Yazıhan, Arapgir, Akçadağ, Elazığ (Baskil), Sarıkamış, Tokat (Zile) ve Yozgat (Akdağmadeni) illerinde de halen bulundukları, yaptığım çalışmalardan anlaşılmıştır.” (http://www.turkcebilgi.com/%C3%A7eltik,_adakas%C4%B1m/haritasi)

Ramazan Çavdar’ın göç için verdiği tarihin, konuyla ilgili olarak tarih veren başkalarınınkine nisbetle daha gerçekçi olduğu görülmektedir.

“Govasti” meselesini, Kahramanmaraş’ın Afşin ilçesine bağlı Haticepınar köylüleri de dile getirmektedir. Hüseyin Ecer gibi, köy halkının İran’ın Kaşan şehrinden göçüp önce Diyarbakır’ın (Amid) Maden ilçesine yerleştiği iddia edilmektedir. Ancak, bundan emin olmadıkları için, “Başka bir kaynakta boyun Rişvan aşiretine mensup olduğu, bunların Kürtleşmiş Türkmenler olduğu

belirtilmektedir" demektedirler. Daha yakın zamanlara ait ve bu nedenle doğru olması ihtimalı daha fazla olan rivayetler olarak da şunları aktarmaktadırlar:

> "Malatya ile Halep arasında hayvancılıkla yaylak kışlak şeklinde gidip geldikleri bilinmekte. Malatya'da kalanlara Govasti denılmiş, nedeni öküzlerinin yorulup yola devam etmemesınden kaynaklanmaktadır. Maraş, Kayseri ve Konya'ya göçedenlere Govgır denılmiştir. Aşiret göçebe bir hayat tarzını benımsemiştir, Osmanlı Devleti döneminde bunlar bütün boylar gibi iskana tabi tutulmuş, iskanda genelde boylar parçalara ayrılarak yerleştirilir, Kaşanlı halkı da parçalara ayrılarak Çannakkale, Konya, Kayseri, Malatya, Maraş, Halep'e yerleştirilmiştir. Altı oymak 'Govasti', altı oymak 'Govgur'. Veya altı oymak Alevi, altı oymak Sünni şeklinde teşkilatlanmasını yapmıştır. 'Govastiler' Güneydoğu Anadolu'da Pazarcık, Besni, Gölbaşı, Elbistan, İslahiye yörelerine, İç Anadolu'da Konya, Ankara/Haymana/Bala, Kırşehir, Sivas/Gürün, Tokat, Yozgat'a, Doğu Anadolu'da ise Ağrı/Patnos, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Tunceli, Bitlis, Van/Erciş ve Gürpınar yörelerine dağılmışlar. İslahiye'ye bağlı Atmalı köyünde Govastiler oturmaktadırlar. Atmalıların en yaşlıları buraya yerleştikleri için, Kürtçe adına Ko'lıkon demişler. 12. yy. sonlarında Musul'dan gelen Oğuzların Peçenek boyundan Atçekenler'le (Esbkeşan) bağlantılı olabilirler." (http://tr.wikipedia.org/wiki/Haticep%C4%B1nar,_Af%C5%9Fin)

Burada anlatılanların Mehmet Demir Atmalı ve İbrahim Uçar'dan iktibas olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca çelişkili açıklamalar da içermektedir. Mesela Konya'ya göçedenler için hem Govgır, hem de Govasti ismini kullanmaktadırlar. Oymak şeklindeki örgütlenme ile ilgili ifadelerin de bir nevi kurmaca olduğu düşünülebilir. Aynı şekilde göç edilen beldelerle ilgili rivayetler de biraz abartılı görünmektedir.

Mevcut bilgiler çerçevesinde Atmalı aşiretinin kökeninin Arapgir'in Atma köyüne dayandığı kesin biçimde söylenebilir. Enver Çakar ile Füsun Kara'nın Arapgir'in 1643 tarihli avârız-hâne defterine dayanarak verdikleri bilgilerden, Atma'nın, o tarihte Arapgir'in en büyük köyü olduğu anlaşılmaktadır. (Enver Çakar ve Füsun Kara, "17. Yüzyılın Ortalarında Arapgir Sancağında İskân ve Nüfus (1643 Tarihli Avârız-Hane Defterine Göre)", ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, Cilt: 15, Sayı: 2, Sayfa: 385-412, Elazığ-2005, http://www.akademiktarih.com/17.-yuzyilin-ortalarinda-arapgir-sancaginda-isk-n-ve-nufus-1643-tarihli-av-riz-hane-defterine-gore.html)

Söz konusu makalede Arapgir'in 1643 tarihli avârız-hane defterine dayanılarak, köy ve mezraların vergi nüfusu aktarılmaktadır. Bu köylerin o zamanki ve şimdiki adları ile şu anda bağlı oldukları ilçeler de belirtiliyor. Atma adlı bir köyün adı geçiyor olmakla birlikte, şimdiki adı ve şu anda bağlı bulunduğu yer ismi boş bırakılmış. Doğal olarak bu köy, geçmişte belirli bir zamanda bir şekilde ortadan kalkmış, halkı dağılmış bir köy. İlginç olan nokta, Atma köyünün, 1643 yılında 84 kişi ile en yüksek 'vergi nüfusu'na sahip köy oluşu.. Onu izleyen en kalabalık köylerin vergi nüfusları sırasıyla şöyle: 61, 58, 53, 52, 42, 37, 31.. Geriye kalan 91 adet köyün vergi nüfusu ise 30'un altında.. Atmalılar'la ilgili olarak bilinen en eski üçüncü belge budur.

Atma köyü Horan (Horun) olarak bilinen mevkide yer alıyordu ve 1640'lı yılların sonunda yaşanan trajik bir olay sonrasında ortadan kalktı. Nitekim Arapgir'de bugün bu adı taşıyan bir köy mevcut değildir. (Horan'da yerleşim tekrar ancak 1800'lü yıllarda başlamış ve günümüzde adı Kaynak olarak değiştirilmiştir.) Bir başka deyişle, Horan mevki adı, Atma ise köy adıdır. (İstanbul'da Büyük ve Küçük Çamlıca mevkilerinin bulunması, fakat bunların mahalle adı olmaması gibi.. Bu mevkilerdeki mahallelerin adı başkadır.) Necati Demir, "Horan Kelimesi Üzerine" başlıklı bir araştırma yapmış bulunmaktadır

(***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, 2002, C. II, s. 25-34; http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_bilgi_sistemi_02/tum_print.php?all=1)

Ancak, Muammer Şahin'in "***Babam***" adlı kitabında aktardığı gibi, Sabri Kelemeroğlu, ***Arapgir Postası***'nda 1994 yılında yayınlanan bir yazısında, söz konusu trajik olayı yaşayan Horan köyünün (yani Atma'nın) 1335'te kurulmuş olduğunu söylemektedir.

[Suriye'de Horan adlı bir yerleşim yeri mevcuttu. 1884 ve 1899 yıllarında Kafkaslar'dan gelen göçmenlerin Suriye'de iskân edildikleri muhitler arasında Şam, Nablus, Hama, Maphlouse, Kunaytra, Dumer, Yaşa ve Akka'nın yanı sıra Horan'ın da yer aldığı, bu beldelerde geniş boş arazilerin bulunduğu belirtilmektedir. (www.nartajans.net/.../KIRIM%20VE%20KAFKASYADAN%20G%D6%C7LER%20V.doc)

1894'te Şam-Horan demiryolunun inşa edildiği de ifade edilmektedir.

(http://www.turkansiklopedi.com/ara/k%C3%BCtahya.html) Ancak, bu isim benzerliğinden hareketle bir ilişki kurulabilir mi, bilmiyoruz.]

Aktarılan bu bilgiler çerçevesinde, Atma aşiretinin atalarının 1335 yılında bu köye yerleştiklerini ve yaklaşık 315 yıl bu köyde ikâmet ettiklerini, zamanla Arapgir'in en kalabalık köy sakinleri durumuna geldiklerini düşünmek mümkün olabilir. Ancak, 1643 yılından öncesine ait ve Horan dışındaki beldelere işaret eden iki kayıt daha mevcuttur.

Bunlardan ilki, 1560 tarihli Malatya tahrir defterinde yer almaktadır. Orada, Atmalu cemaatinin, Kara Şah Kulı akrabası cemaati ile birlikte, Malatya'nın Keder Beyt nahiyesinin Salay Basan mezrasında (Mintaş Pınarı mezrası yanında) yedi nefer olarak meskun bulundukları ifade edilmektedir. Bu yedi

kişinin üç veya dört kişisinin Atmalılar'dan oluştuğunu söylemek mümkün olabilir. (Refet Yınanç ve Mesut Elibüyük, ***Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)***, Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, 1983, s. 146.)

En eski ikinci kayıt ise, Atmalılar'ın 1563 yılında Maraş topraklarında Alma Kuşağı Mezrası'nda, başkalarıyla birlikte tarımla uğraştıklarını göstermektedir. Şöyle deniliyor:

> "Mezra-i Alma Kuşağı nezd-i mezbûr, tâbi'-i mezbûr, Cemaat-i Atmalu ve gayriler ziraat iderler."
>
> (Refet Yınanç ve Mesut Elibüyük, ***Maraş Tahrir Defteri: 1563***, C. 1, Ankara : Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1988, s. 303.)

Her iki kayıtta da Atmalu olarak Türkçe bir ad ile anılmaları, Türkmen olduklarını göstermektedir. Arşiv belgelerinde ayrıca Ekrad ve Türkmen Ekradı olarak nitelendirilmiş bulunmaları, Halep Türkmenleri'nin "Kürtler Obası"ndan olmaları ihtimalini de akla getirmektedir.

Atmalılar her ne kadar arşiv belgelerinde Ekrad ya da Türkmen Ekradı olarak adlandırılıyorlarsa da, aralarında Şafiî mezhebi mensubu olanların sayıca yok denecek kadar az olması (Pazarcık'taki bir iki köyün Şafiî olduğu iddia ediliyor. Ancak bu bilgi doğrulanmaya muhtaçtır), köken itibariyle Kürt olmadıklarını gösteren bir işaret durumundadır.

Ayrıca, Osmanlı arşivlerinde Kürtler'in salt aşiret adlarıyla yer aldığı, ayrıca Kürt oldukları kaydının düşülmediği de bilinmektedir. Beydililer'den arşiv belgelerinde "Kürt Beğdilisu Cemaati" olarak bahsediliyor olması da, Atmalılar'ın "Ekrad" ve "Türkmen Ekradı" olarak nitelendirilmeleriyle paralellik göstermektedir.

Bu durumda, şu soruya cevap aramak gerekmektedir: Neden bazı Atmalılar kendilerini Kürt olarak nitelendirmekte veya Kürt hissetmektedirler?

Bu soruya şu şekilde cevap verilebilir:

Bazı Atmalılar'ın Arguvan'a yerleşip alevî kökenlilerle akrabalık kurmaları ve kültürel etkileşim içinde kendilerini alevî olarak nitelendirmeye başlamalarına benzer şekilde, Kürtler'in meskun olduğu bölgelere yerleşen veya onlarla akrabalık kuran Atmalılar'ın, Kürtler'le olan irtibatları ve sonucunda, birkaç nesil sonra Kürtçe'yi de konuşmaya başladıklarını düşünmek gerekir.

Mesela bir Kürt kızıyla evlenen kişinin çocuklarının, Kürtçe'nin konuşulduğu bir bölgede yaşamaları durumunda, Kürtçe'yi annelerinden öğrenip konuşacakları ve Kürtçe'nin konuşulduğu bir muhitte olmaları itibariyle bu dili unutmayacakları şüphesizdir. Böyle bir ortamda, bir iki nesil sonra, hem Türkçe hem de Kürtçe'yi konuşan bu insanlar, kendilerinin Kürt olduklarını düşüneceklerdir. Çünkü, kendilerine, "Kürt değilsek neden Kürtçe konuşuyoruz ve Kürtçe'yi nasıl öğrendik?!" diye soracaklardır. Atalarının bir bölümünün Kürt olması gerçeği ışığında bu akıl yürütüş biçimi yanlış da olmayacaktır. Ancak bu, onların köken olarak Türkmen (veya aynı zamanda Türkmen) olmaları gerçeğini ortadan kaldırmayacaktır.

Atmalılar'ın geçmişte Malatya'dan küçük topluluklar halinde Kahramanmaraş, Sivas, Kayseri, Konya, Gazianteb, Adıyaman, Yozgat, Kırşehir (Çiçekdağı), Konya, Ankara (Haymana) ve Kayseri topraklarına göçerek yerleştikleri anlaşılmaktadır. Erzincan'ın İliç ilçesinin Atma köyü sakinlerinin de Atmalılar'dan olabileceği düşünülmektedir. Sivas-Kangal'ın Karamehmetli Köyü'ndeki Çilogiller ailesi de Malatya-Arguvan Atmalıları'ndandır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Karamehmetli_K%C3%B6y%C3%BC,_Kangal)

Kangal'ın Oğlaklı (Zobular) köyünde de Atmalılar bulunduğu belirtilmektedir (http://nn-no.facebook.com/group.php?v=wall&viewas=0&gid=32929115806). Ancak bu köyde yaşayanların Canbeg adlı bir aşiretten olduğu, Raşolar adlı bir ailenin de Malatya-Hekimhan kökenli olduğu belirtilmektedir. (http://www.aleviweb.com/forum/showthread.php?t=27062) Hekimhan ile Arguvan komşudur.

Adıyaman-Gölbaşı'nın Kösüklü ve Kahramanmaraş-Pazarcık Töreler köylerinde de Atmalılar yaşamaktadır. Elbistan-Karahasan'dan ayrılıp Afşin'in Oğlakkayası köyüne yerleşenler de vardır. Bunlar arasından çıkan Bozo adlı biri, tahminen 1915-1917 yılları arasında Sivas'ın Gürün ilçesinde eşkıya olduğu gerekçesiyle asılarak idam edilmiştir. (http://hasseler.azbuz.ekolay.net/index.jsp).

(Kamber, Habib ve İbrahim adlı kardeşlere sahip olan bu Bozo'nun, dönemin meşhur eşkıyası Bozo ile bir ilgisi yoktur. Bölgede pekçok mal ve can kaybına sebep olmuş bulunan bu meşhur Bozo'nun adı Bozan olup Malatya-Doğanşehir'in Polatdere köyündendir. Kardeşlerinin isimleri de Abuzer, Mamo ve Seydo'dur [http://www.mesop.net/?app=izctrl&archiv=39&izseq=izartikel&artid=864].

Ayrıca bu Bozo, Malatya'nın Balyan'lı aşiretindendir. Pazarcık Atmalıları'nın reisi Paşa Yakup'un çiftliğini basıp üç tane kadını dağa kaldırdığı için aynı aşiretten Molla Mehmet Karayılan tarafından takip edilmiş ve öldürülmüştür [Hasan İzzettin Dinamo, ***Kutsal İsyan: Milli Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikayesi***, C. 5'ten aktaran http://www.dizifilm.com/forum/showpost.php?p=6338753&postcount=956].

Sözkonusu çeteyle ilgili geniş bilgi için bkz. Ahmet Eyicil, "I. Dünya savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Maraş'ta Ermeni Mezalimi", Belleten, C.

LXVII, Aralık 2003, S. 250, s. 911-947;
www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/.../bel250-911_947.pdf)

Sivas-Gürün ilçesi Bağlıçay (Alacamezar) köyü halkından bir bölümünün Elbistan-Alhas bölgesinden geldikleri belirtilmektedir. Diğer bölümü de Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir. Elbistan-Alhaslı bölgesinden gelenlerin, Alhaslılar Atmalı aşiretinden olduğu için, aynı kökene sahip olması ihtimali yüksektir. (http://www.cizgiliforum.com/showthread.php?t=9883)

Sivas-Şarkışla'nın Sarıkaya köyünde de Alhaslılar yaşamaktadır (http://www.main-board.eu/sivas/326721-sarkisla-sarikaya-koyu.html). Gaziantep civarındaki Atmalılar'ın Arapgir Horan'dan ayrılınca önce Malatya-Doğanşehir'in Harapşehir (Günedoğru) Köyü'ne yerleştikleri anlaşılmaktadır. Şu anda Gazianteb'in Atmalı, Yaylacık, Ataköy (Hortlar), Künesler, Tandırlı, Sakçagözü, Yenipınar Mahallesi ve Şatırhöyük'te Atmalılar yaşamakta olup, Atmalı Köyü ve civarında oturan Atmalılar'a Kolugan (Kurmançça ihtiyarlar) denilmektedir. (http://www.sendeyaz.biz/Yazi/8188/gavurdagi-asiretleri.html)

Araban ilçesi Karavaiz köyünde de Atmalılar mevcuttur. 1906 yılın ait Halep Salnamesi'nde verilen bilgiye göre, Pazarcık'ta Bozağa Atmalusu nahiyesine bağlı 12 köy bulunmaktaydı. Bunların en büyükleri Ağcalar (Akçalar), Göçer, Tilkiler, Turunçlu, Harmancık, Yumuklu Cerit (Yumaklıcerit) ve Taşdemir köyleriydi. (Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu ve Mehmet Köçer, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, TİKV, Ankara 2007, www.projekoordinasyon.org/tr/UserFiles/File/kaynak.../SALNAME.pdf)

1643 yılında Atma'nın, Arapgir'deki 99 köy içinde nüfusunun kalabalıklığıyla ilk sırayı aldığı düşünülürse, göç etmelerinin ardından farklı beldelere yerleşip çoğalmış olmalarını doğal karşılamak gerekir.

Atmalılar'la ilgili bilinen dördüncü belge, 1720 tarihini taşımaktadır. Buna göre, 1720'de Malatya'daki Atmalu (Atmalı) cemaatinden (aşiretinden) Göçer Elhac Kethüda, Koyun-oğlu Ali ve oğlu Çolak Mehmed ve Mustafa-oğlu Hüseyin ve tevâbii (tabileri) ve Çoban-oğlu ve tevâbii, diğer aşiretlerden olanlarla birlikte, bölgeyi eşkıyadan korumak için Harran Ovası'na yerleştirilmişlerdir (Yusuf Halaçoğlu, ***XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi***, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988, s. 120-121, 140).

O dönemde aşiretlerin içinde onları devlete karşı temsil eden bir 'bey'in yanı sıra, onun atadığı bir de 'kethüda' bulunmaktaydı.

Atmalılar'la ilgili bilinen en eski beşinci belge ise 1734 tarihini taşımaktadır. Buna göre, Maraş Beylerbeyi Rişvanzade Süleyman Paşa'ya, "harp ve darbe muktedir", yani eşkıyaya karşı savaşabilecek kabiliyette bir cemaatin, Alacahan'a yerleştirilmesi için 1734 yılında emir gönderilmiştir. Bu iş için Arapgir sancağının erbâb-ı tîmar köylerinden, göçebe Atmalı cemaati seçilmiştir. (Halaçoğlu, ***XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi***, s. 108-131; Faruk Söylemez, ***Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi: Rişvan Aşireti Örneği***, İstanbul: Kitabevi, 2007, s. 254-255).

Buradan, Atmalılar'ın 1734 yılında timar sahibi oldukları, Arapgir'e bağlı topraklarda göçebe olarak yaşadıkları ve harp ve darbe muktedir olmalarıyla tanındıkları anlaşılmaktadır. Timarlı olmaları, göçebe olmanın yanı sıra, kendilerine verilen toprak ya da arazide tarım da yaptıklarını gösterir. Ancak, Alacahan'a iskândan afları için Divan-ı Hümayun'a başvurmuşlar ve bu talepleri kabul edilmiştir (Halaçoğlu, ***a.g.e*,**, s. 108, dn. 760, 763).

Mehmet Demir Atmalı ve İbrahim Uçar şöyle demektedir:

> "Malatya-Pazarcık bölgesinde yaşayan Atmalı Aşireti'nin Reisliğini, Kızkapanlı Oymağından 'KOSAYİ ATMEN' (Atmalı Köse) adında bir kişi yapıyormuş. Daha sonra Karahasan Oymağından BOZDAĞLARdan sırası ile Karahasan, Mehmet (Kör Mamo) Ağa, İbrahim Ağa, Boz ağa, Asaf Ağa, Süleyman Ağa (Sılsıki Bozağa), Yakup Hamdi Bey (Paşa), Ahmet Bozdağ ve oğlu Ali Bozdağ Reislik yapmışlardır. Pazarcıkta ikamet eden Bozdağlar Ailesi, Aslında Elbistan Karahasanuşağı'ndan gelmektedirler. Bundan 550 yıl önce, Maraş bölgesine hakim olan Dulkadıroğullarına karşı Osmanlı'yı destekleyen Atmalı Aşireti'nin Reisi KARAHSAN, bu savaşta iki kardeşini kayıp etmiştir." Bir başka metinde ise şöyle denilmektedir: "Geçmişten günümüze Atmi aşiretinin reisleri sırasıyla Kara Hasan Muhammed Ağa, İbrahim Ağa, Bozo Ağa, Asaf Ağa, Süleyman Ağa ve Paşa Yakup'tur."
>
> (http://www.alibeyusagi.homepage.t-online.de/html/pazarcik_hakinda_bilgi.html)

Tarihçiler genelde her yüzyıl için üç kuşak kabul ederler. Bu durumda Kara Hasan Ağa'nın yaşadığı dönem 1720'li yıllar civarı demektir. Dulkadıroğulları'na karşı Osmanlı'yı desteklemiş olması ise imkânsızdır.

Öte yandan, Hüseyin Ecer şöyle demektedir:

> "Osmanlı tapu kayıtlarında ise Malatya Doğanşehir havzası ile Elbistan AtmalıKaşanlı, Hasanali, Kistik bolgeleri 12 baba adına tapuludur, ancak bir dönem Besni Beyliğine, 1900 sonrası ise Fındık Beyliğine verilmistir. Bugün bile halen Kistik ve AtmalıKaşanlı tartışmalı yaylası dedemiz PirHusin uzerine gorünmektedir.… biz sözlü aktarılan tarihimizde Yegen dedemizin, oğlu Nasir ile 1750'li yıllarda Topraktepe

köyü olarak bilinen GundeKoşi'de ilk iskanı yaptığını biliyoruz."
(http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=50.0)

Atmalılar'ın 1734 yılında timar sahibi oldukları, Arapgir'e bağlı topraklarda göçebe olarak yaşadıkları ve harp ve darbe muktedir olmalarıyla tanındıkları Divan-ı Hümayun mühimme defterinden anlaşılmaktadır.

O halde Atmalılar Elbistan ve Pazarcık civarına ilk olarak 1750'li yıllarda yerleşmiş olmalıdırlar. Nitekim, Atmalılar'ın yaşadığı Kızkapanlı (Pazarcık ilçesi) köyünün yaklaşık 200 yıl önce kurulduğu tahmin edilmektedir. Atmalı aşiretinden Çopur Haydo adında birisi gelerek bugünkü Çopurlar Obası'na yerleşmiştir.

Yine, ilk sakinlerinin bir kısmının Atmalı aşiretinden olduğu belirtilen Tetirlik köyünün kuruluşunun da (Pazarcık) 150-200 yıl öncesine dayandığı belirtilmektedir.

Atmalılar'ın yaşadığı Turunçlu köyünün de (Pazarcık) 150 yıllık bir geçmişi vardır. Çöçelli Köyü'ne (Pazarcık) ilk gelenler de Atmalı aşiretine bağlıdır ve köyün ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, yaklaşık olarak 150 senelik bir geçmişi olduğu söylenmektedir.
(http://www.varbak.com/pazarcik-ilcesi-ve-koyleri-t56538.html?s=00ce8be74f6681c8d67392d6c5f917f4&;)

Alhaslılar'ın yaşadığı Elbistan'ın Yalıntaş köyünün de yaklaşık 250 yıl önce kurulduğu tahmin edilmekle birlikte bazı kaynakların 1810 yılını gösterdiği belirtilmektedir (http://nedir.antoloji.com/kahramanmaras-elbistan-yalintas-koyu/). Pazarcık-Kızkapanlı köyünün de 1800'lü yıllarda kurulduğu tahmin edilmektedir
(http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1zkapanl%C4%B1,_Pazarc%C4%B1k).

Yine Pazarcık-Kizirli köyünün de 250 yıl önce iki şahıs (aile) tarafindan kurulduğu ifade edilmektedir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kizirli,_Pazarc%C4%B1k).

Atmalı aşiretiyle ilgili olarak en eski kayıtlardan birini de, Niebuhr tarafından verilen 1766'da 1000 çadıra sahip bulunuyor oldukları bilgisi oluşturmaktadır (Halaçoğlu, ***XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi***, s. 108, dn. 759).

Aslen Kuzey Almanyalı olan Batılı gezgin Carsten Niebuhr, 1766 yılında Antep'in kuzeyindeki bölgede (Maraş, Malatya vs) yaşayan aşiretleri (konar-göçer toplulukları) şöyle sıralıyor:

Kürecikli Aşireti (500 çadır), Atmalı Aşireti (1000 çadır), Havidli Aşireti (2000 çadır), Sabanlı Aşireti (1000 çadır), Kılıçlı Aşireti (400 çadır), Çakkalı Aşireti (700 çadır), İzoli Aşireti (1000 çadır), Cihanbeyli Aşireti 10.000 çadır), Rişvan Aşireti (12.000 çadır), Milli Aşireti (11.000).
(http://www.candakurdi.com/modules.php?name=asiretler&file=print&id=29)

Bu rakamları doğru kabul edersek, Atmalılar'ın 1766'da yaklaşık 40 bin çadırlık bölge göçebelerinin kırkta birini oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Buradan çıkan bir başka sonuç ise, Atmalılar'ın Rişvan'dan ayrı olduğu ve Rişvan topluluğunun o tarihte Atmalılar'a göre 12 kat daha büyük bir topluluk olduğudur.

(Bununla birlikte Atmalılar'ın tamamının göçebe olarak yaşadığını, şehirlere yerleşenler bulunmadığını düşünmek yanlış olur. Nitekim internette yer alan bir metinde şu ifadeler yer almaktadır:

> "… 1923 yılında Malatya bir matbaaya kavuşmuştur. Şehrimizdeki bu önemli eksikliği gören bazı bilim adamları ile aydın kişiler Malatya'da

da bir basım evi kurulmasına karar verirler. Bu arada Hoca Keşşaf Efendi (Keşşaf Hoca) bunu becerecek gençleri teşvik ile, daha önce İstanbul'a yerleşmiş, Malatyalı işadamı Müminzade Mahmut Efendi'nin aracılığını sağlar. Atmalızade Osman Hilmi [Taner], bir matbaa makinesi almak için İstanbul'a yollanır.” [http://www.ahmetsenturk.net/index.asp?id=366&syf=haberler&x=Malatyan%FDn%20K%FClt%FCrel%20Dokusu])

ATMALI BİR KAHRAMAN: MOLLA MEHMET KARAYILAN

Larousse’da Karayılan hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

> “**KARAYILAN**, asıl adı **Mehmet**, Kurtuluş Savaşı kahramanlarından (Besni 1888 – Gaziantep 1920). Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Güney Anadolu’daki Kuvayı Milliye örgütünde görev aldı. Karabıyıklı’da düzenlediği baskın sırasında (20 Ocak 1920), Fransız işgal birliklerine önemli kayıplar verdirtti. Şamlı Kel Ahmet çetesinin ortadan kaldırılmasını sağladı. Antep’in Fransız işgalinden kurtarılmasında büyük katkısı oldu (1 Nisan 1920). Samsaktepe saldırısı sırasında şehit oldu. Adı halk türkülerine ve edebiyatımızda şiirlere (Nazım Hikmet’in “**Kuvay-ı Milliye Destanı**”nda bir bölüm) konu olmuştur.”

Molla Mehmet Karayılan, 1888 yılında, şu anda Maraş-Pazarcık’a bağlı Höcüklü köyü Kürt Elif (ya da Elifler) mezrasında kıl çadırda doğmuş olup, Besni nüfusuna kayıtlıdır. Malatya’dan Pazarcık ve İslahiye’ye kadar uzanan bölgede yaşayan Atmalı aşiretinin Kabalar oymağındandır. Hayvan sürüleri bulunan ve çevresine göre zengin sayılan bir köylü ailesine mensuptu. Babası 1904 yılında Ermeni eşkıyaları tarafından obasına yapılan baskın sırasında şehit düşmüştür.

Malatya Akçadağ ilçesi Söğütlü köyü imamından Kur’an dersleri almıştır. Köyde imamlık yapıp namaz kıldırdığı için ona ‘Molla’ denilmiştir. Babası Memo iyi dövüştüğü, bir köy kavgasında elindeki kılıçla köy halkının tamamını mağlup ettiğinden ona “Karayılan gibi kayıp gidiyor” demişler. Bu nedenle Karayılan lakabı ona babasından kalmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Rus cephesinde savaşmış, çeşitli yararlıklar göstermiş ve çavuşluğa terfi ettirilmiştir. Bu savaşta ayağından yaralanarak Malatya Hastanesi'nde tedavi edilen Karayılan, daha sonra köyüne dönmüştür. Hükümet kuvvetleriyle birlikte eşkıya Bozo'yu takip etmiş, öldürülmesinde rol almıştır. Bu olayı Hasan İzzettin Dinamo şu şekilde anlatmaktadır:

> "Çevreye korku salan çetelerin en büyüğü, halkın "Bozo" dediği Bozan kardeşler çetesiydi. Yüz- Yüz elli kişi tutarındaydı. Bozan'la Abuzer, Mamo, Seydo adlı öbür üç kardeşi, Malatya'nın Balyan'lı aşiretindendi.
>
> Bozan asker kaçağı olduğundan dağa çıkmak zorunda kalmış, kendisini kovalayan birkaç jandarma subayı ile birkaç jandarmanın da başını yediğinden çevreye ün salmış, birkaç ufak çete ile birleşerek daha da güçlenmişti.
> Bozan Ağa, birçok köyleri basıyor, soyup soğana çeviriyor, bu arada cana da kıyıyor, kan da döküyordu.
>
> Bozan Ağa birgün Lordin çiftliğini bastı. Paşa Yakup'un çiftlikte bulunmadığı bir sırada yapılan baskında Bozan Ağa, çiftliğin bütün paralarını ve değerli mallarını yağma etti. Yakup'un yakın akrabası olan Caney, Hanım, Eley adlı kadınları dağa kaldırdı.
>
> Kabalar aşireti reisi Mehmed, Yakup'a karşı yapılan bu kötülükten çok üzülmüştü. Mehmed, çiftlik dolaylarında öfkeli ve sinirli bir adam olup çıkıvermişti. Can sıkıntısından ve kızgınlığından ağzına bir lokma yemek koymuyordu. Sandıktaki paraları çıkarıp silah ve cephane almaya karar verdi. Karısının boynundaki altınları da aldı. Birkaç gün içinde ev mavzerlerle ve cephaneyle doldu. Mehmet, kardeşi Şiro Mamo, eniştesi Kara Silo'yu yedeğine alarak aşiretinden birçok kişiyi silahlandırdı.

Karayılan'ın Bozan Ağa belasını ortadan kaldırmak üzere dağa çıktığını öğrenen Malatya ikinci inzibat kumandanı Ahmet Adil Bey, ona gizlice mektup gönderdi. Mektup şöyle diyordu:

'Bozan Ağa'nın hükümetçe takibindeyiz. Sizin de Bozan Ağa'yı kovaladığınızı öğrendim. Senin bir eşkıya değil, yurtsever olduğunu biliyorum. Seninle Malatya'da görüşmek istiyorum.'

Bozan Ağa hükümetçe çok izlense de köylüler ölüm korkusu yüzünden ona yardımdan çekinmişlerdi. Ahmet Adil Bey Karayılan çetesinin hükümetin jandarmasından daha iyi iş göreceğini anlamış ve bundan yararlanmak üzere davranmıştı.

Karayılan'la kardeşi Mamo, geri döndüklerinden hem kendileri, hem de önemli adamları için yanlarından şöyle belgeler de getirmişlerdi:

– Bu vesikada adı ve lakabı yazılı kişilere hangi askeri birlik olursa olsun elinden geleni yapacaktır. Cephane, silah, yiyecek, kuvvet ve buna benzer yardımı esirgemeyecektir. Birliklerin başında bulunanlarla işbirliği yapılacaktır.

Karayılan, Mamato, Şiro Mamo, Kara Silo'nun kardeşi Hortoğlu böyle birer belge taşıyordu.

Paşa Yakup'un çiftliğinin yakılıp yıkılması ve buradan birkaç güzel gelinin dağa kaldırılması yalnız Karayılan'ı değil bütün Kabalar aşiretini kımıldatmıştı. Karayılan ve arkadaşları, ellerindeki belgeleri göstererek bölüğüyle Altıntaş'ta bulunan Ali Haydar Bey'le anlaştılar.

Ali Haydar Bey'in atlılarıyla Karayılan'ın çetesi, Bozan Ağa'yı Horoz köyünde kıstırmakta gecikmedilerse de saatlerce süren çatışmada Bozan Ağa'nın hepsi atıcı olan çetecileri baskıncılara tehlikeli anlar yaşatıp

birkaç da atlı asker öldürerek (Ali Haydar Bey'in adamlarından) sık ormanlara çekildiler.

Eşkiyalarla Nuri Bey'in yaptığı çatışmada birkaç asker daha ölmüş, iki asker de tutsak edilip götürülmüştü. Atılan kurşunlardan biri esir askerlerden birinin eline geldi. Bozan Ağa ve çetesi oradan kaçmıştı. Karayılan eli parçalanan askeri alıp köye götürdü.

Eşkiyalara hiç soluk aldırmayarak sayılarını azaltmayı amaç tutuyorlardı. Yorulan, yaralanan, korkup çeteden ayrılanlar yüzünden çete ister istemez azalacak, küçülecek ve yok edilmesi kolaylaşacaktı.

Bozan Ağa'yla adamları bir köye girmek isteyince köylülerin açtığı sert bir ateşle başka köye gitmek zorunda kalmıştı. Baylanlı köyünde de Bozan Ağa çetesi silahla karşılanmıştı.

Orada Rıfat Bey'le çete arasında yapılan çatışmada Bozan Ağa ayağından yaralanmışsa da Bedir Bey, İnce Beyoğlu Derviş vurulup ölmüşlerdi.

Bozan Ağa ve adamları Ölbek dağına çıktılar. Karayılan ve adamları da Ölbek dağına çıkarak onları kuşattılar. Çevrilen eşkiyaların bir yanı açık kalmıştı o da suyla çevriliydi (oradan geçemek çok zor diye düşünüyorlardı). Gece karanlığını bastırınca uykusuzluktan ve yorgunluktan sabahı eden Karayılan'la adamları eşkiyaların tek açık yer olan su yanından gecenin karanlığından yararlanarak kaçtıklarını anladılar.

Karayılan, Köseli aşiretinden olan adamı kılavuz olarak alarak müfrezeye kattı ve ilerlediler. Bir kayanın dibinde pansuman bezleriyle Antep fıstığı kabukları gördüler. Karayılan dürbünle bakınca birkaç atın

otladığını gördü. Bunların Bozan Ağa'nın atları olduğu meydandaydı. Karayılan dağa tırmanmaya başladı. Bir kayanın üzerinde bir eşkiyanın gözcü olarak dikildiğini gördüler. Miço oğlu Halil ateş etmek üzereydi ki Karayılan onu durdurdu.

– Dur ki onları tuzağa düşürek dedi.

Zamo'nun oğlu:

– Karayılan Ağa, dedi. Eşkiyalar bize doğru gelirler.

Karayılan:

– Arkadaşlar, kır katırı iyi gözleyin. Yanılmazsam kır katırın üzerinde Bozan bulunuyor. Mutlaka Bozan'ı öldürmeliyiz. Başsız kalan eşkiyalar birlik kuramazlar. Yeter artık bu kadar asker öldürdüğü, yeter bu kadar nizamı bozduğu!

Karayılan böyle söyleyerek askerlerini pusuya yatırdı. Karayılan ilk mermiyi atarak işaret verdi. Atılan kurşunlardan biriyle Karayılan'ın kardeşi Şiro Mamo ağır yaralandı.

Karayılan kardeşinin vurulduğunu işitince çileden çıktı.

– Beni koruyun!

Pusudan fırladı, kardeşini kaptığı gibi pusuya getirdi.

Eşkiyalar çatışma yerinden kaçtı. Çatışma yerinde hiçbir ölüye rastlamadılar. Demek ki, Bozan'la kardeşi Seydo'nun ölülerini kaçırmışlardı. Sellok köyünde dağın başında iki derince siper kazan eşkiyalar, Bozan'la kardeşi Seydo'nun ölülerini sipere yatmış gibi buraya uzatıp ellerine de tüfek vererek kaçmışlardı. Karayılan ölülerin

başını kestirerek Pazarcık’a gönderdi.
Karayılan’la kardeşi Mamo’ya ve onlardan başka sekiz akrabalarına madalya ile yirmişer altın lira verdiler.”

(Hasan İzzettin Dinamo, ***Kutsal İsyan: Milli Kurtuluş Savaşı’nın Gerçek Hikayesi***, C. 5’ten aktaran http://www.dizifilm.com/forum/showpost.php?p=6338753&postcount=956.)

Sözkonusu çeteyle ilgili geniş bilgi için bkz. Ahmet Eyicil, “I. Dünya savaşı ve Kurtuluş Mücadelesi Sırasında Maraş’ta Ermeni Mezalimi”, ***Belleten***, C. LXVII, Aralık 2003, S. 250, s. 911-947; www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/.../bel250-911_947.pdf.

İnternette şu ifadeler de yer alıyor:

“Aşiretlerin bir kısmını yanına alan ve Ermeniler’ce desteklenen Bozo Çetesi 17 Ocak 1918'de Pazarcık'ın Cimikan dağında, 21 Ocak 1918'de Harmancık'ta ve Gani Dağı istikametinde Duman Tepe’de ve 22 Ocak 1918'de Pazarcık'ın Ufacıklı Köyü civarında askerlerle çatışmaya girdi ve birçok kişinin ölmesi ve yaralanmasına neden oldu. 29 Ocak 1918'deki saldırılarının ardından Bozo Çetesi ile Cimikanlı, Mucakanlı, Gani Dağı, Kara Kale, Ufacıklı ve Yapalak gibi yerlerde yapılan müsademeye girildi. Pazarcık'ta iki numaralı müfreze kumandanı Mülazim Naci Efendi, Bozo Çetesi ile 7 Şubat tarihindeki yaptığı silahlı çatışmada Bozo'nun kardeşi Abuzer'i kolundan ve bacağından yaraladı. 11 Şubat’taki çatışmada eşkıyadan iki kişi öldürüldü ve birisi yaralı olarak ele geçirildi. 14 Şubat Perşembe günü akşama kadar yalçın kayalıklar arasında Bozo Çetesi ile müsademe edildi. Çatışma sonucunda iki çavuş ve bir er şehit oldu, 20 asker yaralandı.

Ermeniler'in de desteklediği bu çete savaş yıllarında İtilaf Devletleri ile onlara yataklık eden Ermenilerin faaliyetlerini kolaylaştırdı. Osmanlı askeri elbisesi giyerek halkı aldatan, demir yolunda gündüz işçi olarak çalışan ve gece eşkıyalık yapan Ermeniler'le irtibat kuran, Maraş, Pazarcık, İslahiye, Nurdağı ve Bahçe güzergahında etkili olan Bozo Çetesi 1918 yılı içinde ortadan kaldırıldı. Günümüzde hâlâ bu çetenin savunuculuğunu yapanlar bulunduğu görülmektedir: *"Ve 90 yıl önce devletle el ele Ermeni kırımına katılan, Bozo Çetesi'nin takibatını yapan bu 'etraf''ın 1970'li yıllarda faşist ülkücülerin örgütlenme alanları olduğunu da ilave edelim. Örneğin; Atmiyan Aşireti'nin ünlü 'Paşa'' Yakup Hamdi (Bozdağ) Ağasının torunları bugün de bölgedeki faşist örgütlenmenin en önemli dayanakları arasında yer alıyor."*

[http://www.mesop.net/?app=izctrl&archiv=39&izseq=izartikel&artid=864])

Daha sonra, Fransızlar'ın Kilis'ten Antep'e girmek üzere oldukları haberi gelir. Bunun üzerine Karayılan savaş hazırlıklarına başlar. Atmalı aşiretinden 82 gönüllü akrabasını çete olarak toplar. 1600 baş hayvanını satarak hiç kimseden yardım ve destek almadan çetesini donatır. Annesi Ayşe, "Yavrum sen bu kadar malı mülkü satıp nereye gidiyorsun? Sen deli misin?" der. Karayılan, "Ana, Ana, sen doğuda Ruslar'ın, Ermeniler'in yaptıklarını görseydin, şimdi sen de durmaz giderdin" der.

Kardeşi Süro Mamo'yu Maraş'a gönderir, üç katır yükü silah satın aldırır. Kimseye bilgi vermeden çetesiyle birlikte geceleyin Karabıyıklı köyünde pusu kurar, Maraş'a giden Fransız kuvvetlerini perişan eder. 50 kadar Fransız askerini esir alır, esirlerini kendi köyüne götürerek her gün koyun eti ile besler. Daha sonra esirleri Pazarcık Kaymakamına teslim eder.

Adını Karabıyıklı cephesi ile Antep'e ve Türkiye'ye duyuran Karayılan'a Heyet-i Merkeziye tarafından görev verilmek üzere davetiye çıkarılır. Dülük köyüne gelen Karayılan, eşkıya Samlı Kel Ahmet'i bu köyde ağaca asar. Ankara'dan gelen Kılıç Ali Bey ile de bu köyde tanışır.

Daha sonra 82 kişilik çetesi ile birlikte Dülük köyüne gelerek şehri kuşatan Fransız çemberini yarmış ve Antep'e girmiştir. Karargâh olarak önce Bekirbey sonra Karagöz Camisi'ni kullanmıştır. Daha sonra adamlarının sayısı 150'yi bulur. Bu arada Antep cezaevinin kapılarını açtırır, hükümlülerin ellerine silah verir ve çetesine yeni gönüllüler katar.

Elmalı cephesinde Birinci ve İkinci Ağcakoyunlu cepheleri, İkizkuyu cephesi, Nizip yolu savaşları, Mağarabaşı savaşları ve Kurbanbaba savaşına katılan Karayılan, İkizkuyu cephesinde Fransız katar kolunu perişan etmiş, Fransız kumandan Norman kolundan yaralanarak Halep'e kaçmıştır. Norman'ın hanımı ise Karayılan'a esir düşmüştür. Hanım iki ay çetelerle birlikte kalmış, mütarekeden sonra başkarakolun orada Norman'a teslim edilmiştir.

Antep'in Fransızlar'a teslim olmasından sonra, Fransızlar yardım dağıtırken çete üyeleri yardım almaya gelmezler. Norman'ın hanımı bizzat ismen onları çağırtarak kocası Norman'a "Ne istiyorlarsa onlara fazlasıyla ver. Onlar bana dokunmadılar, iki ay boyunca bana bir hanımefendi gibi baktılar" deyince Norman çete üyelerine ne istediklerini sorar. Onlar da, "Silah ve mermi istiyoruz" derler. Bunun üzerine "Silah ve mermiyi ne yapacaksınız?" diye sorulunca, "Size sıkacağız" derler.

Karayılan 24 Mayıs 1920 sabahı kalkar, her zaman olduğu gibi beyaz elbisesini giyer, sabah namazını kıldıktan sonra kamçısını ve gümüş saplı kamasını Karagöz Camii imamı Mehmet Ömer'e teslim eder, "Hocam, ben cepheden

dönersem emanetimi geri verirsin. Şehit olursam bunları köydeki kızım Selvi'ye verirsin" der.

İşte o gün, Sarımsak Tepe'de (Şıhın Dağı) zorlu bir savaştan sonra düşman kaçmaya başlayınca sevinerek mevzi değiştirmek için ayağa kalkan Karayılan, Hayri Efendi'nin bağının çitinin üzerinden geçerken, talihsiz bir kurşun göğsünü parçalamıştır. O gün kendisi ile birlikte 19 arkadaşı daha şehit olmuştur.

Antep halkı Karayılan'ın ölümünden sonra şu ağıtı yakmıştır:

"Karayılan der ki gelin oturak

"Kilis yollarından kelle getirek

"Fransız adını bütün batırak

"Vurun Antepliler namus günüdür

"Vurun çetelerim namus günüdür

"Atına binmiş de elinde dizgin

"Girdiği cephede hiç olmaz bozgun

"Çeteler içinde Yılanım azgın

"Vurun Antepliler namus günüdür

"Vurun çetelerim namus günüdür."

(Kaynak: Mehmet Demir Atmalı, "Gaziantep Savunmasında Destanlaşan Karayılan", http://www.yardimx.com/turkce-indir/molla-mehmet-karayilan-

2.html; http://www.pazarcik.gov.tr/tarihi.asp; http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=3011)

KIZININ AĞZINDAN KARAYILAN'IN GERÇEK HİKÂYESİ

Bugünlerde insanları ekranlara bağlayan bir hadise var: Karayılan dizisi. *Atv*'nin bu çok izlenen yeni dizisi, Kurtuluş Savaşı sırasında Antep halkının bir aşiret reisi önderliğinde Fransız işgaline karşı direnişini anlatıyor. Artık tarih kitaplarında didaktik bir ders olarak yerleşen Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan Gaziantep Savunması, bugün din, dil, etnik farklar yüzünden birbirini yiyen insanlara yaklaşık 90 yıl önceden çok güzel bir cevap veriyor. Bu cevabı verenler vatan ve özgürlük tutkusundan başka doğru bilmeyen, Türkler'in, Ermeniler'in ve Kürtler'in yaşadığı bir bölgenin çocuklarıydı. Bütün yokluklar ve imkânsızlıklar içinde hiçbir yerden yardım almadan Birinci Dünya Savaşı galibi Fransız ordusuna karşı eşi benzeri az görünen bir şehir savaşı verdiler. Fransız ordusuyla şehirlerini geri almak için 11 ay bütün gücüyle savaşan, o günlerin deyimiyle Ayıntap (Antep) halkı sadece kendi şehirlerini değil, dilden dile yayılan kahramanlıklarıyla da tüm Güneydoğu Anadolu'yu bir istiladan kurtarmış oldu. Gaziantep Savunması'nda hayatını kaybeden 6317 sivilden ilk akla gelense daha çok "Karayılan" lakaplı Molla Mehmet oldu.

Yeni Aktüel Dergisi Molla Mehmet'in 88 yaşındakı kızını Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesi Höcüklü Köyü Elifli mezrasında bularak görüştü. İşte Selvi Sevimli'nin ağzından Karayılan'ın gerçek hikayesi:

"Babam Molla Mehmet Birinci Dünya Harbi'nde Rus Cephesi'nde savaşmış, adı batası Sarıkamış'tan sağ gelmiş. Ayağından yaralanmış. O zaman Erzurum

hastanesine taşımışlar, sonra da Malatya'ya hastaneye getirmişler. İyileşince de 'Savaş bitti, git evine' demişler. Geri dönünce babamı aşiretin başına geçirmişler. Karayılan için 'çoban idi', 'ırgat idi' derler ama babam Kabalar aşireti reisidir. Ayıntap'a düşman geldiğini duyunca bütün malını satıp silah almış."

Selvi kadının anlattığına göre Karıyalan hayvan sürüleri bulunan ve etrafına göre zengin sayılan bir ailenin çocuğuymuş. Bahar ve yaz aylarında Adıyaman ve Maraş yaylalarında kışın ise Antep'in 45 km kadar kuzeyinde konaklayan bir aşiretin reisiymiş. Ermeni eşkiyasının babasını öldürdüğünde 16 yaşında bir delikanlıymış. Yaylalarda sürülerini otlatırken, bir çok eşkiyayla karşılaşmış. Bu durum onun az zamanda usta bir silahşor olarak yetişmesine sağlamış. Savaştan gledikten sonra düşman kuvvetlerinin Antepe girdiğini gören Karayılan bütün alını bu yolda harcamaktan çekinmemiş.

Selvi kadın şöyle devam ediyor:

"O zaman hükümet zayıf idi. Bize hükümet bakamadı. Babam baktı. Koyunlarımızı satarmış, öközleri satarmış, sana diyeyim ekinimizi çubuğumuzu satarmış, katır yükleriyle silah satıp Fransız'a karşı çeteleri silahla donatmış. Malını satmasına ailesinden karşı çıkanlar olmuş. 'Sen aklını mı yitirdi? Bu kadar hayvanı, malı satıp sen nereye gidiyorsun' diyen anasına Karayılan, 'Ana Rus'un, Ermeni'nin yaptıklarını görseydin, şimdi sen de durmaz giderdin' dermiş.

"Bana yardım etmek için geldiler buralara. 'Sana aylık bağlayacağız' dediler ama istemedim. Etme dedim bara yardım. Allah'a şükür benim yardıma ihtiyacım yok. Şimdilerde çok lafımı ediyorlar ama aslında babamı pek sevmediler. Ben anlatınca hep dediler ki senin baban Kürt idi. Molla Mehmet Karayılan Kürt idi; ben de Kürt'üm. Ne yapayım, inkar mı edeyim! Atatürk,

Kazım Karabekir Paşa'yla düşmanı Antep'e sokma diye telgrafla haber etmiş Karayılan'a, Sarımsak Tepe'de istihkam yapmışlar, kendi oradan gâvura hücum ediyor. Ayağa kalkınca vurulmuş göğsünden. Askerine 'Kaçman yiğitlerim, vurun namus gidiyor, Antep gidiyor' diye bağırıp askerini kaçırmamış. Sonra diyorlar ki senin baban Kürt idi. Kürt'ü Türk'ü mü olur, bu toprağın sahibiyiz biz."

(***Zaman***, 06 Aralık 2007,
Perşembe; http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=621839)

KARAYILAN HİKAYESİ (ANTEP DESTANI)

Yıl 1918-1919
Ve
Karayılan Hikâyesi

Ateşi ve ihaneti gördük
ve yanan gözlerimizle durduk
bu dünyanın üzerinde.
İstanbul 918 Teşrinlerinde,
İzmir 919 Mayısında
ve Manisa, Menemen, Aydın, Akhisar;
Mayıs ortalarından
Haziran ortalarına kadar
yani tütün kırma mevsimi,
yani, arpalar biçilip

buğdaya başlanırken
yuvarlandılar.

Adana,
Antep,
Urfa,
Maraş:
düşmüş dövüşüyordu...

Ateşi ve ihaneti gördük,
Ve kanlı bankerler pazarında
Memleketi Alman'a satanlar,
Yan gelip ölülerin üzerinde yatanlar
düştüler can kaygusuna
ve kurtarmak için başlarını halkın gazabından
karanlığa karışarak basıp gittiler.
Yaralıydı, yorgundu, fakirdi millet,
en azılı düvellerle dövüşüyordu fakat,
dövüşüyordu, köle olmamak için iki kat,
iki kat soyulmamak için.

Ateşi ve ihaneti gördük,
Murat nehri, Canik dağları ve Fırat,
Yeşilırmak, Kızılırmak,
Gültepe, Tilbeşar ovası,
gördü uzun dişli İngiliz'i.
Ve Aksu'yla Köpsu,
Karagöl'le Söğüt gölü
ve gümüş basamaklı türbesinde yatan

büyük, aşık ölü,
şapkası horoz tüylü İtalyan'ı gördü.
Ve Çukurova,
kıyasıya düzlük,
uçurumlar, yamaçlar, dağlar kıyasıya
ve Seyhan ve Ceyhan
ve kara gözlü Yürük kızı,
gördü mavi üniformalı Fransız'ı.
Ve devam ettik ateşi ve ihaneti görmekte.
Eşraf ve ayan ve mütehayyizanın çoğu
ve ağalar:
Bağdasar ağadan
Kellesi Büyük Mehmet Ağaya kadar,
düşmanla birlik oldular.
Ve inekleri, koyunları, keçileri sürüp, götürüp,
gelinlerin ırzına geçip,
çocukları öldürüp
ve istiklali yakıp yıktıkça düşman,
dağa çıktı mavzerini, nacağını, çiftesini kapan
ve çığ gibi çoğaldı çeteler
ve köylülerden paşalar görüldü,
kara donlu köylülerden.
Ve bizim tarafa geçenler oldu
Tunuslu ve Hindli kölelerden.
Ve Türkistanlı Hacı Ahmet,
Kısık gözleri,
seyrek sakalı,
hafif makineli tüfeğiyle
dağlarda bir başına dolaştı.

Ve sabahleyin ve öğle sıcağında ve akşam üstü
Ve ayışığında ve yıldız alacasında geceleyin,
ne zaman sıkışsa bizimkiler,
peyda oluverdi, yerden biter gibi o
ve ateş etti
ve düşmanı dağıttı
ve kayboldu dağlarda yine.

Ateşi ve ihaneti gördük,
Dayandık,
dayandık her yanda,
dayandık İzmir'de Aydın'da,
Adana'da dayandık,
dayandık Urfa'da, Maraş'ta, Antep'te.

Antep'liler silahşor olur,
uçan turnayı gözünden
kaçan tavşanı art ayağından vururlar
ve Arap kısrağının üstünde
taze yeşil selvi gibi ince uzun dururlar.
Antep sıcak,
Antep çetin yerdir.

Antep'liler silahşor olur,
Antep'liler yiğit kişilerdir.
Karayılan
Karayılan olmazdan önce
Antep köylüklerinde ırgattı,
Belki rahatsızdı, belki rahattı,

bunu düşünmeye vakit bırakmıyordular,
yaşıyordu bir tarla sıçanı gibi
ve korkaktı bir tarla sıçanı kadar.
Yiğitlik atla, silahla olur,
Onun atı, silahı, toprağı yoktu.
Boynu yine böyle çöp gibi ince
Ve böyle kocaman kafalıydı
Karayılan
Karayılan olmazdan önce.
Düşman Antep'e girince
Antepliler onu
Korkusunu saklayan
Bir fıstık ağacından
alıp indirdiler.
Altına bir at çekip
eline bir mavzer
verdiler.
Antep çetin yerdir.
Kırmızı kayalarda
Yeşil kertenkeleler.
Sıcak bulutlar dolaşır havada
İleri geri.

Düşman tutmuştu tepeleri,
düşmanın topu vardı.
Antepliler düz ovada
Sıkışmışlardı
Düşman şarapnel döküyordu,
toprağı kökünden söküyordu.

Düşman tutmuştu tepeleri.
Akan: Antep'in kanıydı.
Düz ovada bir gül fidanıydı
Karayılan'ın
Karayılan olmazdan önceki siperi..
Bu fidan öyle küçük,
Korkusu ve kafası öyle büyüktü ki onun,
namluya tek fişek sürmeden
yatıyordu yüzükoyun.

Antep sıcak,
Antep çetin yerdir.
Antep'liler silahşor olur.
Antepliler yiğit kişilerdir.
Fakat düşmanın topu vardı.
Ve ne çare, kader
düz ovayı Antepliler
düşmana bırakacaklardı.
"Karayılan" olmazdan önce
umrunda değildi Karayılan'ın
kıyamete dek düşmana verseler Antep'i
Çünkü onu düşünmeğe alıştırmadılar.
Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi,
korkaktı da bir tarla sıçanı kadar.
Siperi bir gül fidanıydı onun,
gül fidanı dibinde yatıyordu ki yüzü koyun
ak bir taşın ardından
kara bir yılan
çıkardı kafasını.

Derisi ışıl ışıl,
gözleri ateşten al,
dili çataldı.
Birden bir kurşun gelip
kafasını aldı.
Hayvan devrildi kaldı.

Karayılan
Karayılan olmazdan önce
kara yılanın encamını görünce
haykırdı avaz avaz
ömrünün ilk düşüncesini:
"İbret al deli gönlüm,
demir sandıkta saklansan bulur seni,
ak taş ardında kara yılanı bulan ölüm."

Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
Bir tarla sıçanı kadar korkak olan,
fırlayıp atlayınca ileri
bir dehşet aldı Anteplileri,
seğirttiler peşince,
Düşmanı tepelerde yediler.
Ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
Bir tarla sıçanı kadar korkak olana:
KARAYILAN dediler.

"Karayılan der ki: Harbe oturak,

Kilis yollarından kelle getirek,
nerde düşman varsa orda bitirek,
vurun ha yiğitler namus günüdür...”
Ve biz bunu böylece duyduk
ve çetesinin başında yıllarca namı yürüyen
Karayılan’ı
ve Anteplileri
ve Antep’i
aynen duyup işittiğimiz gibi
destanımızın birinci babına koyduk.

Nazım Hikmet

Hazım Hikmet’in Molla Mehmet Karayılan’ı konu edinmiş olması takdir edilmesi gereken bir husus olmakla birlikte, bazı mısraları eleştiri konusu olmuştur. Mesela şöyle bir eleştiri yapılmış bulunmaktadır:

“Mücadelesi ve hayatı tahrip edilen kişilerden biri de Antep savunmasının önemli isimlerinden ve şehidlerinden biri olan Karayılan’dır. Son dönemde iki televizyonda birden yayınlanan diziyle yeniden hatırlanan Karayılan kimdir?

Nazım Hikmet’e gör Karayılan ‘Antep köylüklerinde ırgattı… Yiğitlik atla, silâhla, toprakla olur, onun atı, silâhı, toprağı yoktu.’ *Üstelik* ‘korkaktı bir tarla sıçanı kadar.’ *Geçmişi yoktur, mücadelesi yoktur, daha ilginci inancı ile ilgili bir bilgi yokturNazım’ınKarayıla tasvirinde:* ‘ “Karayılan” olmazdan önce / umurunda değildi Karayılan'ın / kıyamete dek düşmana verseler Antep'i. / Çünkü onu düşünmeye alıştırmadılar. / Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi, / korkaktı da bir tarla sıçanı kadar. / Siperi bir gül fidanıydı onun.’ *”* (http://baysungur.blogcu.com/1040-tarihi-yeniden-yazmak/5438524)

ATMALI AŞİRETİNİN SÜNNÎLİĞİ VE İÇLERİNDEN BİR KISMININ ALEVÎLEŞMESİNİN NEDENLERİ

Atmalılar köken olarak sünnî olmakla birlikte, aralarından, Alevîler'in meskun bulunduğu Arguvan'a (Malatya'nın ilçesi) yerleşmiş olan bir kesimin zamanla alevîleşmiş oldukları görülmektedir. Ayrıca, Malatya Doğanşehir'in Topraktepe köyüne yerleşenler de, İran'ın Kaşan şehrinden geldikleri belirtilen ve Kaşanlı olarak bilinen bir toplulukla bütünleşerek alevîleşmişlerdir. Malatya, Maraş, Antep, Adıyaman, Sivas, Kayseri, Ankara-Haymana ve Konya topraklarındaki Atmalılar ise sünnî olarak kalmaya devam etmişlerdir.

Arguvan'daki alevîleşen kesimden bazılarının (belki de hepsi, bilmiyoruz) seyyid olduklarını söylemeleri ve soylarını Hz. Hüseyin'in oğlu İmam Zeynelabidin'e dayandırmaları ve bu iddialarını lafta da bırakmayıp ellerinde şeçere bulunduğunu açıklamaları, alevîliklerinin, Atmalı kökenlerinden değil, şeçerelerinde (soy ağaçlarında) yer alan Dersim bağlantısından kaynaklandığını açıkça göstermektedir. Alevî olduğunu belirten bütün Atmalılar'ın kökeninin bir şekilde Arguvan köyleriyle ya da Malatya-Doğanşehir'in Topraktepe köyü ve İran'ın Kaşan kenti ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, Atmalılar'ın Anadolu'ya Horasan'dan Hacı Bektaş-ı Velî ile birlikte geldiklerini ve başlangıçta alevî oldukları halde zamanla "büyük kısmı"nın Hanefî mezhebini benimsediğini iddia edenlere de rastlanmaktadır. Bu belgeden yoksun iddianın da tarihî gerçeklere aykırı olduğu görülmektedir. Hacı Bektaş-ı Velî 1210 yılında Nişapur'da dünyaya gelmiş ve 1271 yılında Nevşehir-Hacıbektaş'ta vefat etmiştir. ***Larousse***'da şöyle denilmektedir: *"Yaşamı ile ilgili bilgiler genellikle efsane ve söylentilere dayanır. Bu konuda kesin bilgi, Mevlana ile çağdaş, Babailer ayaklanmasının*

önderlerinden Baba İshak'ın mürit ve halifesi oluşudur. 'Hacı' lakabıyla anılması, hacca gittiğini gösterir. ***Bektaşi Vilayetnamesi****'ne ve* ***Âşık Paşa Tarihi****'ne göre, Horasan'dan Sivas'a geldi, buradan Amasya'ya gidip Baba İshak'ın mürit ve halifesi oldu;...."*

Atmalılar, büyük ihtimalle Bozoklar'ın Beg-dili (Beydili) boyuna bağlıdır. Bu boy ise, Moğol istilasından kaçarak 1200'lü yıllarda Halep-Antep civarına yerleşmiştir, Hacı Bektaş-ı Velî gibi Sivas ve/veya Amasya'ya değil.. Konar-göçer olmaları itibariyle de, Nişapur şehriyle bir ilgileri bulunmamaktadır. Ayrıca, Hacı Bektaş-ı Velî'nin asıl şöhretini Anadolu'da edindiğini, Horasan'dayken insanların onunla beraber göç etmelerini gerektirecek bir etkisinin bulunmadığını düşünmek gerekir. Aynı şekilde Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak da, *TDV İslâm Ansiklopedisi* için kaleme aldığı "Hacı Bektaş-ı Velî" maddesinde, onun, yaşadığı dönemde Anadolu'da da yaygın bir şöhrete sahip olmadığının söylenebileceğini belirtmektedir.

Somut gerçeklikten ve müşahhas sosyolojik verilerden hareketle şunlar söylenebilir:

Halihazırda köken olarak Atmalı aşiretine mensup olanların büyük çoğunluğu sünnîdir. Alevî olanlar ise, Malatya'nın Arguvan ilçesinin köylüleri ile kökeni Arguvan köylerine dayananlardır. Ayrıca Malatya-Doğanşehir'in Topraktepe köyünde yaşayan ve Kaşanlı diye bilinen kitle ile bütünleşmiş olanlar ile kökeni bu köye dayanmakla birlikte başka beldelerde yaşayan Atmalılar'ın da alevî oldukları görülmektedir. Geriye kalan asıl büyük Atmalı kitlesi ise sünnîdir.

Ayrıca, aşiretin Hacı Bektaş-ı Velî ile bağlantısı bulunduğuna dair herhangi bir belge ve güvenilir rivayet mevcut olmadığı gibi, alevî Atmalılar da kendilerini Hacı Bektaş-ı Velî ile ilişkilendirmemektedir. Nitekim, internette şu ifadeler yer almaktadır: *"Bizim Elbistan havalisinde bilhassa bizim Alhaslar'da Bektaşilik*

değil de Şeyh Tarikatı vardı. Bunlara 'Şeyh Tayfası' falan derlerdi." (http://www.bozcader.org/forum/site/printer_friendly_posts.asp?TID=368)

(Aslında Hacı Bektaş-ı Velî de sünnîdir; bu yüzden Osmanlı'da Yeniçeri ocağının pîri kabul edilmiştir. Ancak zamanla Bektaşîlik alevîleşmiş ve Hacı Bektaş-ı Velî de alevî bir figür haline getirilmiştir. Taşköprülüzade'nin 1500'lü yıllarda kaleme aldığı eserinde onun sünnî olduğunu belirtiyor olması önem taşımaktadır. Prof. Dr. M. Esad Coşan, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ***Makalât*** adlı eserini yayınlamış bulunmaktadır. Eserin 21'inci sayfasında Hacı Bektaş-ı Velî "*Sünnet ü cemaat ehli*"nden olma vurgusu yapmaktadır. Sünnet ü cemaat ehli, ehl-i sünnet ve'l-cemaat demektir. Hacı Bektaş-ı Velî, 31-32'nci sayfalarda şunu da söylemektedir: *"Biregü [birisi] diliyile iman getürse ve gönliyile inanmasa veyahud öşrü zekatı tamam virmese veyahud hacca varuriken yoldan girü dönse veyahud Tanrı taala hükümlerinden birin batıl dutsa [Yani Şeriat hükümlerini geçersiz saysa] veyahud Muhammed-i Mustafa'ya inkarla baksa veyahud Muhammed'in ashablarının birin nahak bilse [Ashabdan herhangi birini, mesela Hz. Ömer veya Hz. Osman'ı hak dışı ya da haksız bilse] dükeli [bütün] işledügi amelleri hebaen mensura olur."* [Amelleri boşa gider, sevapları silinir.] Konuyla ilgili bir makale için bkz. http://www.kekvakfi.gen.tr/yeni_sayfa_136.htm)

Arguvan köylerinde yaşayan Atmalılar'ın kökeni, doğal olarak, diğer Atmalılar'ınki gibi, Arapgir'deki Horan/Horun (ve Deregezen) beldelerine dayanmaktadır. Burada yayınlanan diğer yazılarda aktarıldığı gibi, 1640'larda yaşanan bir olay yüzünden aşiret dağılmak zorunda kalmıştır. Bunlardan bir kısmı Arguvan'a yerleşmiş ve kendilerinden daha önce oraya yerleşmiş olan Dersim kökenli ailelerle bütünleşerek alevî kimliğini benimsemişlerdir. Nitekim bugün, kendilerinin Atmalı olmanın yanı sıra aynı zamanda seyyid olduklarını, soylarının Hz. Hüseyin'e dayandığını, bir başka deyişle "dede" soyundan

geldiklerini söyleyenler bulunmaktadır. Göç olayından sonra bu dede soyundan gelenlerle temasa geçen ilk Atmalılar'ın onlarla kültürel etkileşim içine girdiği, zamanla alevîliği benimsedikleri ve aynı zamanda akrabalık kurdukları anlaşılmaktadır. Arguvan köylerine yerleşen ilk Atmalılar'ın medrese mezunu olmadıkları şüphesizdir. Hz. Peygamber s.a.s. soyundan geldiği belirtilen kişilerle karşılaştıklarında onların etkisi altında kalmış olmaları doğal karşılanabilir. Akrabalık da kurduktan sonra, salt Dersim'e uzanan kökenlerinin değil, Atmalı kökenlerinin de aslen alevî olduğunu düşünmeye başlamaları şaşılacak birşey değildir.

İnternette şöyle bir mesaj yer almaktadır:

"Ben aslen Tunceliliyim. Avusturalyada oturuyorum. Sizlerle dedemin babama anlattığı bir olayı paylaşmak istiyorum. Dedem sağlığında malatyaya geliyor. Osmanlı zamanında, Yavuz Selimin sürgün yıllarında Tunceliden Malatya Arguvana 1515 li yıllarda sürgün edilen akrabalarının torunlarını aramak için. Dedem de Kureyşan Ocağından bir Alevi dedesidir. Malatyaya geliyor, o zamanlar Arguvanda söz sahibi olan Atmalılar ile tanışıyor. Mustafendi o yıllarda aşiretin ileri geleniymiş, dedemi Şotiğe götürüyor. Dedem de onlara 1515'li yıllarda sürgün gelen akrabalarından Seyid Alinin, Oruç Dedenin isimlerini söylüyor. Mustafendi ve babası Seyid Aliyi duymadığını ancak Oruç Dedenin türbesinin bulunduğunu, bu kişilerin soyundan gelenlerin halen var olduğunu söylüyor. Rahmetli dedemin bize aktardığına göre o soydan Gışto isminde ve Şeho isminde iki kardeş varmış ama onlarda dedelik yapmıyorlarmış. Mustafendi dedeme kendilerine ait bir şecere gösteriyor. Arapça yazılı olan bu secerede Seyid Emir Hasan'dan bahsediliyormuş. Emir Hasan da İmam Zeynel Abidin soyundan gelen bir alevi dedesiymiş. Bu soydan gelen Mustafendinin ve babasının dedelik yapmadığını, ağalık yaptığını söylermiş. Bende 2006 yılında İstanbulda Bostancı Kültür Merkezinde İzzettin Doğan'ın yaptığı İnanç Önderleri Toplantısında almanyada oturan Hakkı

Çıplak ile tanıştım. Benim bu yazdıklarımı onunla paylaştığımda aynen tasdikledi. Kendisinin çıplaklardan olduğunu, adı geçen Emir Hasan soy şeceresinin de kendisinde olduğunu, kendisinin de Almanyada dedelik yaptığını söyledi. Oruç dede torunlarından da bir gencin de Cem Vakfında dedelik yaptığını söyledi." (http://www.alevileriz.biz/archive/index.php/t-43147.html)

Aynı sitede bu mesaja şöyle bir cevap verilmektedir:

"Sevgili Yılmaz CAN; Seni ve aileni selamlıyor, Ehli Beytin aşkı ile kucaklıyorum. Yazında; Kureyşan Ocağından olan kendi dedenin 1515'li yıllarda Tunceli / Nazimiye den Malatya / Arguvan'a sürgün edilen akrabalarını aramak için Malatya'ya geldiğini, burada Arguvanda söz sahibi olan Atma Aşiretinden Mustafendi ile tanıştığını, Mustafendinin senin dedeni Şotik köyüne getirdiğini, bu köyde akrabaları olan Gışto ve Şeho'yu bulduğunu söylemektesin.

"Sevgili Yılmaz; bu anlattıkların doğru. Yavuz Sultan Selim'in Anadolu'yu acılara boğduğu zulüm ve sürgün yıllarında; büyük dedem Seyid Ali ve Oruç Dede(Kureyşan Ocağının Aliyan Kolu Evladıdır) ve yakınları Tunceli / Nazimiye / Kureyşan Köyünden, Malatya'ya sürgün edilmişlerdir. Sürgün nedeni ise Şah İsmail'e verilen destektir. Sürgün geldikleri Malatya'da Arguvan ilçesinde bulunan ve kendileri gibi sürgün olarak Malatya'ya yerleştirilen Atma Aşireti içinde yeralıyorlar. Çünkü bu aşiret te bir Alevi aşiretidir ve içlerinde Dede soyundan gelenler de vardır. Zaten yukarıdaki yazınızda bunu da belirtmişsiniz.

"Mustafendi dediğimiz kişi hem aşiret ağasıdır hemde bir seyiddir. Çünkü onlarda Seyit Emir Hasan soyundan gelmektedirler. Ancak onlar da dedelik yapmamışlardır. Bu gün bu soydan gelen Hakkı Çıplak ile tanıştığınızı

söylüyorsunuz. Hakkı Çıplak'ın elinde Seyid Emir Hasan soyundan geldiklerini gösteren bir "ŞECERE"name vardır.

“Ben de 5 yıldır, özellikle osmanlı devlet arşivlerinden soyumu takip etmekteyim, bir çok araştırmalar yaptım ve birçok arviş belgelerine ulaştım. Bende de 9 buçuk metre boyunda soyumuza ait "ŞECERE" bulunmaktadır. Bu şecerede SEYİD soyundan geldiğimizi görmekteyim. Bu belgeleri araştırma yapan tüm Kureyşan Ocağı mensuplarıyla paylaşmaya hazırım.

“Dedem Gışto ve kardeşi Şeyho dedelik yapmamışlardır…. Çünkü 1515 ve 2005 yılları arasında dedelik yapmadık. Zaten senin deden köyümüze geldiğinde benim büyük dedemin dedelik yapmadığını biliyoruz.

“Ama kutsal emanet olarak gördüğüm; Seyid Ali ve Kardeşi Oruç Dedenin Tunceliden beraber getirdiği; atadan babaya saklanarak bize kadar gelen Tarık (kimi yörelerde evliye, kimi yörelerde erkan denir), İmam Hüseyin Tası ve Cem Şamdanı hala evimizde muhafaza edilmektedir. Dedelik yapmamış, dedelik yapmadığı için zamanla Ocakzade olduğu unutulan dedelerim bu emanetleri saklayarak bize kadar ulaştırmaları benim için çok büyük değere haizdir. Çünkü bu emanetler Ocakzade olduğumuzun bir göstergesidir.

“Almanya'da oturan Hakkı Çıplak Dedemizde bulunan "ŞECERE"nameyi de bizzat incelemiş bulunmaktayım. İmam Zeynel Abidin soyundan gelen seyid Emir Hasana aittir. Kendileri de bu zatın torunlarıdır. Bir Kureyşan Ocağı evladı olarak, sürgünlere uğramış, baskılardan geçmiş, Dedelik hizmetini yapamamış Atalarımın yolunu yeniden 480 sene sonra sürdürmenin tatlı huzurunu yaşıyorum. Sevgili Yılmaz, buraya bana ulaşabileceğin msn adresimi yazıyorum. Deden yıllar önce dedemi aramış, şuan sen de bizi aramaktasın. Seni bulduğum için ben de çok mutluyum. En kısa zamanda buluşmak üzere, sevgiyle kal... sinan.boztepe@hotmail.com Sinan BOZTEPE Dede.”

Buradaki Kureyşan, muhtemelen Kureyş kabilesiyle ilgili bir adlandırmadır. Aliyan kolu ile de Hz. Ali evladının kastedildiği düşünülebilir. Mustafendi isimli şahsın hem aşiret (Atmalı) ağası, hem de seyyid (Hz. Ali soyundan) olduğu belirtiliyor. Ayrıca, *"Sürgün geldikleri Malatya'da Arguvan ilçesinde bulunan ve kendileri gibi sürgün olarak Malatya'ya yerleştirilen Atma Aşireti içinde yeralıyorlar"* denilerek, iki farklı soyun karıştığı anlatılmaktadır.

Bütün bunlardan, Arguvanlılar'ın alevîliğinin, Atmalı kökenlerinden değil, 1515 yılına uzanan bir sürgünle kurulan Dersim bağlantısından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kökenlerini Dersim üzerinden İmam Zeynelabidin'e (Hz. Hüseyin'in oğlu) dayandırmaktadırlar. Atmalı aşiretinin diğer fertlerinin ise, bugüne kadar, bir seyyidlik iddiasında bulundukları ve soylarını Hz. Hüseyin'e ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) dayandırdıkları görülmüş değildir. Şayet Atmalı aşiretinde Hz. Peygamber'e (s.a.s.) uzanan bir soy bağı bulunsaydı, bu nesilden nesile aktarılır ve herkes tarafından bilinirdi.

Buna karşılık, Arguvan-Kömürlük köyünden Gazi Duvarcı tarafından, 1640'larda yaşanan olay sonrasında dağılan Atmalılar'ın asimile oldukları ve sünnîleştikleri ileri sürülmektedir. Bu noktada asimilasyon kavramının kullanılması nezaketsizlik olduğu gibi, aktarılan iddia, hem tarihî gerçeklerle hem de günümüzün sosyolojik verileriyle bağdaşmamaktadır. Aksine, aslında Arguvanlı Atmalılar'ın, yerleştikleri çevreyle etkileşim içine girip alevîliği benimsedikleri söylenmelidir. Mesela Darende ve Kuluncak Atmalıları'nın yaşadığı köylerin hiçbirisi alevî köyü değildir. Doğanşehir'deki Atmalı köylerinden de sadece Topraktepe alevîdir.

Öte yandan, Arapgir'in alevî köylerinin sayısı, bazılarınca 17'ye kadar çıkarılmaktadır. Doğal olarak, Arapgir'in alevî köyleri arasında, şu anda Atmalılar'ın yaşadığı Deregezen yer almamaktadır (http://www.aleviforum.com/showthread.php?t=36911). Arguvan'ın neredeyse

bütünüyle alevî olması (Sünnî köylerin sayısı sadece beş), o bölgeye yerleşen Atmalılar'ın alevîliklerinin sebebini açıklamaktadır. Arapgir'de alevîlerin sünnîlere göre sayıca az olması da, daha ilk bakışta, önyargısız olarak, Atmalılar'ın köken olarak sünnî olduklarını düşünmeyi gerektirir. Şayet Deregezenliler alevî olsa veya Arapgir'de alevî nüfus çoğunlukta olsaydı, sünnî beldelere yerleşenlerin ortama uyum sağlamış olmaları ihtimali akla gelebilirdi. Oysa, mevcut durumda, bu ihtimal sadece Arguvan'daki Atmalılar için varittir.

Ayrıca, Arguvan köyleri ile Doğanşehir-Topraktepe köyünden ayrılıp başka beldelere yerleşen alevî Atmalılar'ın neden "asimile" olmadıkları sorusu da cevap beklemektedir. Diğer Atmalılar asimile olmuşsa bunlar neden olmamış ve olmamaktadır?

Mesela biz sünnîyiz; aslında alevî olup da zamanla sünnîleştiğimize dair elimizde hiçbir veri mevcut olmadığı gibi, böyle bir rivayeti büyüklerimizden duymuş da değiliz. Dedemin babaannesinin adının Ayşe olduğunu nüfus kayıtlarından biliyoruz. (Dedemin annesi ile hanımının adı da Ayşe ve kendisinin adı Ömer. Hz. Aişe, Hz. Ebubekir'in kızı olduğu ve Cemel Vakası'nda Hz. Ali ile karşı karşıya geldiği için Şiîler arasında Ayşe adı sevilmez.) Dedemin babasının doğum tarihi 1846, dedemin dedesinin doğum tarihini ise bilmiyoruz. Fakat, doğum tarihinin 1826-27 öncesi olduğu tahmin edilebilir. Alevîler'de Ayşe ismi konulmadığına göre, büyük babaannemizin babasının kızını evlendirdiği dedemin dedesinin, köken olarak alevî olması ve sünnîleşmiş bulunması mümkün değildir. Aksi takdirde böyle bir evlilik gerçekleşmezdi.

Sünnî Atmalılar'ın zamanla sünnîleştikleri, aslında alevî oldukları tezinin, herhangi bir bilgiye dayanmayan bir kurmacadan ibaret olduğu görülmektedir. Böyle birşey olsaydı, sözkonusu Horan'dan (Horun) göç olayı gibi bunun da aileler içinde naklediliyor olması gerekirdi. Mesela, çok samimi bir arkadaşım,

büyük dedelerinin köken olarak alevî olduğunu, sünnîleşmiş bulunduklarını bana bir aile sırrı olarak söylemişti. Böyle bir bilginin bir aile içinde kaybolması mümkün değildir, bir şekilde aile sırrı olarak kuşaktan kuşağa aktarılır. Arguvan köylülerinin köken olarak kendilerini eskiden beri alevî kabul etmeleri ise, evlilik yoluyla alevî kökenlilerle karışmış olmalarından ve atalarının bir bölümünün zaten alevî olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda onlar için sonradan alevîleşme diye bir durumdan söz etmek, söz konusu alevî ataları dikkate alındığında, gereksiz hale gelmektedir.

Yukarıda sözü edilen trajik göç olayı sonrasında Arapgir-Horan'ı (Horun) terk edenlerden bir bölümünün, geleneksel olarak devlete (Osmanlı'ya) muhalif olan Alevîler'in yanında (Arguvan'da) kendilerini daha güvende hissettikleri, onların çevresine sığındıkları ve yanlarında sünnî kimliklerini vurgulamaktan kaçındıkları anlaşılmaktadır. İletişim ve ulaşımın gelişmemiş olduğu bir dönemde, devlet baskısının yoğun bir şekilde hissedildiği bir yerde, bu şekilde bir organize öldürme olayına karışmış olanların nasıl bir halet-i ruhiye ve korku içinde olacakları tahmin edilebilir. (Nitekim Arguvan'ın Kömürlük köyünden Gazi Duvarcı şöyle demektedir: *"Memi Ağa ve kendisiyle gelen aşiret halkı kaçıp Kızık'a yerleşmişlerdir… Belli bir süre sonra da dağlık yerlere çekilip gözden kaybolacak, dağların arkasına, daha güvenli münasip yerlere yerleşmişlerdir."* (http://www.arguvankomurluk.com/arguvan/?dId=78) Atma'dan ayrılanların bir bölümünün, kendilerini devlete ihbar etmeyecek olan Alevîler'le yakınlaşmaları ve onların yanında kimlik farklılıklarını açığa vurmaktan kaçınmaları anlaşılabilir bir durumdur. Birkaç kuşak sonra da, aslında sünnî olduklarını unutmuş veya önemsemez hale gelmiş olmalıdırlar. Ayrıca, soy olarak kendilerine nisbetle asil gördükleri, neseb olarak Hz. Peygamber'in s.a.s. torunlarına dayandıkları belirtilen kişilerden etkilenmişler ve hatta onlarla akrabalık kurmuşlardır. Arguvan köylerinden başka beldelere gidenler de olmuş, fakat gittikleri yerlerde herhangi bir

“asimilasyon” olayı yaşamadan alevî kimliklerini sürdürmüşlerdir. Mesela Arguvan Kömürlük köyünden Sivas-Gürün’ün alevî Güldede köyüne yerleşen Atmalılar bulunduğu belirtilmektedir. [Çopur soyismini taşıyanların Arguvan Kömürlük köyünden geldiği belirtiliyor. http://www.facebook.com/group.php?gid=40158732504)]

Mehmet Bayrak da, Gürün-Karakuyu köyünde Sinemilli ve Atma aşiretinden alevîlerin yaşadığını ileri sürmektedir (*İçtoroslar’da Alevi-Kürt aşiretleri [Sinemilli ve Komşu aşiretlerinin tarihi-edebiyatı]*, Ankara: Özge Yayınları, 2006, s. 97). Karakuyulu Atmalılar’ın kökeni Doğanşehir-Topraktepe’ye dayanmaktadır. Bunların da sünnîleşmesi gibi bir durum yaşanmamıştır.

Buna karşılık, Gürün’de Atmalılar’ın yaşadığı başka köyler de bulunmaktadır. Karadoruk ve Dürmepınar köylerinde Atmalı aileler yaşadığı gibi, Akdere köyünün yarısı Atmalıdır (site.mynet.com/akdere55). Böğrüdelik köyünde de Korkmaz soyadlıların Atmalı aşiretinden olduğu belirtiliyor (www.avrasyaforum.com/showthread.php?t=45463). Kılıçdoğan ve Golusık (?) köylerinde de Atmalılar yaşıyor (http://www.radyodarendemkekec.tr.gg/). Bu köylerdeki Atmalılar’ın sünnî olmaları, açıktır ki, Atmalılar’ın köken olarak sünnî olmalarının bir sonucudur. Dürmepınar köyüne yerleşmiş olan Atmalılar’ın Ankara-Haymana’dan gelmiş olmaları, Haymana Atmalıları’nın da sünnî olduklarını göstermektedir. Benzer şekilde, Gaziantep İshahiye ve Adıyaman Besni’deki Atmalılar’ın yaşadığı köylerin sakinleri de sünnîdir. ‘**Babam**’ adlı kitabın yazarı Malatya-Doğanşehirli Muammer Şahin’in eserinde aktardığı şecerelerinde yer alan Ömer ismi, onların da sünnî olduğunu ortaya koymaktadır. (Muammer Şahin’in merhume annesi İstanbul-Fatih’in Sofular Mahallesi’nde, Yeşiltekke Sokağı’nda komşumuzdu ve “Hacı Anne” diye bilinirdi. Sünnî olduklarını biliyoruz. Fakat o zaman onların Atmalı olduğunu bilmiyorduk.) Yine, Sivas-Ulaş’ın Örenlice (Sert Mahmut) köyü sakinlerinden Ossolar (Osman) sülalesine mensup Arslan, Aslan, Tırşo, Hüyük, Özkan ve

Hatipoğlu ailelerinin Atmalı Türkmenleri'nden olup Malatya Atmalı'dan geldikleri belirtilmektedir (http://www.sivaslilar.net/forum/archive/index.php/t-11746.html) (Bilindiği gibi, Hz. Osman Emevî sülalesinden olduğu ve Hz. Ali'den önce hilafet makamına geçtiği için Alevîler arasında Osman adına rastlanmaz. Benzer şekilde Sünnîler Muaviye ismini almaktan kaçınırlar. Fakat, Alevîler'den farklı olarak, Yezid yüzünden bütün Emevîleri suçlamak gibi bir tutum sergilemekten uzaktırlar. Her ne kadar Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i severlerse de, Hz. Peygamber s.a.s.'in kayınbiraderi olan ve vahiy kâtipliği yapmış bulunan bir sahabe olmasından dolayı Muaviye r. a.'e dil uzatmak istemezler.)

Darende civarında yaşayan Atmalılar'ın tamamının sünnî olduklarını biliyoruz. Bu, geçmişte de böyleydi, nitekim 1841 tarihli bir belgede, aralarında Bekir isimlilerin bulunduğu belirtilmektedir: *"Maraş eyaleti dahilinde de, Atmalı ve Dumanlı aşiretlerinin kiracılık yaparak geçimlerini temin ettikleri görülmektedir. Maraş yöresinde kiracılık yapmak suretiyle geçimini sağlayan bu aşiret mensupları da eşkıya saldırılarından kurtulamamışlardır. Bu cümleden olarak, Darende civarında yaşayan Atmalı ve Dumanlı aşiretleri ahalisinden olup, Kiracı Taifesi'nden Hasan, Yusuf, Bekir, Mehmet, Süleyman ve Kurt adındaki şahıslar 1841 yılında Darende kazasına tabi Müncelik köyünden Burun Mevkii'ne kira karşılığı götürmek üzere zahire yüklemişlerdi…."* (Faruk Söylemez, "XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri", ***Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, Sayı: 22, Yıl: 2007/1 (69-85 s.), s. 74; sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_22/5-%20(69-85.%20syf.).pdf)

Ayrıca, Atmalılar'ın dağıldıkları yerleşim yeri olan Horan'a (Horun) iki km mesafedeki Deregezen köyünde yaşayan Atmalılar'ın Bölükbaşı soyadını taşıdıkları, Muammer Şahin'in "**Babam**" adlı kitabında bildirilmektedir.

İnternetteki resimlerinden de anlaşılabileceği gibi, Deregezen gayet güzel bir camiye sahip olan sünnî bir köydür (Aynı şekilde Adıyaman-Besni Atmalı ve Gazianteb-İslahiye Atmalı köyleri de, internetteki resimlerinin de gösterdiği gibi, camili köylerdir). Bölükbaşı soyadı taşıyanların atalarının, fazla uzaklaşmayıp olayın geçtiği yerin yakınına yerleştikleri anlaşılmaktadır. Göç edenlerin kimliklerini saklamaları ve bunun sonucu olarak içinde bulundukları ortama uyum sağlamaları mümkündür ve Arguvan köylülerinin bu durumda oldukları anlaşılmaktadır. Uzağa göç etmeyip yakınlarda kalanlar ise, çevre tarafından bilinirler. Onların kimliklerini saklamalarının bir anlamı ve yararı olmaz, çünkü zaten kim oldukları bellidir. Sivas-Divriği'ye bağlı Atmalıoğlu köyünün Atmalılar'la bir ilgisi bulunup bulunmadığını bilmiyoruz, fakat bu köy de camili bir köydür (divrigimuftulugu.gov.tr/camilerimiz.htm). Zamanında Besni'ye bağlı bulunmakla birlikte günümüzde Pazarcık sınırları içinde yer alan bir köyde yaşamış bulunan meşhur Molla Mehmet Karayılan'ın (kendisinin imamlık yapmış bir insan olmasının yanı sıra) annesinin adının Ayşe olduğu da bilinmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı'nca 1970'li yıllarda Kürt aşiretlerine ilişkin hazırlandığı ve Kaynak Yayınları'nca 1998'de "***Aşiretler Raporu***" adıyla yayımlandığı belirtilen bir belgeye göre, 1970'li yıllarda Kahramanmaraş'ın Pazarcık, Afşin, Elbistan ve Türkoğlu ilçeleri ile Malatya'nın Doğanşehir ilçesinde yaşayan Atmalılar'ın toplam nüfusu 19 bin 29'dur. Bunların bir bölümü Hanefî, bir bölümü Şafiî, bir bölümü de Alevîdir. Hepsi de Kürtçe'nin Kırmanç lehçesini konuşmaktadır. Hanefîler Elbistan'ın İkizpınarı, Hasanalili (Hasanali), Topkırankale (Tapkırankale), Atmalıkaşanlı, Dervişçimli, Günaltı, Topkıran (Tabkıran), Türkören, Karahasanuşağı köylerinde *(Türkören ve İkizpınar dışındaki köyler komşu olup Darende'nin güneyinde, Elbistan ile Akçadağ arasında yer alıyor. Türkören ve İkizpınar diğerlerinden kopuk durumda; onların kuzeybatısında ve komşu durumdalar)*, Malatya-

Doğanşehir'in Beğre ve Gövdeli köylerinde *(Yukarıda adları geçen köylerden ilk grubun hemen güneyinde yer alıyorlar)*, Pazarcık'ın Ganidağı, Göçer, Hasankoca, Kızkapanlı, Sadakalar, Turunçlu, Güngördü, Karahüyük, Akcalar (Akçalar), Kizirli (Kizir), Tilkiler, Çöçelli köylerinde ve Türkoğlu ilçesinin Çullu, Çakallı ve Hasanoğlu köylerinde yaşamaktadırlar. Şafiîler ise Pazarcık Merkez ilçe ile Abbaslar, Karacasu ve Tevekkelli köylerinde ikamet etmektedir. Alevîler'e gelince, Pazarcık İlçe Merkezi ile Elbistan'ın Kalaycık, İkizpınarı, Hasanalili, Topkırankale, Atmalıkaşanlı, Dervişçimli, Günaltı köylerinde, Afşin'in Türkçayırı, İncirli, Çomudüz, Deveboynu köyleri ile Torunkalfa ve Domuzderesi obalarında yaşamaktadırlar. (Mehmet Bayrak, ***İçtoroslar'da Alevi-Kürt aşiretleri [Sinemilli ve Komşu aşiretlerinin tarihi-edebiyatı]***, Ankara: Özge Yayınları, 2006, s. 107-117; "Gizli belgelerde Maraş yöresindeki aşiretler", http://www.tawdilo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=826:gzl-belgelerde-mara-yoeresndek-aretler&catid=93:nceleme-aratirma&Itemid=158**)**

Ancak, bu bilgilerin sağlıklı olmadığı görülmektedir. Raporda dil olarak sadece Kürtçe gösterilmiştir. Halbuki bu havalide Kürtçe konuşan herkes Türkçe'yi de iyi bilir ve konuşur. Dolayısıyla dil olarak "Türkçe ve Kürtçe" denilmeliydi. Asıl önemlisi, Elbistan sınırları içinde yeralan İkizpınarı, Hasanalili, Topkırankale (Tapkırankale), Atmalıkaşanlı, Dervişçimli ve Günaltı gibi köyler hem Hanefî hem Alevî köyü olarak gösterilmiştir. Bizzat Alevîler'in kendileri, bu köylerden sadece Hasanali (Hasanalili), Atmalıkaşanlı ve Günaltı köylerinin alevî köyü olduğunu doğrulamaktadır (http://www.aleviforum.com/showthread.php?t=29762&page=9).

Afşin köyleriyle ilgili olarak verilen bilgilerin de güvenilir olmadığı kesindir. Nitekim, anılan köylerden Çomudüz'ün yarı sünnî, yarı alevî olduğu,

Deveboynu'nun ise Çerkez köyü olduğu ifade edilmektedir (http://www.aleviforum.com/showthread.php?t=29762&page=5). Ayrıca, Maraş'ın Çullu ve Çakallı adlı iki ayrı köyü yoktur, Çakallıçullu vardır. Hasanoğlu adlı bir köy de mevcut değildir. Pazarcık'ın da Töreler ve Güngördü adlı köyleri bulunmamaktadır. Abbaslar köyü de Pazarcık'a değil, Kahramanmaraş merkeze bağlıdır. Aynı şekilde Karacasu da merkeze bağlı bir belediyeliktir. Tevekkelli de merkeze bağlıdır ve kökenleri Nurhak'a dayanmaktadır. Hasanoğlu da Pazarcık'a değil, Araban'a bağlıdır.

Ayrıca toplam nüfus olarak verilen 19 bin 29 rakamının da, köy adlarının hem Hanefî hem Alevî olarak mükerrer biçimde sayılması gibi, mükerrer (tekrarlanan) rakamların toplanmasından oluştuğu anlaşılmaktadır. Nitekim, resmî belgelere göre, 1911 yılında Maraş'a bağlı topraklarda yaşayan Atmalı aşireti mensupları sadece 112 haneydi ve nüfusları da 597'ydi. (Nermin Zahide Aydin, ***Maraş'ta Gayrimüslimler ve Kurumları***, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dali Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Eylül - 2007; kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbe/T00737/nermin_zahide_aydin_tez.pdf)

Osmanlı'nın etnik kimlikleri yok saymak gibi bir politikası bulunmadığı için, bu rakamlardan kuşkulanmak için bir neden bulunmamaktadır. Rakamlarda hata olabilir, fakat bunun kasten yapılmış bir hata olacağını düşünmek gereksizdir. Buna karşılık, 1919 yılında bölgeyi gezen Binbaşı Noel şöyle demektedir: *"Atmi Kürtlerinin sayısı Pazarcık, Besni ve Elbistan kazalarına yerleşmiş olan yaklaşık 2500 aileden oluşmaktadır. Pazarcık ve Besni'de yerleşmiş olanlar tam göçebedir, yani kış ile yaz ikametgahları farklıdır. Yazları uygun otlak bulmak için dolaşırlar. Elbistan'da ise köyleri daha çok tepelerde bulunmaktadır, yazın ise daha çok sineklerden kaçmak için yaylaya çıkarlar."* (Mehmet Bayrak, ***İçtoroslar'da Alevi-Kürt aşiretleri [Sinemilli ve Komşu aşiretlerinin tarihi-edebiyatı]***, Ankara: Özge Yayınları, 2006, s. 197.)

2 bin 500 aile, en az 10-15 bin kişi demektir. Bu rakamın çok abartılı olduğu, bugünkü Atmalı köylerinin sayısından bile anlaşılabilir. Noel'in herhangi bir sayım yapmış bulunması söz konusu olmadığı gibi, o sırada ajan-provakatör olarak faaliyet gösteren, Kürtler'i ve Kürtçe konuşan toplulukları kışkırtmaya çalışan bir gizli servis elemanı olması nedeniyle çarpıtmalarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Noel ayrıca, sanki Atmalı isminin kökenini çok iyi biliyormuş gibi, aslında Kürtçe Atmi olan aşiret ismini Türkler'in Atmalı şeklinde Türkçeleştirdiklerini iddia etmektedir. Böylece aslında, İngiltere'nin sömürgelerinde uyguladığı yöntemlerden hareketle genelleme yapmakta, psikologların "yansıtma (projection)" adını verdikleri mekanizmaya sarılmaktadır.

Atmalı aşiretinin tarih sahnesine ilk çıktığı andan itibaren belgelerde Atmalı adı kullanılmış, ayrıca bunların Türkmen Ekradı ya da Ekrad (Kürtler) oldukları belirtilmiştir. Osmanlı'nın Türkçeleştirmek ya da Türkleştirmek gibi bir politikası olsaydı, Begdili (Beydili) boyu gibi Bozoklar'dan olan bir boyu bile "Begdilisu Ekradı" (Beydili Kürtleri) diye adlandırmak gibi bir tutum sergilemez, tam aksine, Kürt aşiretlerinin ismine "Türkmen" ifadesini eklerdi. Halbuki, hiçbir Kürt aşireti için böyle bir tutum sergilenmemiştir. Atma aşiretine Atmi denilmesinin Kürtçe'yle bir ilgisi de bulunmamaktadır. Abdullah'a Apo denilmesi, Abdullah isminin Kürtçe Apo'dan bozma olduğu anlamına gelmez.

Binbaşı Noel'e göre, Atmi (Atma) aşireti sünnî ve şiîlerden oluşuyordu. Ancak, Atmilerin reisi Yakup Paşa'nın sünnî olduğunu ayrıca belirtmektedir (Aktaran: Mehmet Bayrak, a.g.e, s. 189). Pazarcıklı Alevîlerden Atma aşiretine mensup olduklarını söyleyenler bugün de mevcuttur.
(http://www.aleviforum.com/showthread.php?t=29762&page=9)

Bunların Arguvan’dan gelmiş olmaları nedeniyle alevî oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Hamza Aksüt şöyle demektedir: *“Atma ağaları, bir röportajda şöyle demişlerdi bana: ‘Biz, Irak’taki Kelhur aşiretinden gelmişiz; ama Kelhur nedir, ne değildir, bilmiyoruz. Oradan Berezi’ye gelmişiz, Berezi’den Arguvan’a. Bir kısmı da Arguvan’dan bölünmüş, Pazarcık’a gitmiş.’”* (http://atmali.blogspot.com/)

İnternette yer alan diğer bir metin de, Arguvan alevîleri ile Maraş alevîleri arasında bir bağ bulunduğunu göstermektedir. Söz konusu metinde “Elbistan-Akçadağ Alevileri” başlığı altında şunlar aktarılıyor: *“Aleviler dağlara sığınmaya çalışırken bir kısmı da Elbistan Akçadağ yöresine yerleşti. Çoğunluğu Kürt olan ve ilk gelen babanın ismi ile anılan komşu köyler kurdular. Kürecik, Kürne, Atma, Tof kıran (Sin- mil) Sina milli, Al-has, aşiret isimleri ile geçimlerini sağlamak için ayrı ayrı yerlere yerleştiler. Bu aşiretler de, yine ilk baba adı ile birbirlerine bitişik yerlere yerleşip köy kurdular. Örneğin: Atmi’lerden, Has ve Al kardeşler yan yana iki yerde yaşam sürerken, Al ve Has’ın ilk geldikleri yere ‘Hasan Ali’ Has’ın yerleştiği yere de (esmer olduğu için) ‘Kara Hasan’ dendi. Amcaoğlu Kist’in yerleştiği yere de Kistikan (Kistikler) dendi. Elbistan’ın kuzeybatısına göç edenlere ‘Çom’, Adıyaman bölgesinde kalanlar da ayrı isimlerle anıldılar. Ancak Atmi (Atmalı) olduklarını unutmadılar. Sinamilliler (Sine-mille), Al-Haslılar, Tof kıranlılar, Küreciklier, Kürneliler de ilk baba isimleri ile köy kurdular, ancak aşiretlerinin ismi ile anıldılar.”* (http://aligocmen.blogcu.com/aleviler-ve-alevilik-16-21/5097255)

Burada sözü edilen Al-Has’ın (Alhas), Arguvan’daki Atmalı kökenli Alhasuşağı köyü ile ilişkili olduğu ilk bakışta anlaşılmaktadır. Ancak, bu metindeki sorunlardan birini bazı Atmalı toplulukların ayrı aşiretlermiş gibi anılması oluşturuyor. Muhtemelen Sinemilli aşireti için de aynı durum söz konusudur. Diğer bir sorun ise, sanki bütün Atmalılar alevîymiş gibi bir izlenim verilmiş olmasıdır. Karahasan isminin ise, Maraş civarındaki Atmalılar’ın bilinen ilk

reisi olarak görünen Kara Hasan'a dayandığı düşünülebilir. Bununla birlikte, onun soyundan gelenlerin önemli bir bölümünün alevî değil sünnî olduğu biliniyor. Nitekim İstiklâl Harbi sırasındaki aşiret reisi Yakup Paşa'nın sünnî olduğunu Binbaşı Noel de günlüklerinde dile getirmektedir. Ancak Yakup Paşa'nın (Paşa Yakup) alevî Sinemilli aşiretinin reisinin kızıyla evlendiği bilinmektedir. Yöredeki bazı Atmalılar'ın alevî olmasının nedeninin birincisi Arguvan kökenli olmalarından, ikincisi İran-Kaşan kökenlerinden, üçüncüsü de yöredeki alevîlerle kurulan akrabalıklardan kaynaklanıyor olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Atmalılar'ın çoğunluğu yine de sünnî olarak kalmaya devam etmiştir.

Yukarıdaki alıntıda geçen "Çom" ismi ise, Elbistan'ın kuzeybatısında yer alan ve Afşin'e bağlı olan Çomudüz köyünü akla getirmektedir. Köylerin baba adı ile kurulması iddiası sadece Hasanali ve Karahasan gibi isimler için mantıklı görünmektedir.

Darende'nin Başkaya (Melik/Melikler) köyünde yaşamakta olan yaşlı bir akrabamızın anlattığına göre, (Horan'dan göç olayından sonra) Darende'nin Kurşunlu köyüne yerleşenler olmuş. Burada bulunan ve Happa Hatun'un oğulları olan ve Köm, Tam ve Has olarak adlandırılan üç kardeş, farklı yerlere yerleşmişler. Köm, Darende'nin Kömüklü, Tam ise Temüklü köyüne yerleşmiş. Has ise Elbistan'da ikâmet etmeye başlamış. (Happa ismini ilk defa duyduğumu belirtmem gerekiyor. Bununla birlikte, internette yaptığım bir taramadan, Happa ve Habba isimlerinin Anadolu'da kullanıldığını öğrenmiş bulunuyorum. I. Mahmut'un hanımlarından birinin adı da Habba imiş. Habba; hub, habib ve muhabbet kelimeleriyle aynı kökten gelen ve "Sevdi" anlamını taşıyan Arapça bir kelimedir. Öte yandan, "Tam" ismi ile "Temüklü"nün "Tem"i arasında bir ilişki olamayacağını belirtmek gerekiyor. Çünkü Temüklü, 16. yüzyılda bile mevcut olan bir köydü. Bkz. Osman Taşkın, ***XIX. Yüzyılda Darende Kazası'nın***

Fiziki, İdari, Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,** yüksek lisans tezi, 2002, s. 48.)

Görüldüğü gibi, Al (Ali) ve Has (Hasan) kardeşlerden farklı olarak, Has, Köm ve Tam kardeşlerden söz edenler da var. Ancak, isimlerde tekel yoktur ve aynı dönemde bile pekçok ailede ortaklaşa kullanılıyor olabilir. Bununla birlikte, Köm ve Tam'ın Has'ın yanı sıra, ismi anılmayan Al (Ali) isimli bir kardeşleri daha olabilir; bilmiyoruz. Al-Has, Ali Hasan isminin kısaltılmış biçimi de olabilir, fakat geçmişten bu yana Alhas isminin farklı yörelerde kullanılmış olması, bunun bağımsız bir isim olabileceğini de akla getirmektedir.

Öte yandan, Maraş-Afşin ilçesi Kaşanlı, Örenli, Haticepınar ve İnci köyleri ile Elbistan Atmalı Kaşanlı (Atmalıkaşanlı), Malatya-Doğanşehir Topraktepe ve Sivas-Gürün Karakuyu köylülerinin akraba oldukları belirtilmektedir **(**http://nn-no.facebook.com/group.php?v=wall&viewas=0&gid=32929115806**)**. Karakuyulular Afşin'deki Kaşanlı, Örenli ve Haticepınar köylerinden gelip Karakuyu'ya yerleşmişlerdir http://tr.wikipedia.org/wiki/Karakuyu,_G%C3%BCr%C3%BCn).

Sözkonusu Afşin köylüleri ve bu arada Karakuyulular aslında Malatya-Doğanşehir'den gelmedir. İnternette yer alan bir metinde şöyle denilmektedir:

"Kaşanlı, 1400'lü yılların sonunda İran'ın Kaş şehirinden gelip Mardin'e yerleşmiştir. Mardin'den dinî nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalmışlar. 2 veya 3 ev Diyarbakır'a gitmiş. Geri kalanlar Malatya'nın Doğansehir ilçesine, şu anki ismiyle Topraktepe Köyü olan köye yerlesmişler. Bir kısmı ordan şu anki ismiyle Elbistan ilçesine bağlı Atmalı Kaşanlı olan köye gelmiş ve oraya yerleşmişlerdir. Bundan 294 yıl önce yani Karabekirler zamanında şu anki Afsin Kaşanlı köyüne gelmisler. Karabekirler Cogulhan yerine vermişler

ama kabul etmemişler. İlla da Karakaya'yı istiyoruz demişler. Daha sonra Örenli, Hatice Pınarı ve İnci köyleri kurulmuş." (http://www.turkcebilgi.com/ka%FEanl%FD,_af%FEin/ansiklopedi)

İran'ın Kaş değil, Kaşan diye bir şehri mevcuttur. Kaşan, İran'ın iç ya da orta kısmının kuzey batısında yer alır. Tahran'la İsfahan arasındadır.

Kara Hasan'ın soyundan gelen Hüseyin Ecer ise şöyle demektedir: *"Kaşanlı olarak bilinen Raşiler olarak İran Kaşanlıdan iktidar karmaşasında Beyler savaşı nedeniyle dedelerimizin topraklarını bırakıp Anadolu'ya göç ettikleri rivayet değil, atalarımızdan sözlü olarak aldığımız tarihsel bir bilgidir, ama Horasan'dan Dersim üzeri değil Mardin Diyarbakir (Amed) yolu izlenerek."* (http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53783&uid=32929115806#post53783)

Hüseyin Ecer ayrıca şunları söylemektedir:

"Osmanlı tapu kayıtlarında ise Malatya Doğanşehir havzası ile Elbistan AtmaliKasanli, Hasanali, Kistik bolgeleri 12 baba adına tapuludur, ancak bir dönem Besni Beyliğine 1900 sonrası ise Fındık Beyliğine verilmistir. Bugün bile halen Kistik ve AtmaliKasanli tartışmalı yaylası dedemiz PirHusin uzerine görünmektedir…. biz sozlü aktarılan tarihimizde Yegen dedemizin, oğlu Nasir ile 1750'li yıllarda Topraktepe köyü olarak bilinen GundeKoşi'de ilk iskanı yaptığını biliyoruz." (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=50.0)

Ecer'in Besni Beyliği'nden kastı, Besni Sancağı veya Nahiyesi olmalıdır; çünkü hiçbir zaman Besni Beyliği diye bir beylik kurulmamıştır. Fındık Beyliği'nden kasıt da, Malatya-Doğanşehir'in Fındık köyü olabilir. Hüseyin Ecer, ayrıca, şeceresini Kara Hasan'a dayandırmaktadır: *"... bildiğimiz, dedemiz PurHusin'in KelHasan isminde bir kardeşi olduğu ve HaseRaş'in çocuklari olduğudur.*

Ayrıca on iki kardeşden ulaşabildiğim IveRaş, OlaRaş, XaleRaş isimlerindeki amcalarıdır. Babalarının isimleri ile kısa künye tanıtıldığında babaları Raş'dır. Raşe Koşi. Raş bilindiği üzere esmer, kara tenli, koyu anlamındadır. Osmanlı tapu kayıtlarında ise Malatya-Doğansehir havzası ile Elbistan Atmalı Kaşanlı, Hasanali, Kistik bölgeleri 12 baba adına tapuludur, ancak bir dönem Besni Beyliğine, 1900 sonrası ise Fındık Beyliğine verilmistir. Bugün bile halen Kistik ve Atmalı Kaşanlı tartışmalı yaylası dedemiz PirHusin üzerine gorünmektedir." (http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53783&uid=32929115806#post53783) Aynı yerde Ecer, "raş" kelimesinin "kara" anlamına geldiğini, HaseRaş'ın "Kara Hasan" olduğunu söylemektedir.

Bütün bunlardan şu sonuç çıkmaktadır: Arapgir Horan (Atma) köyünden ayrılıp Doğanşehir'in Topraktepe köyüne yerleşen Atmalılar, orada, İran'ın Kaşan şehrinden geldikleri için Kaşanlı diye adlandırılan alevî toplulukla bütünleşmişler ve alevîliği benimsemişlerdir.

Nitekim Hüseyin Ecer, Topraktepeliler olarak Alevîliklerinin kökenini şu şekilde açıklamaktadır:

"... Bilinen tarihiyle alevi oldugumuz ancak hiçbir şekilde bir DEDE ya da Pirlik bağımızın olmadığı, daha çok İran Kaşan gelişimizde KIZILBAŞ olduğumuzdur. Bazı dede aileleri sonraları köyümüze yerleşmistir, onlar da dedelik yapmamaktadır. Doğan dedenin talipleriyiz." (http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53959&uid=32929115806)

Her halükârda, alevîleşen Atmalılar'ın salt Atmalı kökenlerine değil, bir yandan Atmalı olduklarını söylerken diğer yandan Dersim, Kaşan, Kelhur, Berezi/Barazi gibi başka kökenlere atıfta bulundukları görülmektedir. Mesela Elbistan-Hasanali köylüleri için şunlar söylenmektedir:

“Hasanali’de yaşayan yaşlı kesimlerin soy ağacı ve kuşakları sayarak şu an 12 kuşak olarak burada oldukları hesaplanmaktadır. Hasan ve Ali kardeşlerin buraya gelerek yerleştikleri, Atmi aşiretinden olduklari bilinmektedir, Hasanalili köyünün eski kayıtlarda ismi ‘Atmalı Hasanalili’ olarak geçmektedir. Cumhuriyet döneminden sonra Atmi eki kaldırılmıştır…. Hasanalili Köyü hem Alevi hem de Kürd olan bir köydür bundan dolayı tarihin belli dönemlerinde baskılara maruz kalmıştır: dağlık bir alan olan bir alana yerleşiktir, Hasanali’nin Bakır Madeni’nden şimdiki MADEN kazasından buraya geldiği bilinmektedir. Dersim’den Bakırmadeni’ne, ordan buraya dağılmışlardır. Özellikle Yavuz Selim döneminde bu göçü yaşamıslardır. Maden’de Hasanalili diye bir köyleri bulunmaktadır. Malatya Kömürhan arasında yine Bir Hasanalili köyü bulunmaktadır. Elbistan’a geldiklerinden sonra da, Hasan Köy olarak bilinen köy de Hasanalili’den ayrılan bir köydür. Ayrıca Bercenek köyünün önemli bir kesimi Hasanalili’dir. Tarihî dönemlerde siyasî ve dinî değisiklikler sonucu Malatya’daki ve Hasan Köy sünnî inancını kabul etmistir. Hasanalililer Atmi asiretindendirler. Karahasan, Kaşanlı ve Hasanalili aynı aşiretin üyeleridir.” (http://nedir.antoloji.com/kahramanmaras-elbistan-hasanalili-koyu/

Hasan ve Ali’nin kardeş olduğu, Hasan’ın esmerliğinden dolayı Kara Hasan olarak adlandırıldığı, bir başka metinde daha belirtilmektedir:

“Atmi’lerden, Has ve Al kardeşler yan yana iki yerde yaşam sürerken, Al ve Has’ın ilk geldikleri yere ‘Hasan Ali’, Has’ın yerleştiği yere de (esmer olduğu için) ‘Kara Hasan’ dendi. Amcaoğlu Kist’in yerleştiği yere de Kistikan (Kistikler) dendi. Elbistan’ın kuzeybatısına göç edenlere ‘Çom’, Adıyaman bölgesinde kalanlar da ayrı isimlerle anıldılar. Ancak Atmi (Atmalı) olduklarını unutmadılar. Sinamilliler (Sine-mille), Al-Haslılar, Tof kıranlılar, Kürecikliler, Kürneliler de ilk baba isimleri ile köy kurdular, ancak aşiretlerinin ismi ile anıldılar.” (http://aligocmen.blogcu.com/aleviler-ve-alevilik-16-21/5097255)

Ancak, ilk metinde yer alan, (Kara) Hasan ve Ali kardeşlerden bu yana 12 kuşak geçtiği iddiasının yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Şayet 12 kuşak iddiası doğru olsaydı, her yüzyıl için üç kuşak hesabıyla, Atmalılar'ın bölgedeki (Elbistan) varlığını 1600'lü yılların başlarına kadar götürmemiz gerekirdi. Fakat ortada böyle bir durum yoktur.

Nitekim Hüseyin Ecer şöyle demektedir:

"Osmanlı tapu kayıtlarında ise Malatya Doğanşehir havzası ile Elbistan AtmalıKaşanlı, Hasanali, Kistik bolgeleri 12 baba adına tapuludur, ancak bir dönem Besni Beyliğine, 1900 sonrası ise Fındık Beyliğine verilmistir. Bugün bile halen Kistik ve AtmalıKaşanlı tartışmalı yaylası dedemiz PirHusin uzerine gorünmektedir…. biz sözlü aktarılan tarihimizde Yegen dedemizin, oğlu Nasir ile 1750'li yıllarda Topraktepe köyü olarak bilinen GundeKoşi'de ilk iskanı yaptığını biliyoruz." (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=50.0) (Ancak Hüseyin Ecer, iskan ile ev yapımını kastetmektedir. Daha önce çadırda hayat sürüldüğünü dile getiriyor. Ayrıca şunları söylüyor: *"Simdiki köyümüzün (TOPRAKTEPE KÖYÜ) iskan oncesinde atalarımızın kışlık yerleşim yurdu olduğu ve buradan gerek Comi kaşanlı ve gerekse Adıyaman üzerine göçler verdiğimizi biliyoruz. Adıyaman Gölbaşı BEŞKARDESLER bir tartışmadan dolayı köyümüzden gitme akrabalarımızdır, bugün AKPINAR soyadını taşırlar…."* Bkz. http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53959&uid=32929115806)

Atmalılar'ın 1734 yılında timar sahibi oldukları, Arapgir'e bağlı topraklarda göçebe olarak yaşadıkları ve harp ve darbe muktedir olmalarıyla tanındıkları, Divan-ı Hümayun mühimme defterinden anlaşılmaktadır. O halde Atmalılar Elbistan ve Pazarcık civarına ilk olarak 1750'li yıllarda yerleşmiş olmalıdırlar. Nitekim, Atmalılar'ın yaşadığı Kızkapanlı (Pazarcık ilçesi) köyünün yaklaşık

200 yıl önce kurulduğu tahmin edilmektedir. Atmalı aşiretinden Çopur Haydo adında birisi gelerek bugünkü Çopurlar Obası'na yerleşmiştir. Yine, ilk sakinlerinin bir kısmının Atmalı aşiretinden olduğu belirtilen Tetirlik köyünün kuruluşunun da (Pazarcık) 150-200 yıl öncesine dayandığı belirtilmektedir. Atmalılar'ın yaşadığı Turunçlu köyünün de (Pazarcık) 150 yıllık bir geçmişi vardır. Çöçelli Köyü'ne (Pazarcık) ilk gelenler de Atmalı aşiretine bağlıdır ve köyün ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, yaklaşık olarak 150 senelik bir geçmişi olduğu söylenmektedir. (http://www.varbak.com/pazarcik-ilcesi-ve-koyleri-t56538.html?s=00ce8be74f6681c8d67392d6c5f917f4&;)

Alhaslılar'ın yaşadığı Elbistan'ın Yalıntaş köyünün yaklaşık 250 yıl önce kurulduğu tahmin edilmekle birlikte bazı kaynakların 1810 yılını gösterdiği belirtilmektedir (http://nedir.antoloji.com/kahramanmaras-elbistan-yalintas-koyu/)

Yukarıda aktarılan metinlerden birinde kurulan Alhaslı-Dersim bağlantısı da, Arguvan köylerinde yaşayan Atmalılar'ın Dersimliler'le olan akrabalıkları yüzünden Dersim kökenleri ile Atmalı kökenlerini karıştırmalarını akla getirmektedir. Hüseyin Ecer ise tam tersini söylemekte, Kaşan kökenine dikkat çekmektedir:

"Diğer anlamda Mezopotamya'nın yerli halkı olduğumuz ve Asyalardan felan yol almadığımız söz konusu. Kaşanlı olarak bilinen Raşiler olarak İran Kaşanlıdan iktidar karmaşasında Beyler savaşı nedeniyle dedelerimizin topraklarını bırakıp Anadolu'ya göç ettikleri rivayet değil, atalarımızdan sözlü olarak aldığımız tarihsel bir bilgidir, ama Horasan'dan Dersim üzeri değil Mardin Diyarbakir (Amed) yolu izlenerek." (http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53783&uid=32929115806#post53783)

Buradan, Atmalılar'ın bir bölümünün Dersim ve/veya Kaşan kökenlilerle akrabalık kurdukları için alevîleştikleri veya alevîleştikten sonra bu Dersim ve Kaşan kökenleri ile Atmalı kökenlerini karıştırdıkları sonucuna varılabilir. Öte yandan, yukarıda geçtiği üzere, Elbistan dışındaki Hasanali köylerinin sünnîliğinin, onların zamanla sünnîleşmiş olmalarıyla izah edilmesi, Elbistan'daki Hasanali köylülerinin alevîleşmiş olması ihtimalinin ise yok sayılması dikkat çekmektedir.

Ancak, Alhaslı topluluğunun (Ali ve Hasan'ın soyundan gelenlerin bir bölümü) kullandıkları dilin Dersim Kürtçesi'ne benzetiliyor olması, bu toplulukla Dersimliler arasında bir köken birliği olabileceğini göstermektedir. O takdirde bunların Arguvan köylerinde yaşayan ve Dersimliler'le bütünleşmiş olan Atmalılar'la bir köken birliği olduğu düşünülebilir. İnternetteki bazı sayfalarda şu ifadeler yer almaktadır: "

"Malatya kökenli oldukları'nı ve aslen 'Atma' aşiretinden koptuklarını elbistan'ın belirli bölegelerinde köyleri'nin olduğunu biliyorum... Yakın bir arkadaşım da Alxas'lı dır, o da Kurmanci konuşuyor, ve Dersim Kürtçesine çok benzer ....Alhaslar Malatya'da Atma aşiretiyle iç içe uzun yıllardır yaşamını sürdürmekte, Atmalı olarak anılmaktadır. Maraş'taki Alhaslarla amcazade ilişkileri vardır. Yani Maraş'taki Alhaslarla yakın akrabadır…. Alhas Aşireti'nin, şimdiki yerleşim alanı olan K.Maraş ili Elbistan ilçesine Şanlıurfa'nın Siverek İlçesi'nin Baraz Aşireti'nden kopup geldiği ve bu kopmanın bir anlaşmazlık sonucu olduğu kesin olmamakla birlikte yaygın olarak bilinmektedir. Bu kopmanın Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemine denk geldiği ve ayrıca Osmanlıdaki iskan politikası (kavga eden aşiretlerden birini başka yere göç ettirmesi) sonucu ayrıca Baraz Aşireti içerisindeki iç hesaplaşmalar sonucu göç ettiği bilinmektedir…." (http://www.aleviforum.com/archive/index.php?t-25900.html)

Yukarıdaki ifadelerin yanı sıra, aynı sayfalarda şöyle bir düzeltme de yer almaktadır: *"Arkadasımız Alxasların Siverek'ten herhangi bir nedenden dolayı göçtüğünü belirtmektedir. Ben de Alxaslı bir gencim, bu teze hiç ihtimal vermiyorum. Benim birkac Siverikli Alxaslı arkadaslarım var. Bunların aileleriyle, büyükleriyle de konuştum, dediklerine göre kendilerinin atalarının Maraş civarından göç ettiğini belirtmekteler."*

Bu durumda aşağıdaki ifadeleri ihtiyatla karşılamak gerekmektedir:

"Alhaslı aşiretinin Barazi olduğu, Siverek'ten Elbistan'ın Sevdilli Büyükköy'e (Gundigır) ve Arga'nın Harınuşağı köyleri sınırlarına takriben 150-200 yıl önce yerleştiği bilinmektedir. Halen Siverek ilçesinin Bucak bölgesi içinde 'Alhas' adlı bir köy bulunmaktadır." (http://www.alhassitesi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=966&mode=&order=0&thold=0)

Ancak, bu ifadeler, Hamza Aksüt'ün şu açıklamalarını akla getirmektedir:

"Atma ağaları, bir röportajda şöyle demişlerdi bana: 'Biz, Irak'taki Kelhur aşiretinden gelmişiz; ama Kelhur nedir, ne değildir, bilmiyoruz. Oradan Berezi'ye gelmişiz, Berezi'den Arguvan'a. Bir kısmı da Arguvan'dan bölünmüş, Pazarcık'a gitmiş.' Osmanlı arşiv kayıtlarına baktığımda, Kelhur aşiretinin gerçekten Irak'ta olduğu, bir Kürt aşireti olduğu ve bunların Bektaşi olduğu yazılı. Demek ki, Irak'taki Kelhur Aşiretinden ayrılmışlar, oradan da Arguvan'a ve Pazarcık'a geçmişler." (http://atmali.blogspot.com/)

Buradan, Barazi ile Berezi'nin aynı şey olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadeler de, Arguvanlı Atmalılar'ın Barazi veya Berezi kökenlilerle akrabalık kurduklarını ve Atmalı kökenleri ile bu kökenlerini karıştırdıklarını düşündürmektedir. Ancak, Urfa-Viranşehir-Siverek yöresinde yerleşik olan Barazi/Berezi aşiretinin Sünnî Kürt aşiretlerinden olduğu ve II. Abdülhamid zamanında ve onun ismine

izafeten 1891 yılında Kürtler'den teşkil edilen "Hamidiye Hafif Süvari Alayları"nda yer aldıkları (Bayram Kodaman, *Sultan II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Ankara 1987, s.54-55'ten aktaran http://www.sansaderesi.com/forum/index.php?PHPSESSID=clqprhgrarszs&action=profile;u=69;sa=showPosts) hatırlanırsa, Arguvanlı Atmalılar'ın Berezi aşiretiyle akrabalık kurdukları dönemde sünnî olduklarını düşünmek gerekir. Bu akrabalık, dil olarak Kürtleşmelerine veya zaten mevcut olan Kürtlüklerinin pekişmesine yol açmış olmalıdır. Hem alevî hem de Berazi aşiretinden olmaları veya alevî oldukları halde bu sünnî aşiretle akrabalık kurmuş bulunmaları mümkün değildir. Daha sonraki dönemde ise Dersimliler'le akrabalık kurmuş ve alevîleşmiş olmalıdırlar.

Arguvanlı Atmalılar'ın yanı sıra Elbistanlı Atmalılar'dan Alhaslılar da, kendilerinin (daha doğrusu Atmalılar'ın) köken olarak Berazi/Barazi olduklarını ileri sürmektedirler (mekan47.com/asiretler-ve-yerlesimleri/94053-alhasli-**asireti**.html; www.tatarusagi.com/index.php?option=com_content... –) Bu da, dolaylı olarak, köken olarak sünnî olduklarını söylemek anlamına gelmektedir. Onların da, Arguvanlı Atmalılar gibi (veya onlarla birlikteyken), sünnî oldukları dönemde Beraziler'le akrabalık kurdukları anlaşılmaktadır. Bu evliliklerden doğan kuşakların daha sonra Atmalı kökenlerinin yanı sıra Berazi kökenlerini de yâd ettikleri, unutmamaya çalıştıkları görülmektedir.

[Bu noktada, Atmalılar'a bağlı birçok topluluğun kökenlerinin Türk-Kürt evlilikleriyle tamamen karıştığını söylemek mümkündür. Mesela Hüseyin Ecer şöyle demektedir: *"... Yegen dedemin bilinen isminin Nasir oldugu ve annesinin BEGDİLLİlerden COPLULERDEN oldugudur. Dedemiz PurHusin idam edildiğinde yetim kaldığından Bey olan arazi ve mülk sahibi dayısının himayesinde kaldığı, daha sonrası ise Bey olarak bildiğimiz dayısının kızı ile evlilik yapığı ve ilk oğlu yine kendi adı olan Nasır kucaklarında Dogansehir – Topraktepe'ye gelerek daha önce baba mülkü olarak bildiğimiz ancak Fındık*

Beyi (Büyüklerimizin tabiridir Bey tanımlaması) himayesindeki yere yerleşmiş, bir dönem çadır yaşantısından sonra ve bu yerleşim yerinde ilk evini yapmıştır. Bu tarih ise 1750'li yıllara tekabül etmektedir Yegen (Büyük Nasir) dedemizin annesi ve eşi COPLULER'dendir ve Türktür. Dayısının yanında kaldığı müddet icinde Yegen olarak isimlendirildiğinden kendisi de isim olarak Nasir degil YEGEN olarak tanınmıştır. YEGEN Türkçedir, zaten dayıları Kürt olsaydi Xorze demeleri gerekliydi. Burada Türklerle olan akrabalıklarımızın inkarı söz konusu değildir ancak Raşi olarak Kürt olduğumuz gerçekliktir.... Babaannem ise Kel Hasan torunudur, Brimlerdendir.....Babaennemin de annesinin Türk olduğunu biliyoruz." Bkz. http://www.facebook.com/topic.php?topic=9634&post=53959&uid=32929115806]

Öte yandan, Av. Kemal Alhaslıoğlu, Alhaslılar'ın köken olarak sünnî olduklarını, sonradan alevîleştiklerini, aşiretin yaşlılarından aktarılan bilgiye dayanarak açıklamaktadır. *"Yaşlılarımızın bize anlattığına göre Alhas, Elbistan'a yerleşmesinden hemen sonra Alevileşmiştir"* diyen Alhaslıoğlu ayrıca şunları söylemektedir:

"Sünni mezhebinden olduğu ileri sürülen Alhas, Elbistan' a yerleşiminden hemen sonra Devriçivin köyünde yaşamakta olan Dede'nin evine oğullarıyla birlikte ziyarete gider. Ziyaret esnasında Dede, Alhas ve oğullarına bir oğlak keser. Oğlak tüm olarak kaynatılır ve bulgur pilavı üstünde ikram edilir. Sofra kurulduğunda, hizmet eden kişi oğlak eti yenilirken kemiklerinin incitilmemesini ister. Alhas'ın oğullarından sakar olanı, bu uyarıya rağmen oğlağın kaval kemiklerinden birisini kırar. Sofra toplanacağı sırada Dede hizmet eden kişiye oğlağın derisi içine sofradaki kemiklerin konulmasını ister. Hizmetkâr Dede'nin söylemini yerine getirdikten sonra Dede, elinde bulunan asasını yere vurarak 'Tay' der. Bunun üzerine oğlak ayağa kalkar ve yürümeye başlar. Dede oğlağın topalladığını görünce 'Seni topal eden topal olsun' şeklinde bedduada bulunur.

Alhas, oğulları ile atlarına binerek Devriçivin'den ayrılıp Digır'a giderken Alhas'ın oğlağın kemiğini kıran oğlu attan düşer ve oğlağın kemiğinin kırıldığı yerden kendisinin de ayak kemiği kırılır. Dede'nin kerametine inanan Alhas, ona biat edip Hanefi inancından ayrılarak Alevileşir."

Av. Alhaslıoğlu, Alhaslılar'ın alevîleşmesini bu keramet hikayesinin gerçekten vuku bulmuş olmasına değil, kültürel etkileşime bağlamaktadır. Her halükârda buradan, Alhaslılar'ın 'Dede' sülalesinden etkilendiği, onlara olağanüstülük ve keramet atfettiği anlaşılmaktadır. Onlara böylesi kerametler izafe etmeleri, 'Dedeler'in üzerlerindeki etkisinin boyutlarını göstermektedir. (http://www.alhassitesi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=966&mode=&order=0&thold=0)

Atmalı kökenleri ile akraba oldukları başka kökenleri karıştıranlar arasında Pazarcık ilçesi Memişkahya, Damlataş (Kurtdere), Çolakali ve İğdeli (Cimikanlı) köylüleri de bulunmaktadır. Bu topluluğun, yaklaşık 180 yıl önce kurmuş oldukları bugünkü Memişkahya köyüne yerleştikleri belirtilmektedir (http://www.facebook.com/note.php?note_id=114104420161). Şöyle demektedirler:

"Hasankoca Köyü, ismini, köye ilk yerleşen Mamade Usi HASAN KOCA'dan almıştır. Türkçe Hasankoca, Kürtçe Gundi Use'dir. Memişkaye, Kutdere, Colakale, Cimikanli (Afdillarin) üç köyü, Cöcelli ve Hasankoca Köyleri hepisinin genel adı BUGAN`lar veya ATMALILAR diye nitelendirilir. Atmalı Aşireti uzun süre Malatya ve Adıyaman bölgesinde yaşamını hayvancılıkla ve göçebe olarak sürdürmüşlerdir. Hasan Koca kendine yeni bir yurt bulmak amacıyla batıya doğru yönelmiş, yayla olarak Engizek Yaylası'nı, kışın konaklama yeri olarak da Nordunlar bölgesini kendine yurt edinmiştir. Hasan Koca`dan sonra oğlu Yusuf kabilenin idaresini eline alır.Use Hasani Koce`den sonra oglu Mamade Use kabile yönetimini alır. (Yıl olarak 1900 yilların

başıdır) Kabile için artık yarı yerleşik düzene geçme zamanıdır Bugan Aşireti Pazarcık bölgesinde yaşayan en eski aşiretin Kürt bir aşiret olan Bugan aşireti olduğu Asur kayıtlarından anlaşılmaktadır.... 2600 yıl önceki teknolojiyle nehri toplu halde geçemeyem Asur orduları Bugan aşiretini takip etmemişlerdir. Asurlardan kaçan Bugan aşireti 2600 yıldır bu bölgede yaşamaktadır. Uzun yıllar mağaralarda yaşadıktan sonra yaklaşık 180 yıl önce kurmuş oldukları bugünkü Memişkahya, Hasankoca ve Kurtdere köyüne yerleşmişlerdir." (http://tr.wikipedia.org/wiki/Hasankoca,_Pazarc%C4%B1k)

Görüldüğü gibi, yakın tarihe ait (1900'lü yıllar) doğru bilgilerin yanı sıra, efsane kabilinden olaylar da anlatmaktadırlar. Bunun yanı sıra şöyle bir iddiada bulunmaktadırlar:

"1894 yılında Maraş ta bulunan, Alman Konsolosluğu'nda istihbarat görevi yapan, konsolosluk görevlisinin Berlin'e gönderdiği Osmanlı'nın Büyük Savaş'a Hazırlığı ismindeki raporunda bölgede kurulmağa çalışılan Hamidiye Alayları'ndan bahsetmektedir. Bu raporda Bugan aşiretinden de söz eder. Bugan Aşireti'nin, bölgeye tecrit kanunuyla getirtilen diğer airetlerden küçük kaldığı için Zedikan aşiretiyle birleştirilip Atmalı Alayı adı verildiğini ve bölgede kurulan Milan, Sinemilan, Gonikan alaylarının Kürtçe konuşmalarına rağmen Türkmen alayı olarak kayda geçirildiklerinden bahsetmektedir." (http://tr.wikipedia.org/wiki/Hasankoca,_Pazarc%C4%B1k)

Bu iddianın da hatalar içeriyor olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi Hamidiye Alayları Kürtler'den oluşuyordu.

Öte yandan, diğer yazılarda belirtildiği gibi, 1643 tarihli Arapgir Sancağı avârız-hane defterine göre, Horan mevkiinde yer alan Atma köyü, Arapgir'in en büyük köyü durumundaydı. Böyle bir köyün alevî olamayacağı, İsmail Onarlı'nın şu ifadelerinden de anlaşılabilir:

“Yavuz Sultan Selim döneminde (1515) Arapkir Osmanlılarca fethedilince: Türkmen Beylerinden ve Arapkir eşrafından Kulibeyoğlu Ali Bey ve Şeyh Hasan Aşireti mensupları; Kızılbaş oldukları için malları ellerinden alınarak Ermeni tüccarlara ve dönme sünnilere verilmiştir. Bu meyanda Şeyh Hasan Tekkesi ve Külliyesi Vakfı’na da Arapkir eşrafından ‘Kestanzadeler’ atanmiştir. (Prof.Dr.Faruk Sümer: “Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişiminde Anadolu Türklerinin Rolü” Ank. 1976 [Arapgirlü Oymağı ve Emir Ali Kuli Beğ Bölümler] ve Elimizdeki o döneme ait Mahkeme Dilekçesi ile B.O. Arşiv belgeleri mevcuttur.) Arapkir’in Türkmen kızılbaş köylerinden bazıları ve şehir halkı Çaldıran dönüşü bölge fethedildiği için; l515 yılında yemin ederek, Osmanlı tebası olmuşlar ve Hanefi Mezhebini kabul ederek Sünnileşmişlerdir. Arapgir içi ve çevresindeki Türk köyleri Oğuz boyundan olup 1515 yılına değin akrabalık ilişkilerini sürdürmüşlerdir.” (http://www.rehberogretmen.biz/turkmen-inanc-onderi1.htm)

İsmail Onarlı’nın “dönme Sünnîler” şeklindeki ifadesi hoş bir adlandırma değildir. Kızılbaşlar’ın mallarının Ermeniler’e verilmesi iddiası da gerçekçi görünmüyor; neden Ermenilere ve neden bunların içinden tüccarlara?!..

Fakat esasında, sünnîleşmeden değil de alevîleşmeden bahsetmek gerekir ve tarihî gerçekler de bunun böyle olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihen sabit olan husus şudur ki, Türklerin müslümanlaşması tamamen sünnîlik çerçevesinde olmuş, zamanla bazıları alevîleşmiştir. Benzer şekilde, günümüzdeki ihtida olaylarına bakılırsa, yeni müslüman olanlar arasında alevîye rastlanmadığı görülür. Nitekim günümüz Alevîlerinin İslâm’ın yayılması ve gayrimüslimlerin müslüman olması gibi bir çabalarına şahit olunmadığı gibi, içlerinden bir bölümü kendi aralarında “Alevîliğin İslam içi mi, dışı mı” olduğunu tartışmaktadırlar. (Alevîler’in bazılarının önem atfettiği birtakım söylencelere ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Mesela onların bir bölümüne göre Battal Gazi, en önemli Alevî pirlerinden biridir. Gerçekteyse

Battal Gazi, müslümanlar tarafından ilk defa Emevîler döneminde fethedilen Malatya civarında Bizans'a karşı savaşmış bir Emevî komutanıdır. Doğal olarak, o dönemde henüz Türkler müslüman olmadığı ve Anadolu'ya yerleşmediği için, Türk değil Arap'tır. Batal -Battal değil- kelimesi de Arapça'da "kahraman" anlamına gelir. Konuyla ilgili daha geniş malumat için Prof. Dr. Şahin Uçar'ın "640-750 Tarihleri Arasında Araplar'ın Anadolu Seferleri" başlıklı doktora tezine bakılabilir. "***Anadolu'da İslam-Bizans Mücadelesi***" adıyla yayınlanmış bulunmaktadır: İstanbul: İşaret Yayınları, 1990.)

Osmanlı hakimiyeti sonrasında Arapgir'deki meselenin bir sünnî-alevî meselesi değil, Osmanlı ya da Safevî yanlısı olma meselesi olduğunu bilmek gerekir. Arapgir'deki cezalandırılan oluşumların da, alevî oldukları için değil, fiilen Safevî propaganda merkezi veya temsilcisi olarak faaliyet göstermelerinden dolayı bu muameleyi gördükleri düşünülmelidir. Çünkü Arapgir, 1515 yılı ve Çaldıran Savaşı öncesinde Osmanlı hakimiyeti altında değildi. Bu nedenle, Safevî Devleti ile organik bağı olmayan kesimlerin cezalandırılması ihtimali mevcut değildir. Nitekim Yavuz Sultan Selim Çaldıran Savaşı'ndan sonra Tebriz'e girdiğinde halka eman (aman) vermiş, kimseye dokunulmamıştır.

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran zaferinden sonra kendilerini sünnî olarak tanımlayan kesimlerin esasen alevî değil, sünnî olduklarını, söz konusu savaşın ardından, alevî olduklarını söylemek yerine eski kimliklerini sürdürdüklerini kabul etmek gerekir. Çünkü, o dönemde Anadolu'da birtakım Türkmen aşiretlerinin alevîleşmesi Şah İsmail ile babası Şeyh Haydar ve dedesi (Haydar'ın babası) Şeyh Cüneyd yüzünden olmuştur. Bu üç ismin Türkler arasındaki olağanüstü ve son derece yaygın nüfuzu ise, sünnî olan tarikat şeyhi dedelerine, özellikle de Şeyh Safiyyüddin'e (Şeyh Safî) dayanmaktadır.

Larousse'un "Safeviler" maddesinde şöyle denilmektedir:

"[Safevîlik] Adını, başlangıçta sünnî bir tarikatken sonradan şii bir yapıya dönüşen ve Erdebil'de Safiyyettin-i Erdebilî'nin (öl. 1334) kurduğu safeviyye adlı tarikattan alır. Timur istilasından sonra Safeviler, özellikle Doğu Anadolu Türkmenleri arasında güçlü bir propaganda etkinliği ile çok sayıda yandaş topladı. Timur'un Erdebil'i köyleri ile birlikte Safiyyettin-i Erdebilî'nin torunu Hoca Ali'ye [Alaüddin Ali] vermesi tarikatı daha da güçlü bir duruma getirdi. Hoca Ali'nin ölümünden (1429) sonra ardıllarından [torunu] Cüneyt (1447-1460) gittiği Diyarbakır'da Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kız kardeşi ile evlenerek Akkoyunlu topraklarında serbestçe dolaşma olanağını sağladı. Çevresine topladığı 12 bin kadar müridiyle Gürcü ve Çerkez topraklarıyla Şirvanşahlar'a saldırdı. Bu saldırılardan birinde öldürülünce (1460), yerine Uzun Hasan'ın kızkardeşinden olan oğlu Haydar geçti. Haydar, Uzun Hasan'ın kızıyla evlenerek Akkoyunlular ile olan akrabalığını daha da güçlendirdi…. Müritlerine 12 İmam'ı simgeleyen 12 dilimli kızıl taç (külah) giydirdi; bu nedenle hepsine birden kızılbaş denildi. Haydar, babasının öcünü almak için Şirvanşahlar ile giriştiği savaşlarda öldürüldükten sonra…."

Şeyh Safiyyüddin'e İlhanlı Devleti yöneticilerinden Emir Çoban ve Cengiz'in torunlarından İlhanlı hükümdarları Muhammed Hüdâbende ile Ebû Said Bahadır Han büyük saygı göstermişlerdir. Akşemseddin, Hacı Bayram-ı Velî ve Seyh Hamîd-i Velî'nin (Hamîdeddin, Somuncu Baba) tarikat silsilesi de Şeyh Safiyyüddin'e (Safî) dayanır. Şeyh Safiyyüddin (ö. 1334) Erdebil'de yaşadığı için bu tarikata Erdebil Ocağı da deniliyordu. Aslen Kayserili olan Şeyh Hamid-i Velî Erdebil'e gidip Şeyh Safiyyüddin'in oğlu Şeyh Sadreddin'e bağlanmış, daha sonra onun tarafından Anadolu'ya gönderilmişti. Önce Bursa'ya yerleşen Şeyh Hamîd, daha sonra bugünkü Aksaray iline yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Hacı Bayram-ı Velî onun halifesidir ve Akşemseddin'i yetiştirmiştir. Bu silsilenin daha sonraki meşhur isimleri Üftade, Aziz Mahmud Hüdaî ve İsmail Hakkı Bursevî'dir.

Erdebil Ocağı bu isimlerle Anadolu'da misyonunu ifa ederken, ocağın bizzat merkezinde alevîleşme yaşanmıştır. Şeyh Sadreddin'in torununun oğlu Şeyh Cüneyd, bu ocak mensupları arasında Şiîliği benimseyen ilk isimdir. Sadreddin'in oğlu Hoca Ali'nin vefatından sonra posta oğlu İbrahim oturmuş, onun ardından şeyhliği devralan Cüneyd, günümüzün moda tabiriyle "dini siyasete alet etme"yi planlamış, babadan oğula saltanat haline dönüşen şeyhliği yeterli bulmamıştır. Yukarıda da geçtiği gibi, Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan'ın kızkardeşi ile evlenerek manevî nüfuzunu siyaset alanına tahvil etmeye çalışmıştır. Osmanlı topraklarında faaliyet göstermek için II. Murat'tan da izin istemiş, bu talebi kabul edilmemiş, sadece kendisine biraz para gönderilmişti. Cüneyd'in Uzun Hasan'ın kızkardeşiyle olan evliliğinden dünyaya gelen Şeyh Haydar, babasını aratmamış, aynı çizgiyi sürdürmüş, ayrıca dayısı Uzun Hasan'ın kızıyla evlenerek bir tür "damad-ı şehriyarî" veya "padişah damadı" olmuştur. Bu evlilikten de, şeyhliği şahlığa çevirecek, padişahlık ile şeyhliği birleştirecek olan Şah İsmail dünyaya gelmiştir.

Şah İsmail, bir yandan dedesi Uzun Hasan'a dayanan karizması, diğer yandan Şeyh Safiyyüddin'e (Safî) uzanan soy şeceresi ile, Türkmenler'in gönlünde taht kurmuştur. Şeyh Safî, Şah İsmail'in altıncı göbekten dedesidir. Yılmaz Öztuna'nın belirttiğine göre, Safevîler sadece Şeyh Safiyyüddin neslinden geliyor olmayı yeterli görmemiş, bir de "sahte neseb" uydurarak Safiyyüddin'i Hz. Ali'nin 25'nci kuşaktan torunu yapmışlardır. *Larousse*'da belirtildiğine göre, İsmail yedi yaşında şeyh ilan edilmiş, 1501 (veya 1502) yılında 15 yaşındayken de şahlığını ilan etmiştir. Yine *Larousse*'da belirtildiğine göre, "Bağnaz bir şii olan Şah İsmail kan dökücülüğü ile tanınmıştı" ve "Sınırlarını genişlettikçe buralardaki sünnî halk üzerinde yoğun baskılar uyguladı; birçok kişiyi öldürttü".

Kurduğu devletin adının Safevî olması, yukarıda da belirtildiği gibi, Şeyh Safî'den kaynaklanmaktadır. Safevî, Safî'ye mensup olan demektir, Alevî'nin

Ali'ye mensup olan demek oluşu gibi ("Şecaat arzederken merd-i Kıptî sirkatin söyler", yani "Kıptî'nin merdi, cesaretini anlatırken hırsızlığını söyler" hesabı, güya kafasının çalıştığını göstermek için birtakım laflar ortaya atan bazılarının, Alevî kelimesinin "alev"den geldiğini, "Ali" ile bir ilgisinin bulunmadığını, çünkü Türkçe'de "Alici" ya da "Alili" demek gerektiğini söyleyerek, cehaletlerinin ya da çarpıtma ve tahrif cüretlerinin sınırsızlığını ortaya koydukları görülmektedir. Alevî, "Alici" veya "Alili"nin Arapça'sıdır. Sünnî de, "Sünnet'e bağlı, yani Hz. Peygamber s.a.s.'in uygulamalarına dayanan ya da dayanma iddiası veya çabasında olan demektir. Bu kelime de, doğal olarak, Arapça'dır. Hz. Ali Türk olsa ve Şiîlik-Alevîlik Türkler arasında zuhur etmiş bulunsaydı, bu yaklaşım doğru olabilirdi. Alevî kelimesi de, Alevîlik de bize Araplar'dan geçmiştir. Alevî kelimesinin "alev" kökünden geldiğini söyleyenler, Türkçe'de "sünn" diye bir kelime bulunmadığı için, henüz Sünnîlik için birşey uyduramadılar.) Şah İsmail, bir yandan Uzun Hasan, diğer yandan da özellikle büyük dedesi Şeyh Safiyyüddin ile siyasal otoritesine bir meşruiyet temeli oluşturmuştur. (Evliya Çelebi, bir elçilik heyeti içinde gittiği İran'ı anlatırken, burada uygulanan kanunların Şeyh Safî Kanunu adını taşıdığını, para biriminin de Şeyh Safî Akçesi olarak adlandırıldığını belirtir.)

Türkmen aşiretleri, Şeyh Safiyyüddin ve Erdebil Tekkesi (ya da Tarikatı) kökeni nedeniyle Şah İsmail'e bağlılık duyarken, Osmanlı Devleti de, II. Bayezid zamanında, bu şahsa karşı nasıl bir politika izleyeceği konusunda kararsızlık yaşamıştır. Öteden beri Erdebil Tekkesi ya da Ocağı'na bağlılık arzeden, her yıl hediyeler gönderen Osmanlı, yavaş yavaş ısıtılan bir su içinde "mayışıp" sıçrama refleksini unutan kurbağanın kaynar suda haşlanması gibi, Cüneyd'le başlayan değişimi fark edemeyen ve tedrîcen alevîleşen Türkmen kabilelerinin tutumuna benzer şekilde, Şah İsmail'in çizgisinin Şeyh Safiyyüddin'inkiyle hiçbir ilgisinin bulunmadığını başlangıçta tam

anlayamamıştır. Hatta II. Bayezid'in şehzadelerinden Amasya valisi Ahmet'in oğlu Murat, Şah İsmail'in halifesinin elinden Kızılbaş tacı giymişti.

Bu arada Şah İsmail'in propagandacıları (dâîleri, davetçileri) Anadolu'yu hallaç pamuğu gibi atmışlar, yer yer Osmanlı'ya karşı isyanlar başgöstermiştir. Şah İsmail'in Anadolu'da sebep olduğu karışıklıklar yüzünden 50 bin kadar insan ölmüş ve pekçok ev Kızılbaş (Alevî değil.. Kızılbaşlık, Alevîlik içinde ayrı bir kategoridir) isyancılar tarafından yağmalanmıştır.

Şah İsmail'in dini inançları ve tarikat kurumunu Osmanlı'nın içişlerine karışmak ve Anadolu'yu egemenliği altına almak için istismar ettiğini fark eden Yavuz Sultan Selim, çareyi onun üzerine yürümekte bulmuştur. Bununla birlikte, ordusu içinde de dinî duyguları ve tarikat bağları dolayısıyla Şah İsmail'e sempati duyanlar bulunduğu için direnişle karşılaşmıştır. Çaldıran ovasına gelindiğinde savaş divanını toplayan Yavuz Sultan Selim'e Defterdar Pirî Mehmed Çelebi, yorgun olan ordunun bir gün dinlenmesini teklif eden diğer devlet adamlarının aksine, hemen savaşa girmesini, aksi takdirde askerler arasında Şah İsmail yandaşlarının bulunması ve Akıncılar'ın büyük kısımın alevî olması nedeniyle temas kurulup karşı tarafa iltihaklar olabileceğini söylemiştir. Bu teklifi takdirle karşılayan Yavuz Sultan Selim savaşı hemen başlatmış, daha sonra Pirî Mehmed Çelebi'yi önce vezir, ardından başvezir yapmıştır.

Tarih kitaplarında, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'in üstüne yürümeden önce, Anadolu'daki 40 bin Kızılbaşı tespit ettirdiği ve kimisini öldürtüp kimisini de hapsettirdiği ifade edilmektedir. Cezalandırılanlar Alevîler değil, Kızılbaşlardır. Kızılbaşlar, Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın icadı olan kızıl başlık giyenlerdir. Kızılbaşlık, bugünün terminolojisiyle konuşmak gerekirse, o dönem için, kökü dışarda bir silahlı örgüt üyeliğiydi, Alevîlik gibi salt bir inanç değildi. O gün için Kızılbaş olmak, yabancı bir devletin beşinci kol faaliyeti

yürüten ajanı ve işbirlikçisi olmanın yanı sıra, ülke içinde isyan başlatmış bir terör örgütünün, ülke içine sızmış yabancı bir ordunun mensubu olmak anlamına geliyordu. Yavuz Sultan Selim Alevîler'le değil, Kızılbaşlar'la mücadele etmişti. Bu ikisini birbirinden ayırmak gerekmektedir. Her kızılbaş, aynı zamanda alevî olmakla birlikte, her alevî kızılbaş değildir.

Anadolu'da sünnî-alevî şeklinde kemikleşmiş bir bölünme ve ayrışma yaşanmasının temel nedeni, Şeyh Cüneyd, Şeyh Haydar ve özellikle de Şah İsmail'in, başlangıçta siyaset üstü olup salt manevî hedefler taşıyan tarikat kurumunu siyasallaştırmış olmalarıdır. Bu yeni misyon ve vizyon için uygun meşruiyet zeminini Şiîlik sağladığı için Sünnîliği terk etmişlerdir. O tarihe kadar Türkmenler arasında Sünnîlik-Alevîlik şeklinde çok keskin ve deyim yerindeyse su geçirmez bir bölünme yoktu. Başlangıçta, sünnî ve alevî olanlar arasında amel bakımından önemli bir fark da bulunmuyordu. Yavuz'un Çaldıran zaferinden sonra ise, Şah İsmail ve Erdebil Tekkesi sempatizanlığını sürdürenler Osmanlı'ya ve devletin kontrolünde olan dinî kurumlara (camilere) tepki göstermişler, İran'dan da eskiden olduğu gibi propagandacı ya da dâîler gel(e)memiş, sonuçta, aradan geçen yüzyıllar zarfında Anadolu Alevîleri, inanç bakımından, Anadolu Sünnîleri'ne olduğu kadar, İran Şiîleri'ne de yabancılaşmışlardır.

Çaldıran Savaşı öncesi ve sonrasında Anadolu Türkmenleri arasında görülen bölünme temelde bir Sünnîlik-Alevîlik eksenli inanç parçalanması değil, Osmanlı-Safevî çekişmesi çerçevesinde ortaya çıkan bir siyasal bölünmeydi. Burada Safevîler (Safîciler), tarikatı etkili bir siyasal araç olarak kullanmışlardır; ayrıca Şiîlik de, Safevî taleplerinin dinî meşruiyet temelini oluşturmuştur. Safevîler'in aşırı Şiîlik vurgusu, Osmanlı'nın da karşılık olarak katı bir Sünnî tutum (daha doğrusu Alevî karşıtı tutum) benimsemesine yol açmış, bunun sonucu olarak Anadolu'da halk arasında alevî-sünnî ayrımı kemikleşmiştir.

Başlangıçta, Fatih Sultan Mehmet ile Uzun Hasan arasındaki rekabet salt bir iktidar ve hakimiyet mücadelesiyken (ki Uzun Hasan da sünnî idi), bu ikisinin torunları olan Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasındaki çekişme dinî (mezhebî) bir boyut kazanmıştır. Uzun Hasan'ın Şiîlik gibi farklı bir inancı (günümüz tabiriyle ideolojiyi) kendi hakimiyeti için siyasal propaganda vasıtası yapmaması ve tarikat kurumu gibi bir araca sahip olmaması, Osmanlı topraklarında herhangi bir etkiye sahip olmasına imkân vermemiştir. Şah İsmail ise tarikat kurumunu siyasal amaçları için etkili ve başarılı bir biçimde kullanmış, Şiîliği kendi egemenlik ve otoritesi için bir siyasal ideoloji haline getirmiş, böylece etki alanını Batı Anadolu'ya, hatta Balkanlar'a kadar genişletmiştir. Bunun sonucu olarak, II. Bayezid döneminde Osmanlı topraklarında Şah İsmail adına pekçok isyan çıkarılmıştır. En çok bilinen örnek Antalya'da başlatılan Şahkulu (Şah'ın kulu) isyanıdır. *Larousse*'da belirtildiği gibi, bu isyan sırasında sünnî köyler basılıp yıkıma uğratılmıştır. (Korkuteli'nin Yanlıköy'ünden olan Şahkulu, başlangıçta köyünün yakınındaki bir mağaraya çekilip ibadetle meşgulmüş gibi görünmüş ve böylece ün kazanmış, ziyaretçileri çoğalmıştı. Hatta II. Bayezid bile ona para göndermişti.) Burada asıl sorun Sünnîlik-Alevîlik şeklinde bir inanç farklılığı değil, iki devlet arasındaki hakimiyet mücadelesiyken, zamanla meselenin Safevî-Osmanlı egemenlik çatışması olduğu unutulmuş, bu siyasal gerginlik bir mezhep/inanç gerginliğine dönüşerek kemikleşmiştir.

Çaldıran Savaşı öncesinde Arapgir Osmanlı'ya bağlı değildi. Bu savaştan sonra, Şah'ın dâîleri ve propagandacıları (günümüz tabiriyle ajanları) ile birlikte hareket etmemiş olan Türkmenler, doğal olarak, Osmanlı hakimiyeti altında olmayı sorun yapmamışlardır. Bu durum, İsmail Onarlı'nın nezaketsiz nitelendirmesinin aksine, Alevîler'in "dönek sünnî" haline gelmesi değildir; tam aksine, başlangıçtaki sünnîliği sürdürmeleridir. Şah İsmail'in dedesi Şeyh Cüneyd öncesinde Erdebil Tekkesi'nin ifa ettiği misyon paralelinde hareket

etmektir. Buna karşılık, Şah İsmail'in dedesi Cüneyd'le birlikte Anadolu Türkmenleri'nin bir bölümü Alevîliği benimsemişlerdir. Bunu döneklik veya asimilasyon olarak adlandırmak yerine, Erdebil Tekkesi'ne olan geleneksel Türkmen bağlılığının bir sonucu olarak görmek daha doğru olur.

Şayet Atmalılar aslında Kürt iseler, köken olarak alevî olmaları mümkün değildir. Çünkü tarihçiler, Türkler'den asırlar önce, Hz. Ömer devrinde müslüman olan Kürtler'in Alevîlik'le bir ilişkilerinin bulunmadığını, Alevîliğin Türkmenlere özgü olduğunu ittifakla belirtmektedirler. Bu yüzden, hem Kürt hem de Alevî olduğu söylenen toplulukların Kürtçe'yi kullanmak suretiyle Kürtleşmiş Türkmen olduklarını kabul etmektedirler. Bunların Kürtleşmelerinin nedeni de aslında, Osmanlı'ya olan muhalefetleri nedeniyle devletin kontrol edemediği dağlık bölgelerde yaşamayı seçmiş olmaları ve bu tür bölgelerin asıl sakinleri olan Kürtler'le kültürel etkileşim içine girmiş bulunmalarıdır. Bununla birlikte, dil olarak Kürtleşmiş, fakat inanç olarak Kürtleşmemişlerdir.

Buna karşılık, şayet Atmalılar köken olarak Türkmen iseler, bu durumda da, göç olayından sonra içlerinden bir çoğunun kendilerini Kürt zannedecek kadar Kürtler'le içiçe girmeleri ve akrabalık kurmaları, onların köken olarak alevî olmadığını gösterir. Çünkü sünnî Kürtler, alevî Türkler'e (hatta alevî Kürtler'e, yani Kürtleşmiş alevî Türkmenler'e) kız vermez ve onları
içlerine kabul etmezler, ancak sünnî olanlarla akrabalık kurarlar. Atmalılar'ın bazılarının Kürtleşmesi, aslen Türkmenseler şayet, onların köken olarak alevî değil sünnî olduklarını gösterir. İçlerinden Kürtleşmiş olanların bu durumu, bazı alevî Türkmen aşiretlerinin Kürtleşmeleriyle aynı kategoride değerlendirilemez. Çünkü bu tür alevî Kürt aşiretleri, sünnî Kürtler'den yalıtılmış durumdadır, ortak özellikleri dilden ibarettir. Kürtleşmiş Atmalılar ise, göç olayından sonra dağılınca, gruplar halinde yerleştikleri yerlerde (veya daha dağılmadan önce) Kürtler'le akrabalık kurmuş olmalıdırlar. Bu ise, onların ancak aslen sünnî olmalarıyla mümkün olabilecek birşeydir.

Günümüz Türkiye'sinde Alevîlik-Sünnîlik ihtilafı kangren olmuş meselelerden biri olduğu için, her iki tarafın da birbirlerine karşı kullandıkları dile dikkat etmeleri ve nezaket sınırlarını aşmamaları önem taşımaktadır. Sonuçta her iki kitle de, aynı büyük ailenin birer parçası durumundadır. Hatta bazen, Atmalılar'da olduğu gibi, aynı aşiretin üyeleri durumundadırlar. Birbirlerini döneklik ya da asimilasyon ile suçlamak yerine, anlamaya çalışmaları daha faydalı sonuçlar üretebilir.

"Andolsun, Nuh'u ve İbrahim'i elçi gönderdik, peygamberliği ve kitabı bunların zürriyetleri arasına koyduk. Onlardan yola gelen de vardı, ama onlardan çoğu yoldan çıkmışlardı.

"Sonra bunların izinden ard arda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik ve ona uyanların yüreklerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Uydurdukları ruhbanlığa gelince onu, biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükafatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.

" Ey inananlar! Allah'tan korkun, O'nun Resulü'ne inanın ki size rahmetinden iki pay versin, sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir

"Böylece Kitab ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemiyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir." (Hadid Suresi, 57/26-29)

(Sünnîlik ve Şiîlik/Alevîlik konusunda şu hususların gözönünde bulundurulması gerekir:

1. Bazılarına göre Alevîlik Türk müslümanlığı, Sünnîlik ise Arap müslümanlığıdır. Alevîlik bazı Türklere özgü bir müslümanlık yorumu olabilir, fakat Sünnîlik Arap müslümanlığı değildir. İslâm, ırklar üstüdür ve Sünnîlik de, İslâm'ı bu şekilde ırklar üstü kabul etmek, şamanizm gibi Türklerin atalarının karışık inançları veya Arapların atalarının putperestlikleriyle kirletmemektir.

2. Alevîlik (ve onun ilişkili olduğu Şiîlik) aslında bir tür İran (Pers, Fars, Farisî) İslâm yorumudur. İranlılar'ın o devre göre süper güç olan Sasanî Devleti Hz. Ömer zamanında yıkılmıştır. Bu yüzden İranlılar Hz. Ömer'i sevmezler. Nitekim Hz. Ömer'i namaz kılarken suikastle öldüren kişi de bir İranlıdır. Buna karşılık Hz. Ali, İran devleti yıkıldığında, onların son hükümdarı Yezdücerd'in esir olmuş iki kızını ayaktakımına düşmesinler diye alıp Hz. Hüseyin'le ve ashabın bir başka önemli genciyle evlendirmiştir. Bu yüzden İranlılar Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'e özel sevgi duyarlar. Türklerin alevîleşmesi, İranlılaşmasından başka birşey değildir.

3. Şamanizmi beğenmeyip terk eden atalarımızdan yüzlerce, hatta bin yıl sonra tutup ondan matah birşeymiş gibi bahsedenler, alevîlikteki şamanizm kalıntılarına hayranlık duyanlar, İslâm'ı anlamaktan uzak kişilerdir.

4. Alevîlik şahısçılık ve grupçuluktur (Hz. Ali ve Hz. Hüseyin taraftarlığı, ehl-i beytçilik). Sünnîlik ise "ilkelere bağlılık"tır. Sünnîlik ehl-i beyt sevgisi ile ehl-i beytçiliği farklı görür. Sünnîlik Emevîcilik kadar, alevîlerin savunduğu ehl-i beytçiliği de hatalı bulur.

5. Alevîler Hz. Hüseyin'in zulmen öldürülmüş olmasını sürekli hatırlar ve hatırlatır, fakat Hz. Osman'ın şehadetinin onunki kadar büyük bir haksızlık ve zulüm olduğunu kabul etmek istemezler.

6. Şiîler Gadîr-i Hum denilen yerde Hz. Peygamber s.a.s.'in Hz. Ali'yi kendisine vâsi tayin ettiğini iddia ederler, fakat bunun böyle olması durumunda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) neden vefatı öncesinde Medine'de aynı hususu tekrarlamadığını, imamet için yerine Hz. Ebu Bekir'i geçirdiğini açıklamazlar. Şayet Hz. Ali vâsi olsaydı, ne ashab Hz. Ebu Bekir'in halifeliğine razı olur, ne de Hz. Ali buna karşı sessiz kalırdı. Hz. Ebu Bekir de hakkı olmayan birşeye tenezzül etmezdi.

7. Alevîler Hz. Muaviye'yi lanetler, fakat Hz. Hasan'ın onu halife kabul edip biat ettiğini, Hz. Hüseyin'in de bunu onayladığını akıllarına getirmek istemezler.

8. Şiîler Hz. Hüseyin'in Yezid'e biat etmeyiş nedeninin ehl-i beytin hilafet konusunda ayrıcalığı bulunduğu düşüncesinden değil, onun içki içmesi, çalgı dinlemesi, maymun vs. beslemesi, açıkça günah işlemekten çekinmemesi gibi hususlardan kaynaklandığını anlamak istemezler. Hz. Hüseyin İslâmî hükümler (Şeriat) için kıyam etmiş iken, bunu kişisel ya da ailevî bir saltanat davası gibi görmeye ve göstermeye çalışırlar. Hz. Hüseyin'in Yezid'i eleştirdiği hususlarda onu tenkit etmek ise işlerine gelmez.

9. Zübeyr bin Avvam ve Talha bin Ubeydullah r. anhüma gibi zatların Hz. Ali'ye muhalefetinin nedeni Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması konusunda herhangi bir adım atılmamış olmasıydı. Muaviye r.a. de Hz. Ali'ye olan muhalefetini bu husus üzerine bina etmişti. Halbuki Hz. Ali'nin o sırada bunu yapabilmesi mümkün değildi. Fakat otoritesini tesis etmesi durumunda Hz. Osman'ı öldürenleri cezasız bırakmayacağı da açık bir husustu. Hz. Ali'ye bu fırsatı vermek gerekiyordu. Ancak Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın katilleri henüz cezalandırılmadan bütün valileri değiştirmek istemiş olması, özellikle Muaviye r.a.'in tepkisini çekmişti. Son tahlilde Hz. Ali haklı olmakla birlikte, ona muhalefet edenleri Şiîler gibi aşırı biçimde suçlamanın bir mantığı yoktur. Hz.

Hüseyin’in şehadetini 1400 yıldır unutmayanların, Hz. Osman’ın zulmen öldürülmesinin hemen ardından insanların nasıl bir halet-i ruhiye içinde olacağını hiç düşünmemeleri tam bir tarafgirlik ve insafsızlıktır. Hz. Hüseyin’in son tahlilde savaşmak üzere yola çıkmış olduğu kabul edilebilir. Kendisine saldırıldığı zaman da savaşmıştır. Bu da doğaldır. Hz. Hüseyin halife değildi, fakat halife olmak üzere yola çıkmıştı. Hz. Osman ise, zaten halifeydi. Kendisini öldürenleri çok daha önceden imha edebilirdi. İsteseydi hiçbiri elinden kurtulamazdı. Fakat öldürmek için evine girdiklerinde bile, Kur’an okumak dışında hiçbir şey yapmamış, kendisini savunmaya bile çalışmamıştır.

10. Alevîler Hz. Osman’ı akrabası olan Emevîler’i yanında tutmakla suçlar, fakat genelde herkesin bu şekilde hareket ettiğini unuturlar. Hz. Osman’ın Emevîler’e olan yardımları kendi malındandı. Herkes gibi onun da malını dilediği gibi harcama hürriyeti vardır. Hz. Osman'a yöneltilen eleştirilerden hiçbirinin inandırıcılığı yoktur. Yaşadıkları dönemde Hz. Ali'yi de, Hz. Osman'ı da eleştirenler olmuştur. Ehl-i Sünnet Hz. Ali aleyhindeki değerlendirmelerin hiçbirisine itibar etmezken, Şiî ve Alevîler Hz. Osman aleyhinde söylenen herşeyi yalan ve iftira demeden adeta havada kapmış, hatta bunlara nasıl ekleme yapabiliriz diye düşünmüşlerdir. Bununla da yetinmemişler, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer de dahil olmak üzere, ashabın çok büyük bir çoğunluğuna dil uzatmayı adeta inançlarının bir parçası haline getirmişlerdir. Buna karşılık Ehl-i Sünnet, Hz. Peygamber s.a.s.'in etrafındaki insanlar olmaları hasebiyle ashabın tümü hakkında saygılı bir dil kullanmayı, hiçbirisini kötülememeyi şiar edinmiştir.

11. Alevîler Hz. Muaviye’yi saltanat kurmakla suçlar, fakat hilafetin salt Hz. Ali ve soyunun elinde olması düşüncesinin de bir hanedanlık anlamına geldiğini unuturlar. Abbasîler’in de aynı şeyi yaptığını da hatırlamak istemezler. Hz. Hüseyin’in bir aile ya da kişisel saltanat davası ile değil, İslâm için hareket ettiğini unutur, bunu kişisel/ailevî bir mesele haline getirirler.)

12. Hz. Osman'ın hoşgörü, yumuşaklık, merhamet ve meşhur "haya"sını istismar eden azgın topluluk, onu şehid etmekle, planladıklarının tam tersi bir sonuca yol açtılar, Emevî Devleti'nin kurulmasına zemin hazırladılar. Şayet Hz. Osman öldürülmesinin yol açtığı infial yaşanmasaydı, Hz. Muaviye'nin halife olacak şekilde öne çıkması mümkün olmazdı. Buna karşılık, Hz. Hüseyin'i Kerbela'da sıkıştırıp savaşmak istemediği halde saldırıp öldürenler de, Emevî Devleti'ni güçlendirelim derken, yıkılışının önünü açtılar. Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra Emevî Devleti ancak 70 yıl yaşayabildi. Onların yerini alan Abbasîler ise, varlıklarını, iyi kötü 770 yıl sürdürdüler.

MARAŞ'IN KURTULUŞU VE ATMALILAR

Bazıları, İngiliz subayı Binbaşı E.W.C Noel'in hatıralarını olduğu gibi aktararak adeta Türk düşmanı, sonuna kadar Kürtçü bir Atmalı aşireti reisi Yakup Paşa (Paşa Yakup / Yakup Hamdi Bey / Paşo Ağa) portresi çizmektedir. Noel'in, 1919 yılında Yakup Hamdi Ağa'ya Sırıklı'daki Ağanın Yurdu denilen yerde misafir olduğu ve yanından memnun bir şekilde ayrıldığı doğrudur, fakat hikâye bundan ibaret değildir.

Nedense, Noel'in hatıralarını aktaranlar, Paşa Yakup'un daha sonra izlediği politikadan hiç söz etmemektedir. Nitekim Noel, "1919 Kürdistan Günlüğü " kitabında Yakup Hamdi Paşa'nın kendisini aldattığını yazmıştır.

Süleyman Ağa oğlu Paşa Yakup Hamdi, 1887 yılında dünyaya gelmiş, 1 Ocak 1948 tarihinde vefat etmiştir. TBMM'nin kurucu 1. dönem Maraş milletvekili olmuştur. Paşa Yakup'un güçlü olmasının temel nedeni, o dönemde Atmalı aşiretinin nüfuz alanının geniş olmasıydı. Pazarcık merkez, Kızkapanlı, Sadakalar, Kizirli, Tilkiler, Turunçlu, Mahkanlı (Hürriyet), Akçalar, Göçer, Kurtdere (Mahkanlı'dan ayrılıp yerleşenler), Gölbaşı ilçe olmadan evvel Pazarcığa bağlı köyleri Haydarlı, Kabalar (karayılan'ın köyü), Mıçolar, Kösüklü (Karayılan'ın kızkardeşi halen bu köyde yaşamaktadır) ve Mahkanlı'nın bir bülümü, Besni Karalar ve Atmalı köyü, Elbistan Karahasanuşağı, Türkören, Tapkıran, Tapkırankale ve Atmalı Kaşan, Doğanşehir Kapıdere ve Muratlı Beldesi, İslahiye Atmalı Köyü, Nurdağı Şatırhöyük, Altıneyler. Gaziantep Kızkapanlı ağırlı yerleşimler (Hacı Mulla efendinin eşrafı), Afşin Türkçayırı, İncirli ve Çomuk ovaları Paşa Yakup'un gücünü ve nüfuzunu arttırmıştır. (http://www.elbistanlilar.org/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&p=196)

Belirtildiğine göre, Pazarcık Atmalıları'nın reisi Yakup Hamdi Ağa ile onun kayınbiraderi olan Sinemilli aşireti reisi Tapo Ağa, Kuvay-ı Milliye karşıtı gözükerek İngiliz Gizli Servis Ajanı E.W.C. Noel'den silah temin etmişler, sonra da Sivas'ta yapılan kongreye (4 Eylül 1919) bağlılık telgrafı çekmişlerdir. Noel'den silah temin edip etmediklerini bilmiyoruz, fakat İstiklal Harbi'ne destek verdikleri bilinmektedir. Ayrıca, bağımsızlık mücadelesine destek vermek amacıyla 15 Eylül 1919'da Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuranlar arasında yer almışlardır. Cemiyeti, aşağıdaki kişilerden oluşmaktaydı:

"Cemiyet Başkanı Batumlu Ançeloğlu Muhacir Ali Efendi, Cemiyet'e ilk olarak giren Tilkiler aşiretinden Kara Silo Ağa, Atmalı Aşireti Bozağazade Paşa Yakup Hamdi, Sinemilli Aşireti Reisi Tapo Ağa, Göynük Çerkezlerinden Uzun Yusuf Ağa (şehit olmuştur), Büyük Nacar Köyü'nden Kara Ali Ağazade Hasan Efendi, Beşenli Cuma Kahya, Ufacıklı Köyü'nden Mahmut Ağa'nın oğlu Büyük Mehmet Ağa, Ufacıklı Köyü'nden Ali Ağazade Ali Efendi, Helete (Düzbağ) Köyü'nden Mahmut Ağa'nın oğlu Büyük Mehmet Ağa, Helete (Düzbağ) Köyü'nden Hocazadelerden Büyük Salman Ağa, Helete (Düzbağ) Köyü'nden Vakkasoğlu Salman Çavuş, Pazarcık Savcısı Abdullah Beyazıtoğlu, Jandarma Kumandanı Mehmet Ramazan Efendi (Konya Seydişehirli), Ziraat Bankası memuru Alim Efendizade Muhlis Efendi (Şimdiki soyadları Bilgin'dir), İskilipli olan Muallim Mehmet Fevzi (Cebe), Helete Köyü Jandarma Karakol Kumandanı Hafız Mehmet Efendi, Nüfus Katibi Mülazımzade Mehmet Sait Efendi."

Ankara'yla kurulan irtibat üzerine, cemiyetin kuruluşundan üç ay sonra, Aralık ayı başlarında Kılıç Ali Bey, iki hafif makineli tüfek ve on beş askerle Pazarcık'a gelmiştir. Kılıç Ali, ilk olarak Döşeme'deki Ağa'nın Yurdu denilen yerdeki çadırlarında Yakup Hamdi Paşa ve kayınbiraderi Tapo Ağa ile irtibat kurmuş, mücadelenin şekli, Atmalılar'a ve Sinemilliler'e düşen görevler belirlenmiştir. Nitekim TBMM'nin 23 Mayıs 1926 tarihli oturumunda Pazarcık

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri ve Yakup Paşa, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdikleri üstün hizmetlerden dolayı "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" ile taltif edilmişlerdir.

Yakup (Hamdi) Paşa'ya Paşo Ağa denildiği de görülmektedir. Bazıları yanlışlıkla Raşo Ağa demektedirler.

Milli Mücadele yıllarında Fransızlar'la Ermeniler birlikte hareket etmiş, bölgedeki Ermeniler'in lideri olan Agop Hırlakyan, Engizek Yaylası'nda komşusu olan Tapo Ağa ile irtibata geçmiş, kendilerini desteklemelerini istemiştir. Tapo Ağa ve eniştesi Yakup Hamdi Bey (Paşa Yakup), çadırda Fransız ve Ermeniler'le görüştükten sonra dışarı çıkarlar. İkisi de Fransız görüşmeciler ile Agop Hırlakyan'ın tekliflerinden rahatsız olduklarını, böyle bir teklifin kendilerini rencide ettiğini, bu nedenle Agop Hırlakyan'ı ve Fransızlar'ı öldürmek istediklerini, ancak bu kişilerin çadırlarında misafir olmalarından ve geleneklerinde misafir öldürme bulunmadığından bunu yapmadıklarını, görüşmecilere tekliflerinin yanlış olduğunu, Milli Mücadele'nin yanında olmanın namus meselesi olduğunu söylediklerini açıklamışlar, Fransızlar ve Ermeniler geri yollanmıştır. (http://www.haber46.com.tr/modul.asp?id=38)

"Pazarcık'a giden ve Atmalı Aşireti reisi Yakup Hamdi'ye ve Sinamili Aşireti reisi Tapo'ya para götüren ve Fransız işgalini kabûl etmesi karşılığında onlara jandarma komutanı olacağını müjde olarak haber veren Agop Hırlakyan'ın damadı Karlozoğlu Osep'in [Kılıç Ali'nin bildirdiğine göre Ohannes] de Yakup Hamdi [ya da jandarma komutanı Ramazan] tarafından yakalanıp Kuvay-ı Milliye'ye teslim edildiği haberi de o anda alındı." (Hatice Başkan, ***Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maraş'ı İşlemesi (15 Eylül 1919 - 11 Şubat 1920)***, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2006, s. 47; kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbe/T00592/hatice_baskan_tez.pdf)

Nitekim Paşa Yakup, eşraftan Batumlu Ali, Pazarcık Müftüsü Veli, Sinemilli Aşiret Reisi Tapo Ağa, mücahidlerden Silo ve Belediye Reisi Hacı Mehmet'le birlikte, Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'na, "Pazarcık Protestonamesi" olarak bilinen bir protesto telgrafı göndermiştir. Bu telgraf 17 Aralık 1919'da Maraş Mutasarraflığı'na, 21 Aralık 1919'da ise Maraş Mutasaraflığı'ndan General Querette'ye çekilmiştir. Telgrafın bir nüshası da Ankara'ya, Millî Kongre Riyaseti'ne gönderilmiş ve *Hakimiyet-i Milliye*'nin 15 Ocak 1920 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

Telgraf metni, bugünkü Türkçe'yle şöyledir:

"*Fransız işgal güçlerinin komutanları anlaşma hükümlerini her gün biraz daha bozuyor. Maraş'ı aldıklarının birinci günü İslam kadınlarına saldırıldı. Depolardaki silahlar ve bombalar Ermeni vatandaşlarımıza dağıtıldı. Geceleri polis ve jandarma devriyelerimiz öldürüldü. Bazı aşiret reisleri para ve rütbe ile aldatılıp ayaklanmaya çağrılarak toplumlar arasına nifak ve birbirini öldürme tohumları ekilmeye başlandı. Yapılan saldırılar katlanma gücümüzü aşıyor. Bu defa da Maraş'a gelen bir Fransız generali büyük toplar getireceğini, hükümete el konulacağını, bir takım adamların hapis ve nefyedileceğini beyan etti. İstanbul'da Fransız Fevkalade Komiserliği tarafından, bağlı olduğu hükümet namına Dışişleri Bakanımız'a Maraş, Antep Urfa livalarının işgali sırf bir karakol tebdili makamında olduğu ve işgalin geçici bir mahiyette bulunduğunu beyan etmiş ve bu beyanat senet kabul olunmuş iken, her gün memleketimize asker, top, bomba sevkinden geri durmuyorlar. Halbuki hükümeti tamme içinde yaşıyan biz İslamlar hiçbir fikri tecavüz perverde etmediğimiz gibi bütün topluluklar arasında da devamlı bir birlik ve imtizac bağı hakim iken tecavüzlerin uzaması, sevkiyatın devamı ve topluluklar arası nifak ve ihtilale karşı ba'dema lakayt kalmakta mazuruz. Biz şimdiye kadar İngiltere, Amerika, Fransa ve İtalya'nın masum ve necip milletlerinin şeref ve namusları adına verilen sağlam söz ve vaadlere güvenerek sükunetle muamele etmiştik. Fakat*

yapılan tecavüzler dayanma sınırımızı geçiyor. Tekrarlanan müdaheleler umumî vicdana baskı yapıyor. Ülkemizin medenî dünyasını viraneye çevirmek, masum ve mazlum mezarına döndürmek, tüm insanlığı bir cinayet tablosuna tanık olması istemiyorsa; Ey tüm insanlığın vicdanı ! Bu vicdanları yakan zulme bir son veriniz. Yoksa, süt emen çocuklarımıza kadar bütün varımızı verip kanlarımızı akıtmaya hazırlanmış bulunuyoruz. İşbu reddiyemizin bir örneği Beyrut'taki Fransız generali Gouraud'ya, bir örneği Adana İşgal Komutanlığı'na, bir örneği İtilaf mümessillerine verilmiştir."

Protesto telgrafının altında şu imzalar yer alıyordu: Eşraftan Batumlu Ali, Pazarcık Müftüsü Veli, Sinemilli Aşiret Reisi Tapo Ağa, Mücahidînden Silo, Atmalı Aşiret Reisi Paşa Yakup, Belediye Reisi Hacı Mehmet.

Bunun üzerine Kılıç Ali Bey, Telgraf Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanına ve milis güçleri komutanına aşağıdaki telgrafı çekmiştir:

"Mühim ve gayet aceledir. Pazarcık Müdafaa-i Hususi Cemiyeti Mahreci (çıkış) Konya, Numara:690, kelimesi:70 Bir süvari müfrezesi ile hareket ettim. Yanınıza geliyorum. Fransız, bildiğimizden daha zayıf bir haldedir. Bunlara son ve kati bir darbe indirme zamanı gelmiştir. Bu hususun temini için mühim ve büyük kuvvetleri işgal mahallerine sevk etmek de yakındır. Vatanın kurtarılması uğrundaki azminizde sabit kaldığınıza eminim. İltimas etmek ve melun Fransızlar(a büyük bir darbe indirmek üzere.. bütün mücahitlerimize... İkinci Kolordu Komutanlığı nezdine gelip vürudumu intizar etmenizi (gelişimi beklemenizi) bekliyorum. Cenab-ı Allah bizimledir kardeşlerim. - Kılıç Ali."

Bunun ardından Antep'teki işgal komutanlığına bir protesto daha gönderilir (http://www.haber46.com.tr/modul.asp?id=38).

5 Ocak 1920 Perşembe günü Fransızlar toplu halde Ceceli Köyüne saldırmışlar, köyü yakmış, hayvanları ve eşyalarını yağma etmişlerdir. Bunun üzerine

Muallim Hayrullah ve Benli Ökkeş Çeteleri Fransızlar'a taarruz etmiştir. Bazyezidoğlu Muharrem ve Zafer Beyler de çeteleri ile Keller (İl-oğlu) Köyü'nün arkasına inmişlerdir. Bir yandan da Yakup Hamdi ve Atmalı Aşireti, silahları ile Dehliz mevkiinden Fransızlar'a doğru ilerlemiştir. Onlar ilerlerken İslahiye'den Maraş'a ağır makineli tüfekler ve toplarla teçhiz edilmiş bir Fransız Taburu gelmekteydi (Hatice Başkan, **a.g.e**, 72; kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbe/T00592/hatice_baskan_tez.pdf; http://www.haber46.com.tr/modul.asp?id=38; http://tarihveegitim.blogcu.com/pazarcik-tarihi-bolum-2/6363188). O arada, Dehliz'de bulunan Yakup Hamdi (Paşa Yakup) müfrezesi ve Atmalı aşireti kuvvetleri, Fransızlar'ı durdurmak için Bababurnu'na yerleşmiştir.

Gelişen hadiseler üzerine 6 Ocak 1920 günü, Pazarcık'tan, Antep'teki işgal komutanlığına aşağıda metni bulunan bir protesto daha gönderilmiştir.

"1. Fransızlar, Ermeni haydutları ile birlikte top ve diğer silahlar ile Ceceli Köyü'nü yakarak kökünden harap ettiler. Buradaki zayiat pek büyüktür.

"2. Karabıyıklı'dan gelen Fransız süvarisi zorla ve parasız zahire aldı. Buna engel olmak isteyen ahali dövüldü ve hakarete uğradı.

"3. Maraş'a giden Fransız süvarisi, Karabıyıklı'daki evine gitmekte olan Kara Ali ismindeki namuslu bir adamı öldürdü.Öteki iki kişi de beraber götürüldü. Bunların sağ ve ölü olduğu hakkında şimdiye kadar hiçbir bilgi alınamadı.

"4. Ahır Dağı dolaylarında bulunan Fransız askerleri ormana giden iki müslümanı şehit ettiler.

"5. Fransızlar Ermenileri iki aydan beri silahlandırmaktadırlar. Bunlara top, cephane ve başka silahlar verildi. Ermeni evleri ile kiliseleri müdafaa haline kondu. Bunların hepsi Müslümanları öldürmek maksadıyla yapılan işlerdir. Bundan dolayı herkes hayatından emin değildir.

“6. Burada ve civarda eşkıya yoktur. Eşkıya dediğiniz adamlar milli hukukumuza karşı olan tecavüzlere karşı koymak maksadıyla silahlanmış millet efradıdır.

“7. Bunlara haydut adı vermenizi ve yukarıda saydığımız vahşilikleri protesto ederiz.

“8. Bu duruma son verilmesini isteriz.

“9. Mesuliyeti milli hukuku yaralayanlara ait olmak üzere bundan böyle millet haklarına zararlı olan hareketlere karşı hareketlerle mukabele edeceğimizi son defa olmak üzere bildiririz. Memur ve Eşraf, yedi imza.”
*(*http://www.pazarcik.gov.tr/tarihi.asp)

Anlatıldığına göre, Antep’te Kızkapanlı Hacı Molla Efendi’nin işlettiği handa müslüman lejyoner (Mısır, Cezayir, Tunus kökenli) askerlerle irtibat kurar ve onları bir adamıyla, akrabası olan Paşa Yakup’a ve Tapo Ağa’ya gönderir. Kartalkaya Barajı altında kalan o zamanki adıyla ''ŞILLO'NUN DEĞİRMENİ’ne gönderir (Şıllo, Sinemilli aşiretindendir). Orada gerekli bilgiler lejyoner askerlerden alınır ve Fransızlar’ın intikal günleri belirlenir. Bunun üzerine Paşa Yakup Karabıyıklı’nın alt tarafında bulunan BAKKAYASI’nda pusu kurar. Tapo Ağa da Maksut Uşağı ve Aslanbey Çiftiği arasında bulunan AKSU KÖPRÜSÜ’nde pusuya yatar. Böylece Fransızlar pusuya düşürülür. Katırları, topları, silahları ve erzakları alınır. Kendileri ile birlikte hareket eden müslüman lejyoner askerlerle birlikte Şıllo’nun değirmenine gider, silah ve mühimmat bölüşmesi yaparlar. Söğütlü ve Doğanlıkarahasan üzerinden Maraş'a intikal ederler ve Maraş kurtuluş mücadelesi başlar. Maraş’ın kurtuluşundan önce Adana'dan Maraş'a intikal etmek için yola çıkan Fransız askerleri ve isyan eden Ermeniler’in de 8 Ocak 1920 perşembe günü Türkoğlu, Cecelli ve Beyoğlu kasabasının olduğu yerde

Maraş'a intikalleri engellenmiş ve büyük zaiyat verdirilmiştir. Bundan dolayı da Paşa Yakup adına Beyoğlu (Kahramanmaraş) kasabasında anıt dikilmiştir.

Fransız Generali Abadi, Pazarcık'taki iki büyük aşiretin kendileri ile olan mücadelelerinin en önemli kısmı olan ikmal yollarının kesilmesi ve takviye birliklerinin Kahramanmaraş'a gelmesini engellemelerini şu şekilde anlatmaktadır. *"Fransız taburunun Maraş'a intikalinde pusuya düşürülmesi görevi Atmalı ve Sinemilli aşiretlerinin reislerine verilir. Yakup Hamdi Bey komutasındaki Atmalı grupları Balkayası'nda, Tapo Ağa komutasındaki Sinemilli grupları ise Aksu Köprüsü'nde pusu kurmuşlardır. Böylece Maraş'a gelen Fransız taburunun yok edilmesi sağlanmıştır. Maraş'ın kurtuluşu sağlandıktan sonra Pazarcık'ta bulunan Sinemilli Aşiret Reisi Tapo Ağa, Atmalı Aşiret Reisi Yakup Hamdi Bey ile birlikte Gaziantep savunmalarında aktif rol almışlardır."* (http://www.haber46.com.tr/modul.asp?id=38).

Osman Necati Erginöz de, hatıralarında şöyle yazmaktadır: "Elbistan'dan bu mücadeleye Nakipoğlu Mehmet kumandasında 150,Müftülüzade Hacı Efendi kumandasında 200, Rıza Efendizade Tahir Efendi kumandasında 150 kişilik müfrezelerle, bizzat kendi oğulları ve yakınlarının katıldığı bu güçler Cancık Cephesi'ni, Arslan Bey'in Çerkezlerinden kurulu vurucu gücü ve yine Pazarcıklı Atmalı Aşireti Reisi Paşo Ağa'nın 350 kişilik Kürt kolu, Maraş merkez halkı ile birlikte Maraş'ı sarmışlar ve düşmanla amansızsa mücadele etmişlerdir."

(http://www.bizimelbistangazetesi.com/yazar.asp?yaziID=2)

Yukar Atma olarak bilinen bölgelerde yaşayan Atmalılar da İstiklal Harbi sırasında vatanseverliliklerini göstermişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransızlar'ın Maraş'a asker çıkarmaya başlamaları üzerine "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Arapkir Şubesi Reisi Müftüzade Asım"dan Yukarı Atma'nın reisi Battal Efendi'ye şöyle bir yazı gelir:

"Çıplakzade Battal Efendi Hazretlerine Şotik 26.01.1336

"Maraş ve civarında yekdiğerini tevali eden haberlere ve gelen adamların ifadelerine göre şehirden harice çıkmak mümkün olmuyor. Maraş'ın muhtelif yerlerine ve şehrin altı mahallesinden verilen ateşler şehrin her tarafına sirayet etmektedir. Düşmanın 150 kadar bir kuvveti ve büyük bir topçu ateş açarak Maraş'a girmiştir. Maraş'ta külliyetli tahribat yapılmaktadır. Vatanımızdan bir parça olan Maraş'ın imdadına koşulmak üzere aşiretinizin dahilinde Milis Kuvvetler tertip edilmesi için yüksek faaliyetinizin esirgenmemesini rica ve istirham olunur".

"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Arapkir Şubesi Reis Müftüzade Asım .."

Bu yazı üzerine Battal Efendi tarafından şu cevap yazılır:

"Arapkir Kazası Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Riyaset Fasilanesine 02.02.1336

"Faziletli Efendim Hazretlerine, Sevgili vatanımızın aksam-ı mübarakesinden Maraş'ın medeniyet barbarları tarafindan tahrip ve nüfus-u İslamiyenin katli ve imhasıyla…Zuhur-u mektubunuzdan anlaşılmıstır. Bu hal karşısında Maraş daru'l-cihadına koşmak farz olduğu şüphesizdir. Söz bir tarafa bırakılmalı derhal faaliyete geçmeliyiz…Bu civarda bulunan aşiret halkı ve eli silah tutanlar canını esirgemez. Bütün aşiretim feda-i cana hazırdır, erzak ve silah temin ediniz........ "

"Atma Aşireti Reisi Çıplakzade Battal."

(http://www.arguvankomurluk.com/arguvan/?dId=8; http://www.arguvankomurluk.com/arguvan/?dId=78)

ATMALI AŞİRETİNİN ARAPGİR'İN HORAN (KAYNAK) KÖYÜNDE YAŞADIKLARI TRAJİK OLAY VE GÖÇ

1. MUAMMER ŞAHİN TARAFINDAN AKTARILAN VERSİYON

*[Vaizoğlu Şirketler Grubu'nun (İMÇ 5. Blok, No. 5611, Kat: 2 Unkapanı-İstanbul) 2004 yılında yayınladığı Muammer Şahin imzalı "**Babam**"* (muammersahin.com/BABAM_kitap.pdf) *adlı kitapta, Arapgir Horan'dan (Horun) yaşanan göç olayının bir versiyonu anlatılmaktadır.*

Eserde (s. 24-27) şöyle deniliyor:]

Babam Vaiz Şahin, aile toplantılarımızda zaman zaman bizlere anılarından söz ederdi. Yine, bir aile toplantısında anılarını anlatırken … bana döndü ve anlatmaya devam etti: "… Oğlum Vaiz, sen oldukça zeki ve çalışkan bir gençsin. Ailemizin geçmişini de merak ediyorsun. Aynı zamanda tarihe de meraklısın. Şeceremizi bir araştır bakalım…."

1972 yılında … Arapgir'e gitmeye karar verdik…. Babam Arapgir'e iner inmez, şeceremizi araştırmaya başlamıştı. Bu iş için üç gün boyunca, Arapgir nüfus idaresinde ve tapuda kayıtları inceledi….

Babam, Arapgir'deki üçüncü günümüzde bana: "Oğlum, araştırmalar işe yaradı…." diyerek, duyduğu memnuniyeti ve sevinci dile getirmişti. Soyumuzun geçmişinin Arapgir'in Horan ve Deregezen mevkilerinde yaşadıklarını ve şu anda da soyumuza mensup olanların soyadlarının "Bölükbaşı" olduğunu tespit ettik. Atmalı Aşireti'nden olduğumuzu, bunların da Aşağı ve Yukarı Atmalı diye ikiye ayrıldığını, Bölükbaşı'ların, Aşağı Atmalı Aşireti'nden ve Türkmen Boylarından olduğunu teyit eden bilgilere ulaştık....

Araştırmalarımızın dördüncü gününde, heyet halinde Arapgir'e yakın olan Deregezen köyüne gittik…. Ev sahibi Ziya Bölükbaşı, Avni Emiroğlu, annem, eşim, eşimin annesi ile babam, akrabaları ve ataları ile ilgili uzun uzun sohbete koyuldular. Babam, … Köyün muhtarına dönerek, yapacağı araştırmayla ilgili açıklamalarda bulundu: "Edindiğim bilgilere göre ailemiz, 1650 yılına kadar burada yaşamışlar ve daha sonra ayrılmışlar. Acaba, bu hususta içinizde bilgisi olan var mı?" diye sordu.

Bu soruya yanıt olarak köylülerden biri, bu köyde 350 yıl önce birtakım olaylar nedeniyle göçler olduğunu aktardı. Sohbete katılan muhtar ise, "Bunu, Bölükbaşı'lardan 85-90 yaşlarındaki Elif Ana daha iyi bilir. Kendisi, buraya yakın bir mezrada oturmaktadır. İsterseniz, geçmişe ait olayları, bir de onun ağzından dinleyelim." dedi. Bunun üzerine Elif Ana çağırıldı.

Geniş çehreli, ak benizli Elif Ana'nın, yaşlılıktan beli bükülmüştü... Ama yine de görünüş itibariyle sağlığı da, konuşması da yerindeydi. Tanışma faslından sonra, Elif Ana, arkasını dönerek, kendisine gösterilen yere oturdu... Anadolu insanına has bir saygı içinde, bize konuyla ilgili duyduklarını ve bildiklerini şöyle hikaye etti:

"1650 yıllarında, bu bölgeye her yıl Diyarbakır Sancağı'ndan, kırk kişilik süvari grubu gelir ve sancak beyliğine öşür toplarlardı. Öşür vermek, köylülere ve ağalara ağır gelirdi, çok zorlarına giderdi. Çünkü, onlar bunu, haraç vermek gibi görüyorlardı. Köylüler, o yıl mevsim kurak gittiğinden, sancak beyliği adına gelen gruba, yılın kurak geçtiğini, kazançlarının kendilerine göre olduğunu ve öşür vere meyeceklerini bildirirler. Süvari grubunun başı ise: "Biz, öşrümüzü almadan gitmeyiz. Size, yarın sabaha kadar mühlet veriyoruz. En azından evinizde, ambarlarınızda bulunan yiyeceklerinizden verin. Aksi takdirde, ya malınızı, ya canınızı, ya da çocuklarınızı alırız." diye tehdit dolu sözler savururlar. Bu insanlar, çok acımasız ve gaddardılar.

Gelen 40 kişilik grup, buna rağmen, bir de o akşam köylülerin evlerinde misafir olarak kalırlar. Köylüler ise, hava iyice karardıktan sonra, köy meydanında toplanarak, bir plan yaparlar. Plana göre, süvari grubu ile kıran kırana çatışmaya girilecek ve onlar buradan elleri boş gönderilecekti. Köy halkı böyle bir karar almıştı. Köyün ileri gelenlerinden sayılan üç kardeş, bu çatışmayı önlemeye çalışmışlar ise de, bu mümkün olmamış; çok korkunç ve kanlı bir çatışma sonucunda, köye gelen kırk kişilik süvari grubundan otuz dokuzu ölmüş ve köylülerden de bir kaç kayıp verilmiş. Köyün ileri gelenlerinden olan üç kardeşten Kelağa Hüseyin, Kelağa Mulla ve Kelağa Veli, bu çatışmadan sonra, büyük bir üzüntü içinde, yakınlarını da alarak, köyü terk etmek zorunda kalmışlar. Onların bu şekilde hareket etmelerine, süvari grubundan bir kişinin kurtulup, kaçması neden olmuş. Kaçıp kurtulan kişinin durumunun, Diyarbakır sancağına bildirilmesi halinde, akıbetlerinin iyi olmayacağını hesap etmişler, bu yüzden, apar topar köyden uzaklaşarak, izlerini kaybettirmişler. Bunun dışında, bir kısım köylü de aynı şekilde hareket etmiş, kendi yakınlarını da alarak, Deregezen'i ve Horan'ı terk etmişler."

Bunun üzerine babam, Elif Ana'ya sordu: "Üç kardeşin meslekleri nelerdi? Ne iş yaparlarmış?" Elif Ana: "Su değirmenciliği, ustalık ve marangoz işleri yaptıklarını ve köyün ileri gelen kişileri olduklarını, zamanında büyüklerimden duymuştum" dedi. Ve şöyle devam etti. "Aynı zamanda da şahin kuşu besleyip, atla avcılık yaparlarmış. Hatta, duyduğuma göre, köyümüzün yakınlarında onlardan kalan iki değirmen var. Biri çalışır durumdadır, diğeri harap haldedir. Kalıntıları hâlâ durmaktadır. Gidip, bakabilirsiniz."

Babam sevinçle, araya girerek: "Bizim sülalede, hâlâ değirmencilikle meşgul olanlar var. Demek ki değirmencilik bizde ata mesleği olarak devam etmektedir" diye, ekledi.

Babam, Elif Ana'ya: "Üç kardeşin, nerelere yerleştikleri hakkında da bir bilgin var mı?" diye sordu. Elif Ana, "Büyüklerimin anlattıklarına göre; Kelağa Hüseyin Malatya üzerinden Polat deresini geçerek Polat köyüne, Kelağa Veli Malatya üzerinden Çırmıklı'ya, (Yeşilyurt), Kelağa Mulla ise Antakya üzerinden Halep'e ya da Şam'a doğru gitmiş" dedi.

Elif Ana'nın ilerleyen yaşına rağmen hafızası hâlâ canlıydı, olayları iyi hatırlıyordu. Elif Ana, dedelerimin aradan geçen iki yıldan sonra, yakınlarına bulundukları yerleri bildiklerini; fakat kimseye söylememelerini sıkı sıkı tembih ettiklerini de söyledi.

Tam bu sırada babam yerinden kalkarak, Elif Ana'nın elini öptü ve şunları söyledi: "Sen, benim atalarımın kökeninin tamamını anlattın. Biz de, senin sayende 350 yıldan beri, su değirmenciliği yaptığımızı, ustalıkla meşgul olduğumuzu ve şahin kuşu beslediğimizi öğrendik. Şimdi de aşağı yukarı atalarımızın iş kollarını devam ettiriyoruz. Hatta, benim babamın göbek adı, Kelağa Hüseyin Efendi ve benim büyük oğlumun adı Kelağa Hüseyin Şahin'dir. Demek oluyor ki "Kelağa" Horasan'dan gelen bir lakap imiş biz de Bölükbaşı ailelerinin soyuna mensubuz.

Babam çok sevinçliydi. Sözlerini: "Elif Ana, muhtar, avukat ve şahitler huzurunda, köklerimin bu şekilde olduğunu bir yazı ile tevsik ve tasdik edersek, elimizde yazılı bir belge olur" diyerek, sözünü bitirdi….

Babam, daha sonra Polat Köyü'nde ilkokul müdürü olan eniştemiz Vahap Tüzün'ü bularak, ailemizin şeceresini araştırma görevini ona verip, bizim soyumuzun köye geliş tarihi itibariyle incelenmesini; hayatta olanlar ve olmayanlar konusunda da araştırma yapması için ricada bulundu. Vahap Bey de, bu görevi seve seve kabul edeceğini söyledi. Bunun üzerine, on iki kaynak kişiden oluşan bir komisyon kuruldu. Bundan sonraki çalışmaları, eğitimci

Vahap Tüzün komisyonla birlikte yürüttü ve şecereyi hazırlayarak, rahmetli babama 1973 yılında teslim etti. Ben de babamın vasiyeti üzerine şecereyi/soyağacımızı kitap haline getirmiş bulunuyorum.

Benim talebim üzerine, Malatyalı hemşehrimiz tarihçi, araştırmacı yazar Sayın Mevlüt Oğuz yaptığı araştırmalarla, soyumuzun atalarının Aşağı Atmalı Aşireti'nden ve Türkmen boylarından geldiğini, tarihi vesikalara dayanarak aktardı.

Atmalı Aşireti, Aşağı Atmalı ve Yukarı Atmalı olarak kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Aşağı Atmalı Aşireti'nin yerleşim yeri, 1838 yılında göçebe olarak yaşadıkları, Arapgir, Belveren ile Pazarcık ovasında kurulmuştur. Aşağı Atmalı Aşireti'nin yaşadığı ovalarda, çadırlardan oluşan küçük yerleşim yerlerinden başka herhangi bir yerleşim yeri yoktur. Yalnız, bu ovalar üzerinde Atmalı Aşireti'nden başka; yine Atmalılar gibi Türkmen boylarından gelen, Kılıçlı ve Siniminiler de konaklıyordu. Bu üç aşiretin insanları, yaklaşık 2000 çadırda oturuyor ve geçimlerini, çiftçilik ve hayvancılıktan sağıyorlardı. Hayvancılıkla uğraşanlar, yazları dağlara çıkıyor, kışları ise kışlıklarına geri dönüyorlardı. Bu üç Türkmen aşireti de, devlete bağlılıklarını ve sevgilerini bildirerek, senede 400 keselik akçe vergi ödüyorlarmış. Bu üç aşiret, yıllar sonra, 1864 yılında devrin padişahından gelen emir üzerine, göçebelikten kurtularak, yerleşik düzene geçmişler; Türkiye'nin birçok bölgesine yerleşmişlerdir.

(muammersahin.com/BABAM_kitap.pdf)

2. MALATYA-ARAPGİR DEREGEZEN KÖYÜ SAKİNLERİZTARAFINDAN ANLATILAN VERSİYON

(http://www.deregezen.com/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=53)

Deregezen Köyü Malatya Arapgir ilçesine bağlı bir kasabadır. Tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Köyümüzün uzun yıllar önce 1650 yıllarında köye Diyarbakır sancağından 40-50 kişilik süvari birliği köyümüzden her yıl köyde öşür toplarlarmış. Tabii o zaman ki ağalar kendilerinde öşür alınması çok ağırlarına gider. O yılda mevsim kurak geçtiğinde pek bir kazanç elde edemidiği anlatmışlarsada süvari beyliği pek aldırş etmemiş. Ve gerek öşürü almadan gitmeyeceklerini bildirmişler ve yarına kadar hazır etmeleri için kendilerine zaman tanımışlar. Şayet bu yerine getrilmediği takdirde çocuklarınızı yada canınızı alırız diye tehditlerde bulunmuşlar.Ve köylüler o akşam karanlık iyice bastığında bir yerde toplanmaya karar vererek bir plan yaparla. Bu planda süvari grubu ile çatışmaya giricekler ve elleri boş dgönderileckti ve karar böyle alınmıştı. Çok korkunç çatışma sonrası süvarilerin 39 ölmüş sadece bir kişi kurtulmuş ve köylülerdede bir kaç kayıp olmuştur. Köyü ileri gelenlerinden yani ağalar üç beş Ağa çok üzgün bir şekilde köyü terk etmek zorun kalmışlardı. Deregezen Köyümüzün böyle bir olay olduğu araştırmalar neticesinde tespit edilmiştir.

Deregezen Köyümüzün ilk ismi "**Bubon**" olarak bilinmektedir. Köyümüzün 1951 -1952 yıllarında şimdiki yerleşim yeri olan yere toplu olarak taşınmışlardır.

Deregezen köyü Malatya ve Arapgir arasında kalmaktadır. Malatya merkeze uzaklığı 40 kmdir. Arapgir merkeze uzaklığı da 40 kmdir.

3. MALATYA-ARGUVAN KÖMÜRLÜK KÖYÜ SAKİNLERİ TARAFINDAN ANLATILAN VERSİYON

Rivayet odur ki, bilinmez nedenlerle (hicrî veya rumî)) 1050 tarihlerinde Irak GÜLHÜR boyundan ayrılıp Anadolu içlerine BERİTAN aşireti adı ile Urfa, Adıyaman, Diyarbakır ve Bingöl taraflarına yerleşen kalabalık topluluk, MEMİ AĞA liderliginde 300 çadırla önce Pazarcık'a yönelmiş, havası suyu beğenilmeyip oradan Malatya Aşağı Atma HORUN'a yerleşmeye karar vermişlerdir… İşte zamanla orada kerpiç-taştan büyük bir köy oluşturan Beritan aşiretinin kolu ATMA aşiretini oluşturmuştur… Dağlarda yaşamanın gereği halkı gayet cesur, cengaver, sert mizaçlı, kadın-erkeği ile iyi ata binen, iyi kılıç kullanan, misafirperver ve cömert bir toplum olduğu söylenir…Göçebe, hayvancılık ve vurgunculukla geçinirlerdi…

Anlatılanlara göre o dönemde Delibaş adında bir hükümet kuvveti ve buna bağlı kırk serdarlar (görevleri zaptiyelerle birlikte dağlarda eşkıya kovalamaktı) yeni yerleşen Atmalılar'dan vergi-asker istemişler. Delibaş da MEMİ Ağa'nın eşi BIZE'yi elde etmek ister. MEMİ Ağa'nın kurduğu tuzak gereğince herkes evinde misafir olan zaptiyenin gece başını kesip getirecek denilmiş! Delibaş'ı Memi Ağa misafir etmiş. Sabahleyin 39 baş sayarlar fakat bir tanesi eksiktir ve kaçtığı anlaşılmıştır. Gelecek hükümet kuvvetlerinin kendilerini ve bütün aşiret halkını kılıçtan geçirebileceğini düşünen Memi Ağa hemen köyü ateşe verdirir, aşiret halkı ile vedalaşıp, bir kısmı Antep'e, bir kısmı Maraş'a, bir kısmı da Malatya 'nın daha dağlık kısımlarına dağılmışlardır.

Memi Ağa ve kendisiyle gelen aşiret halkı kaçıp Kızık'a yerleşmişlerdir… Belli bir süre sonra da dağlık yerlere çekilip gözden kaybolacak, dağların arkasına, daha güvenli münasip yerlere yerleşmişlerdir. O dönemde meşe ormanı ile kaplı soğuk su kaynağı olan, ekili-biçili yeri olmayan (gizlenmek amacıyla) Karababa Dağı'nın arkasina Yukarı Köy'e yerleşip, geçimlerini sağlamak için gür meşe ormanlarini kesip kömür imal edip satanlar KÖMÜRLÜK'lükleri oluşturmuşlardir… Aynı sekilde Göl Dağı'nın arkasına yerleşenler GÖKAGAÇ köyünü, Arduşlu'nun arkasına yerleşenler GÖÇERUŞAĞI köyünü,

Kale(Erati)nin vadisine yerleşenler Kuruttaş'lıları, bir kısmı da Kadabela, Birik, Sığırcıuşağı, Kınık köylerini oluşturmuşlardir…

Memi Ağa da kendisine ait bir kısım aşiret halkı ve eşi Bıze, iki oğlu ile önce Kızılhan'a, oradandan da sırtını Eşkinli, Dikenli yaylalarına verip ŞOTİK DERESİ'NE (Kırık Ali'nin Çiftliği'ne) yerleşmiştir. Bunlar da daha sonraları nahiye olacak ŞOTİK köyünü olusturmuşlardır. Dağlara yerleşen bu köylere Yukarı Atma denilmiştir. Horun'dan kaçamayan hasta, yaşlı ve sahipsizlere hükümet kuvvetleri, kaçanların suçlu olduğu kararına varip acımış ve bunlara dokunmamıştır. Bunlar da zamanla çoğalıp Aşağı Atma'yı oluşturmuşlardır.

Daha sonraları, zamanla, Atmalılar ve özellikle Nahiye Müdürü Battal Efendi hükümetten yana tavır almışlar, Yemen'e, seferberliğe hiçbiri geri gelemeyecek olan Atma'dan 500 kişi askere gönderilmiş, Kurtuluş Savaşı'nda da aşağıdaki belgelerle (iki belgenin asılları Arapkir)de vatanseverliliklerini ispat etmişlerdir….

Gazi Duvarcı

(http://www.arguvankomurluk.com/arguvan/?dId=8; http://www.arguvankomurluk.com/arguvan/?dId=78)

4. MALATYA-ARGUVAN ÇOBANDERE/ŞOTİK KÖYÜ SAKİNLERİ TARAFINDAN ANLATILAN VERSİYON

Arguvan ilçemize bağlı bulunan Çobandere (Şotik) köyü; Göl Dağı, Dikenli Yaylası, Yama Dağları'na doğru uzanan Eşkınlı Yaylası ile çevrili, denizden tahmini yüksekliği 1000-1500 metre yüksekliğinde, fazla ovası olmayan, uzun derelerin vadilerine serpilmiş yirminin üzerinde mezradan oluşan, oldukça geniş

sahası bulunan, kalabalık bir köydür. Yüzölçümü tahminen 220-230 kilometrekare civarındadır….

Şotik köyünün kuruluşu tahminen 1650 yıllarına rastlamaktadır. Köyümüzün yetiştirdiği değerli insan Ahmet Fehmi Çıplak'ın yaptığı araştırmalara göre köyümüz Atma aşireti mensubudur. Bu aşiret 1634 yılında Irak'ın Gülhur boyundan ayrılarak Güneydoğudan bugünkü Türkiye topraklarına girmişlerdir. Anadolu'ya giren bu aşiret grubunun bir bölümü Berez aşireti adı ile bugünkü Şanlıurfa ve Adıyaman illerine yerleşmiş ve halen bu yörede yaşamını sürdürmektedir.Bu aşiretin geliş anında 300 çadır olduğu şeklinde rivayetler varsa da yazar Mehmet Emin Zeki "*Kürdistan*" adlı eserinde Atmenikan aşireti ismi ile 500 çadır olduğu belirtilmektedir.

Berez aşiretinden ayrılan Atma aşiretinin o zamanki reisi Memi Ağa isimli bir kişidir. Bu aşiret Pazarcık'ta bir konaklama molası vermiştir. Bir an için Pazarcık'ta kalmayı düşünmüş ise de havası ve suyu sıcak olduğundan buradan Malatya'ya doğru yola çıkmışlar ve bugün Arapkir ilçesi hudutlarında kalan Horun'a yerleşmişlerdir. O Zaman hükümet adına dirlik ve düzen temin eden, kaçak ve haksızlıklarla mücadele eden ve emrinde kırk serdarı olan bir Delibaş, bu köyde gördüğü güzel ve narin yapılı bir gelini gecelik ister, bunu hazmedemeyen Memi Ağa idaresindeki Atma aşireti galeyena gelerek bunların öldürülmesine karar verir. Bu öldürme olayı sırasında askerlerden biri kaçabildiğinden, Atma'nın hükümet tarafından talanına karar çıkmıştır. Memi Ağa ve onunla gelebilenler Horun'dan çıkarak o zaman ormanlık olan şimdiki Kızık ve Kızılhan yörelerine gelmişlerdir. Memi Ağa ile buralara gelen Atmalılar Kadabela, Alhasuşağı, Bellikler, Kömürlük, Gökağaç, Kuruttaş, Korolar, Göçeruşağı, Birik, Sıgırcıuşağı gibi Yukarı Atma Köylerini kuran kişiliklerin atalarıdır. Başlarına gelen bu olaydan kaçamayan aşiretin ihtiyar sakat ve çocuk denecek yaştaki Atmalılar bugünkü Aşağı Atma nüvesini teşkil

ederler. Memi Ağa iki oğlu ile birlikte o zamanki ismi Kırık Ali'ler Çiftliği olan bugünkü ŞOTİK köyüne gelerek yerleşmişlerdir.

Bir rivayete göre Memi Ağa'nın oğlu Hüseyin ince yüzlü narin yapılı ve sert bakışlı olduğundan (Şu tik) tabirinden türeme bu yörenin ismi ŞOTİK olmuştur. Gerekçe ve doğuş nedeni ne olursa olsun Şotik ismi aşiretin o zamanki reisi Memi Ağa'nın oğlu Hüseyin'den kaynaklanmaktadır. Köyün kurucusu Tik Hüseyin zamanın Keban yöneticisi olan Paşa tarafından beylik nişanesi ile ödüllendirilmiştir. Kendisine beylik ve yöreyi yönetme yetkisi verilmiştir. Onun ölümünden sonra aşiretin idaresi değişik kişilerce yürütülmüştür. Aşiret idarecileri Osmanlı İmparatorluğu ile çok iyi anlaşmış ve devletle beraber yürümüşlerdir. Bu hizmetlerinden dolayı çeşitli şekillerde ödüllendirilmişlerdir. Atma aşiretinin reisi aynı zamanda nahiye müdürlüğü de yapmıştır….

Köyün Sosyal Yapısı : Köyümüzün tamamı aynı babanın çocuklarından ve torunlarından meydana gelmektedir. Bütünü arasında sağlam bir birlik ve beraberlik tesis edilmiştir.Ortak değerlere çok önem verilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir nevi özerk yönetimi de olan köyümüz aşiret usullerine göre yaşam sürmüştür. Hem kendi bünyesinde, hem de civar köyler üzerinde oldukça ağırlığı olmuştur.Yukarı Atma köylerine daima merkezcilik yapmıştır. Giyim ve kuşamları din ve iklim şartlarına göre şekil almış ve geleneklerine bağlı kalmışlardır. Her aşirette olduğu gibi Atma aşiretinin de kendine has örf ve adetleri vardır….

Köyümüzde eğitim ve öğretime gerekli özen gösterilmiştir. İlk kuruluş aşamasında aşireti yöneten kişilerin geniş bilgi ve kültüre ihtiyaçlarının bulunduğu benimsenmiş ve tarihi boyunca bu hususa önem verilmiştir. Köyümüzde eski yazı, o zamanki nesil arasında oldukça yaygındı. Bu konuda yetişmiş ihtisas sahibi kişiler vardı….

Şotik köyü, Atma aşireti ve onun tarihi ile iç içe olduğundan oldukça gündemleri işgal edecek bilgi ve geleneklerle mücehhezdir….

Yazan: Avukat Battal Gazi Çıplak

(http://www.arguvanvakfi.org.tr/?c=127&a=1125)

*

Sülale olarak aslen Malatya-Darende'nin (şu anda Kuluncak ilçesine bağlı olan) Kızılmağara köyündeniz. Kökenimizle ilgili olarak bildiklerimizin özünü, Atmalı asıllı olduğumuz ve bir de aşiretimizin geçmişinde bir namus mücadelesi ve göç olayı yaşandığı oluşturuyordu (Dedemin doğum yeri Kızılmağara olduğu halde, Osmanlılar'daki aşiret mensuplarının doğum yerinin aşiret ismi olarak kayda geçirilmesi uygulamasının sonucu olarak, doğum yeri Atmalı gözükmektedir. Dedemin babası için de aynı doğum yeri kaydı söz konusu). Buna göre, geçmişte bilinmeyen bir tarihte, 40 kadar asker atalarımızın köyüne misafir oluyor ve gece kadın istemeye yelteniyorlar. Onlar da isteklerini kabul etmiş gibi görünüp her askeri ayrı bir eve alıyor ve öldürüyorlar. Daha sonra, bu askerlerin kendileri tarafından öldürüldüğünün anlaşılacağını ve cezalandırılacaklarını düşünerek köyü boşaltıyorlar.

Bu olayın ne zaman ve nerede yaşandığını bilmiyorduk. Fakat, 100 yıl önce hayatta olan dedelerimizin kendi zamanlarından diyelim ki 100 yıl önce gerçekleşmiş olsaydı, onların, bu olayın kendilerinin dedesi zamanında vuku bulmuş olduğunu söylemeleri gerekirdi. Çünkü bu durumda onların dedelerinin, "Bu benim çocukluğumda yaşandı" veya "Babam bu olayı yaşamış" gibi birşey demiş olmaları gerekirdi. Böyle birşey söyledikleri ise bilinmemektedir. O halde bu olayın günümüzden en az 250-300 yıl önce yaşanmış olduğu sonucuna varılabilir diye düşünüyorduk.

Muammer Şahin'in "***Babam***" adlı kitabında yazdıklarını, Arapgir-Deregezen köylülerinin internette yer alan açıklamasını ve Malatya-Arguvan'ın Çobandere ve Kömürlük köylerinden Av. Battal Gazi Çıplak ile inşaat mühendisi Gazi Duvarcı'nın yazılarını okuyunca, bu isimlerin anlattıkları olayın bizim atalarımızın yaşamış bulunduğu olay olduğunu gördük. Zaten onlar da, bizim gibi Atmalı olduklarını söylemekteydiler.

Anlatılan olayın özü aynı olmakla birlikte, Gazi Duvarcı'nın adının "Bıze" olduğunu söylediği hanımın (daha doğrusu olayın merkezinde yer alan en önemli hanımın) ismini biz "Zıhe" olarak biliyorduk. Bizimkiler arasında bunun dışında nakledilen başka isim yoktu. Olayın özüne ilişkin olmayan ayrıntılarla ilgili farkların, kuşaktan kuşağa geçen aktarma sürecinde ortaya çıkmış olması doğaldır. Nitekim Battal Gazi Çıplak ile Gazi Duvarcı, aynı olayı biraz farklı aktarmaktadırlar. Gazi Duvarcı olayı daha ayrıntılı anlatıyor ve bizim hikayemizle daha fazla örtüşüyor. Battal Gazi Çıplak da aynı olayı anlatmakla birlikte, ayrıntıda farklılaşma var. Deregezen (Arapgir) köylülerinin anlattığı versiyonda da farklılaşma söz konusu. Burada kesin olan husus, her üç kaynağın da aynı olayı anlatıyor olmalarıdır. Bununla birlikte, bizim ailede anlatılagelen rivayete en uygun versiyon, Gazi Duvarcı'nın anlattığı şekildir.

Ancak, bu olay ve Atmalı tarihiyle ilgili olarak şu noktaların gözönünde bulundurulması gerekir:

1. Bu olay öncesindeki Atmalı tarihinin, Atmalı ile ilgili diğer araştırmalar ve tarihsel veriler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Aslında, o tarih öncesine ait kayda değer bir belge mevcut değildir. Dolayısıyla, Atmalı aşiretinin Arapgir'deki ikâmet öncesindeki durumu ve kökeni ile ilgili olarak anlatılanlar spekülasyon olmaktan öteye gitmeyecektir. Konuyla ilgili arşiv belgelerine ulaşılmadıkça kesin birşey söylemek mümkün değildir.

2. Bu olay, çok büyük bir ihtimalle 1640'lı yılların sonlarında yaşanmış bulunmaktadır.

3. Kömürlük ve Çobandere köylülerinin söylediklerinin aksine, Arapgir'de Horun değil, Horan diye bir köy mevcuttur ve Arguvan köylülerinin bahsettikleri yer aslında burasıdır. Horan köyünün yaklaşık olarak 150 yıllık bir yerleşimi vardır ve günümüzde adı Kaynak olarak değiştirilmiştir. Daha doğrusu, Horun'a zamanla Horan denilmeye başlandığı anlaşılıyor. Çünkü eski kayıtlarda Horun adı geçmektedir. (Fahri Yelkovan, ***XVI. Yy'ın İkinci Yarısında Malatya Sancağına Ait Tımar Tevcihlerinin Mufassal Defterle Karşılaştırılması***, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi, 1996, s. 59.)

Yukarıda sözü edilen 1560 tarihli Malatya tahrir defterinde de Horun adı şu şekilde yer almaktadır: *"Mezraa-i Horun, der nezd-i karye-i Tatlar Kınığı, tabi-i Arğavun, timar-ı Ketvan, merdum-ı Ali Paşa mirmiran-ı Vilayet-i Rum."*

(Refet Yınanç ve Mesut Elibüyük, ***Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)***, Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, 1983, s. 191.)

4. Muammer Şahin'in anlattığı versiyonda Deregezen köyünün de adı geçmektedir. Deregezen ile Horan komşu iki köy olup, aralarındaki mesafe yaklaşık 2 km'dir. Bu iki beldeyi birlikte düşünmek mümkündür, fakat Arguvanlılar Horan'dan söz ettikleri için, olayın gerçekleştiği asıl mahallin Horan olduğu söylenebilir.

5. Askerlerden bir kişinin kaçması durumu muhtemelen hikayeye sonradan eklenmiştir. (Bu ayrıntı bütün versiyonlarda mevcut. Bizim aile büyüklerimiz ise böyle birşey söylemiyor, sadece olayın anlaşılacağının düşünüldüğünü veya araştırmalar sonunda şüphelenildiğini aktarıyorlardı.) Mantıklı olarak düşünülürse, aşiretin, bu askerlerden, onların taleplerini reddetmek suretiyle

kurtulamadıklarını, ancak öldürmek suretiyle bu işten yakayı sıyırabileceklerini anladıkları sonucuna varılabilir. Askerlerden bir kişinin kaçmış olması değil, ergeç kendilerinden şüphelenileceğini düşünmüş olmaları veya gerçekten şüphelenilmesi, aşiret mensuplarının köyü terk etme kararına varmalarına neden olmuş olmalıdır. Çünkü ölenlerden en azından biri, birilerine daha önce, “Geceyi falanca köyde geçireceğiz” demiş olabilir.

6. Deregezen (ve Muammer Şahin) versiyonunda olduğu gibi olayın sadece vergi ya da haraç meselesi olarak gösterilmesi pek mantıklı görünmüyor. Salt bu nedenle bu kadar büyük bir öldürme olayı yaşanması olacak şey değildir. Çünkü, vergi vermemek bile başlı başına devlete isyan ve başkaldırı olarak görülecekken, bir de vergi toplayan askerleri öldürmeye kalkışmak, hiçbir şekilde müsamaha ile karşılanmayacak bir davranış olur. Bir köy halkının bunu yapması ve sonuçlarını göze alması mümkün değildir. Öte yandan, versiyonlarda ortak olan nokta, asker ya da zaptiyelerin gece evlerde misafir olduklarıdır. Muammer Şahin versiyonunda anlatıldığı şekilde köy meydanında toplanıp savaşma kararı alınması ve kıran kırana bir meydan savaşı yaşanmış olması mantıklı değildir. Hiç kimse, evlere misafir olmuş, rehavete kapılmış askerlere, “Çıkın meydana, savaşalım” demez. Böyle bir durumda toplu bir çatışma yaşanmış olması yerine, her misafirin bulunduğu evde katledilmiş olması akla daha uygundur. Bizim bildiğimiz ve Kömürlük ile Çobandere köylülerinin anlattığı versiyon da bu şekildedir. Ayrıca, bir meydan savaşı yaşanması durumunda, bir taraftan 39 kişi, diğer taraftan ise bir iki kişinin ölmesi mantıkla açıklanabilecek birşey değildir. 39 kişiyi kayıpsız olarak öldürebilmek için sayıca onların en az 10 katı olmanız gerekir, bazen bu da yetmeyebilir. Öte yandan, salt bir vergi meselesine olan tepki sonucu askerleri öldüren bir topluluk, köyden göç etmekle devletten yakasını kurtaramaz. Çünkü öldürülen askerlerin de elbette yakınları, dostları ve hamileri vardır ve bunun takipçisi olurlar. Ayrıca, mülkî amirler, böyle bir olayın takibata uğramaması

durumunda ilerde tekerrür edebileceğini ve başkalarını da cesaretlendirebileceğini düşünürler.

Bizim büyüklerimizin anlattığına göre, söz konusu olaydan sonra, kaybolan askerlerle ilgili olarak yapılan tahkikat sonucunda aşiretten şüphelenildiği için, aşiretin büyüğü ya da reisi, içinde altınlar bulunan bir heybe ile Malatya'ya gidip en üst yetkili ile görüşmüş ve kendisine, olayın kapatılması için köyü terk edip izlerini kaybettirmeye çalışmaları söylenmiştir. Söz konusu altınlar vergi veya rüşvet veya her ikisi olabilir (Bizim büyüklerimiz rüşvet gibi anlatıyorlardı). Böyle bir durumda, mesele namus meselesi olduğu için, cezalandırılmaları yoluna gidilmediği düşünülebilir. Çünkü insan öldürmek, hele de asker öldürmek, ancak böyle bir gerekçenin bulunması durumunda üçüncü şahıslar tarafından belirli bir müsamaha ile karşılanabilir. Öte yandan, olayın geçtiği dönem, Osmanlı'da Celalî isyanlarının, eşkıyalığın ve ayrıca askerlerin halka zulmünün çok yaşandığı bir dönemdir. Evliya Çelebi de, Anadolu'da disiplinsiz askerlerin halkın malına ve namusuna el uzatabildiklerini aktarmaktadır. Şu ifadeler de, durumu göstermesi bakımından önemlidir: "*1596 yılında Kizir oğlu Mustafa'nın adamlarından Kelp İlyas oğlu Ali, Eski Malatya'da idi. Onun ve ünlü asilerden Karayazıcının merkezi yönetimle olan çatışmaları, Eski Malatya yöresine büyük zararlar verdi. Sivas beylerbeyi Alacaatlı Ahmet Paşa, halka zulümle davrandı. Emri altındaki askerler her yeri yağmaladılar. Arapgir kadısı Taret Efendinin İstanbul'a gönderdiği 1603 tarihli mektuplar bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.*" (http://www.battalgazi.com.50megs.com/photo3_1.html)

Benzer şekilde, Ahmed Refik Altınay'ın aktardığı belgelerden birinde, 200 neferi olan Sencar mütesellimi Abdurrahman'ın, Bozulus Türkmenleri'nin obalarına konmak bahanesiyle onlarla kavga ettiğini, çıkan çatışmada bir miktar kimsenin helak olduğunu aktarmaktadır:

"Sencar mütesellimінin Boz Ulus Türkmenlerine tecavüz ettiklerine dair.

Diyarbekir beylerbeğine ve sancağı beğine ve elviye-i mezburda olan kadılara hüküm ki Sencar sancağı mütesellimi olan Abdurrahman iki yüz nefer atlu ve seğban ile Boz Ulus Türkmanı taifesinden bir tayifenin üzerlerine varub obalarına konmak bahanesile gavga eyleyüb zikrolunan şakıylerin … olan Osman ile tarafeyinden bir miktar kesne ihlâk olub badehu ceng ü cidalleri bertaraf olmuşken hâlâ mücerred ahzü celb içün kabilemizde kan olmuşdur, öşür ve diyet beğlerbeğilere aiddir ve sancak beğlerine mahsusdur deyu mezburları rencide eyledikleri ilâm olunmağın vechi meşruh üzre rencide olunmamaları emrim olmuştur. Buyurdum ki … vusul buldukda husus-u mezbura mukayyed olub mücerred ahz ü celb içün tayife-i mezbura olvechile rencide olundukları vaki ise men ü def' idüb mezburları hilâf-ı şer-i şerîf ol vechile rencide ettirmiyesin. Fî m 1023." (***Anadolu'da Türk Aşiretleri: 966-1200***, İstanbul: Devlet Matbaası**,** 1930, s. 71-72.)

1023 yılı, m. 1614'e tekabül etmektedir.

7. Memi Ağa'nın köyü yakmış olması da, hikayeye sonradan eklenmiş olmalıdır. Çünkü köyün yakılması şüpheye, tahkikata ve takibata yol açar. Muammer Şahin versiyonunda bu isim de, yakma olayı da yok.. Fakat olay bir veya birkaç isimle sınırlı bir olay olmadığı için bu doğaldır. Herkes kendi atasını olayın merkezine yerleştirmektedir.

8. Arguvan köylülerinin anlattığı şekilde, köyde yaşlı, sakat ve çocuk yaşta olanların kalmış olması ayrıntısı da muhtemelen hikayeye sonradan eklenmiştir. Devlet görevlilerinin bunlara acıdıkları ve dokunmadıkları da ileri sürülmektedir. Bu, mantıklı bir açıklama değildir. Göç edenlerin nereye gittiklerini söylemeleri için onlara baskı yapılacağı açıktır. Aksi bir davranış, olayın görmezden gelindiğini, dolaylı olarak müsamaha ile karşılandığını

gösterir. Bu şekilde köyü terk edenlerin, yaşlı ve çocuk yaştakileri geride bırakmaları da düşünülemez. Aralarında sakat bulunduğunu ve sakatların göç edemeyeceğini düşünmek için de bir neden yoktur. Bütün köyün boşaltılmış olması akla daha yakındır. Nitekim, akademisyenler Enver Çakar ile Füsun Kara'nın yayınladıkları bir makale, bu noktayı teyit etmektedir. 1643 tarihi itibariyle Arapgir'in köy ve mezralarının vergi nüfusu bilinmektedir. Sözkonusu makalede, bu köylerin o zamanki ve şimdiki adları ile şu anda bağlı oldukları ilçeler de belirtiliyor. Bunlar arasında Horan ve Deregezen adlı köyler, o tarihte mevcut olmadıkları için yer almıyor. Buna karşılık Atma adlı bir köyün adı geçiyor. Köyün şimdiki adı ve şu anda bağlı olduğu yer ismi boş bırakılmış. Demek oluyor ki, bu köy ortadan kalkmış bir köy. İlginç olan nokta, Atma köyünün, 84 kişi ile en yüksek vergi nüfusuna sahip köy oluşu.. Onu izleyen kalabalık köylerin nüfusları sırasıyla şöyle: 61, 58, 53, 52, 42, 37, 31.. Geriye kalan 91 adet köyün vergi nüfusu ise 30'un altında.. En büyük köy durumundaki böyle kalabalık bir köyün ortadan kalkmış olmasının söz konusu olayla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, böyle bir köyün ortadan kalkmış olması normal bir durum değildir, tam aksine zamanla daha da büyümüş olması beklenirdi. İkinci bir husus, nüfus durumu dikkate alındığında, böyle 40 kişilik bir resmî eşkıya çetesi ile ancak böyle kalabalık bir köyün başedebileceği görülmektedir. (Enver Çakar ve Füsun Kara, "17. Yüzyılın Ortalarında Arapgir Sancağında İskân ve Nüfus (1643 Tarihli Avârız-Hane Defterine Göre)", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, Sayfa: 385-412, Elazığ-2005, http://www.akademiktarih.com/17.-yuzyilin-ortalarinda-arapgir-sancaginda-isk-n-ve-nufus-1643-tarihli-av-riz-hane-defterine-gore.html)

9. Atmalıların başından geçen olaya benzer bir öykü şöyledir:

"1200'lü yıllarda Anadoludaki başı bozukluklar sırasında URFA -SiVEREK yörelerinde yasayan KARAKEÇİLİ asiretinin küçük bir obası MOĞOL askerleri tarafından abluka altına alınır. Askerler aşiret ile bir meselelerinin olmadığını

sadece gecelemek istediklerini açıklarlar. Bu istek zaten güçsüz olan bu obayı rahatlatır. Ancak olayın boyutu gece değişir. Gecelemek için geldikleri bu obanın güçsüzlüğünden yararlanmak isteyen Moğol askerleri oba beyinden kendilerine kadın verilmesini isterler. Bu durum karşısında aşiret üyeleri ne yapacaklarını düşünüp karar verirler. Gece askerlere bol oranda içki içirilir. Kadın kılığında yürekli delikanlılar seçilir ve çadıra gönderilir. Biraz sonra bu küçük MOĞOL müfrezesinden geriye et yığınları kalmıstır. Ancak bu durumda orada daha fazla kalamayacaklarını anlayan bu küçük oba adaleti ve insanlarını koruması ile ünlü DULKADİROĞLU BEYLİĞİNE sığınmaya karar verirler ve göç ederler. Gece çadırlarını söküp düşerler yollara. İlk durakları Dulkadiroğulları beyliğinin başkenti olan BESNİ'dir." (http://tr.wikipedia.org/wiki/Karahasanu%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1,_Elbistan)

Bu hikayede birçok tarihî yanlışlık mevcuttur. Birincisi, 1200'lü yıllarda Dulkadiroğulları diye bir beylik yoktu, 1339-1521 yılları arasında hüküm sürdüler. Dulkadiroğulları'nın başkenti Besni de değildi, Elbistan'dı. Şu anda Besni'de Atmalı adlı bir köy mevcuttur. Anlatılan olayın, Atmalılar'ın yaşadığı olayın epeyce tahrifata uğramış bir versiyonu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Mehmet Demir Atmalı ile İbrahim Uçar şöyle demektedir:

"Moğolların Karakeçililerden kadın istemeleri ve Karakeçililerin Moğollara içki içirerek sarhoş etmeleri sonucu, tamamını öldürmeleri hikayesine benzer bir hikaye aslında Atmalıların başından geçmiştir. Bu hikaye bile Karahasanlıların Atmalı olduklarının ispatlanması açısından yeterlidir." (İbrahim Uçar, Mehmet Demir Atmalı, **Tarih Kültür ve Folklorü ile Atmalı Aşireti**, Fırat Üniversitesi Mezuniyet Tezi, 1989 Elazığ) (http://atmalilar.org.tr/forum/index.php?topic=51.0)

Öte yandan, Elbistan'da yaşayan Karahasanlılar aşireti, bu olayı Karakeçililerin değil, kendilerinin yaşadığını söylemektedirler. Onlarınki, yukarıdaki rivayetin aksine, aşiret içinde nesilden nesile aktarılan bir bilgi olduğu için itimada daha şayandır:

"Karahasanlılar Urfa'dayken talihsiz bir durumla karşılaşırlar. 1200'lü yıllarda Moğol İstilası sırasında, Urfa civarında küçük bir oba olarak yaşayan Karahasanlılar, Moğol askerleri tarafından ablukaya alınır. Askerler önce oba halkıyla bir meselelerinin olmadığını, sadece orada gecelemek istediklerini açıklarlar. Ancak daha sonra, misafir oldukları bu obanın beyinden kendilerine gecelik kadın verilmesini isterler. Bu durum karşısında oba ileri gelenleri, oturup bir plan yaparlar. Bu plana göre, önce bu taleplerine olumlu cevap verilir ve akşamdan itibaren askerlere bol oranda içki içirilerek sarhoş edilir. Ardından da kadın kılığına girmiş oba delikanlılarınca çadırlarda konaklayan Moğol zabit ve askerlerin hepsi öldürülür. İzlerini silmek için de bu askerler silahlarıyla birlikte bir sarnıca atılır. (Bu olay, İçmeler'e gelen iki Urfalı tarafından da doğrulanmıştır.)" (http://www.genckarahasanlilar.com/tarih/karahasan-dulkadir-iliskisi.html)

Burada anlatılan olay, muhtemelen Atmalıların yaşadığı olayın rasyonalize edilerek tahrifata uğratılmış bir versiyonudur. Osmanlı'ya olan geleneksel bağlılık ve devlete olan saygı nedeniyle, olayın Moğollar'a mal edilmiş olduğu düşünülebilir. Moğol askerlerinin bu şekilde tedbirsiz hareket etmesi ve gecelemek için evlere misafir olması zaten mantıklı değildir. Karahasanlı ve Atmalı ilişkisi dikkate alınırsa, bunun Atmalıların başından geçen olay olduğu kabul edilebilir:

"Karahasanlılar, Elbistan'a geldiklerinde Atmalının bulunduğu yere yerleşmişler. Atmalılar, Atalarımızdan öğrendiğimize göre, Atmalılar,

Karahasanlılara büyük yakınlık göstererek, yurtlarını onlarla paylaşmışlar. Yıllar geçtikçe de birbirleriyle kaynaşmışlar. Karahasanlılar, Atmalılarla yıllarca hemhal olmuşlar, kız alıp, kız vermişler. Karahasanlıların ve Atmalıların adları uzun bir süre birlikte anılmış. Cumhuriyet dönemi kayıtlarının bir kısmında Karahasanlı ismi ya 'Atmalıya bağlı' olarak ya da Atmalı şemsiyesi altında zikredilmiştir. Karahasanlılar bu birliktelikten ve Atmalılarla birlikte anılmalarından mütemadiyen büyük bir haz duymuşlardır. Bundan daha önemlisi, Atmalı ve Karahasanlı toplumuna, gâh Atmalılar, gâh Karahasanlılar reislik yapmıştır."
(http://www.genckarahasanlilar.com/tarih/karahasan-atmali-iliskisi.html)

Yukarıya aldığımız, http://tr.wikipedia.org adresindeki metin daha sonra değiştirilmiş, bu arada, Karahasanlılar'ın Karakeçili aşiretinden oldukları ileri sürülmüştür:

"Aslen Türkmen olan Karahasanlılar, Oğuzlar'ın Kayı boyundan Karakeçili aşiretindendirler. Karahasanlılar Urfa'dayken talihsiz bir durumla karşılaşırlar. 1300'lü yıllarda Moğol hakimiyeti sırasında, Urfa civarında küçük bir oba olarak yaşayan Karahasanlılar, Moğol askerleri tarafından ablukaya alınır. Askerler önce oba halkıyla bir meselelerinin olmadığını, sadece orada gecelemek istediklerini açıklarlar. Ancak daha sonra, misafir oldukları bu obanın beyinden kendilerine gecelik kadın verilmesini isterler. Bu durum karşısında oba ileri gelenleri, oturup bir plan yaparlar. Bu plana göre, önce bu taleplerine olumlu cevap verilir ve akşamdan itibaren askerlere bol oranda içki içirilerek sarhoş edilir. Ardından da kadın kılığına girmiş oba delikanlılarınca çadırlarda konaklayan Moğol zabit ve askerlerin hepsi öldürülür. İzlerini silmek için de bu askerler silahlarıyla birlikte bir sarnıca atılır. Yaşanan bu olumsuzluklar sonucunda, orada daha fazla kalamayacaklarını anlayan Karahasanlılar, adaleti ve tebaasını koruması ile ünlü olan Dulkadiroğlu Beyliğine sığınmaya karar verirler. Gece çadırlarını

söküp yollara düşerler. İlk olarak Besni'ye giderler. (O dönemde Besni-Siverek birlikte anılıyor.) O zamanlar büyük bir şehir olan Besni aynı zamanda Dulkadiroğlu Beyliği'nin de başkentidir. Dulkadiroğlu beyi yeni gelenleri ağırlar ve kendilerini güvende hissetmeleri için Karahasan'ı özel hizmetine alır.Git gide artan Moğol baskıları, Dulkadiroğlu Beyliği için de dayanılmaz bir hal almaya başlayınca Beyliğin başkenti Elbistan'a taşınır. Tebaası ile buraya yerleşen Dulkadiroğulları daha önce de kendilerine ait olan bu bölgede bazı yeni düzenlemeler yaparlar. Bu arada Karahasan'ı, Dulkadiroğlu Beyi adına bölge dâhilinde gelip giden göçerlerden icar toplamak ve yerleşik durumdaki halktan da vergi tahsil etmek gibi işleri yapmak üzere, şu anda yerleşik bulunduğumuz bölgeye uç beyi olarak gönderirler. Karahasan bu bölgenin yapısını ve gelirini gördükten sonra, fikrini değiştirerek, kendi adına hareket etmeye başlar. Vergi ve icar gelirlerini alamayan Dulkadiroğlu Beyi, haber salarak, derhal toplanan vergilerin göndermesini ister. Ancak Karahasan, gelen habercilerle Beye çeşitli hediyeler gönderip, şu ricada bulunur. 'Beyimizin emirleri başımız üzere. Ancak, Bey bize "evladım" derdi ve biz de onu öz babamız bilirdik; eğer bu doğru ise müsaade etsin oba olarak, bundan sonra burada yaşayalım" der. Bey, bu güzel sözler üzerine, Karahasan'ın isteğini kabul eder. Bunun sonrasında, Elbistan'dan başlayarak Malatya-Sivas-Adıyaman üçgeni üzerindeki Söğütlü Çayı ve çevresi artık Karahasan'ın toprağı haline gelir. Karahasan'ın ilk yerleştiği yer şu anda Kistik köyü sınırları içindedir. Bu köyde Karahasan'a ve obasına ait olduğu tahmin edilen yaklaşık 50-60 mezar bulunmaktadır. Yavuz Sultan Selim, 1515 yılında Çaldıran savaşına giderken, Şah İsmail taraftarı olduğuna inandığı Dulkadiroğlu Beyliğini cezalandırmak için, Elbistan üzerine yürümüş ve Elbistan ovasında yaklaşık 40.000 kişiyi kılıçtan geçirmiştir. Bir kısım Dulkadiroğlu Beyliği aile efradı, atlarının nallarını ters çakıp kaçmayı başarmıştır. (Bunların soyu, günümüzde Kırşehir dolaylarında yaşamaktadır.) Karahasanlılar, bu durumda kendi adamlarını kendi bayrağı altında toplayıp Yavuz Sultan Selim'in

huzuruna çıkarlar. Kendilerinin Osmanlı'ya bağlı olduklarını, Şii ve Alevi olmadıklarını, beyan edip aile efradı ve adamları ile emrinde olduklarını söylerler. Yavuz Sultan Selim bu biati kabul eder. Ancak, topraklarında güvenliği sağlamalarını, Şiiliğe meydan vermemelerini emreder. Karahasanlılar Osmanlı Devleti'nin desteğini arkasına alınca artık yeteri güç sahibi olurlar ve bölgede bulunan diğer insanlar üzerinde baskı kurmaya başlarlar…. Ancak çevre aşiretleriyle münasebetlerinin iyi olmaması nedeniyle Karahasanlılar, güvenlik açısından yerlerini değiştirmek zorunda kalırlar. Sırası ile önce şu anda Lalolar olarak adlandırdığımız bölgeye yerleşirler. Daha sonra Karahasan Uşağı köyüne yerleşirler."

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karahasanu%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1,_Elbistan

Karahasanlılar'ın Karakeçili aşireti ile bir ilgisinin bulunması mümkün görünmüyor. Çünkü bu topluluk, *Larousse*'da belirtildiği gibi, başlangıçta Kırşehir'de yaşamış, daha sonra Ankara ile Eskişehir arasına yerleştirilmiştir. Bu metindeki asıl sorun ise, bugün Karahasanlılar diye bilinen topluluğun atası Kara Hasan ile başka bir Kara Hasan'ın karıştırılıyor olmasıdır. Göçebe bir topluluğun elinin altında bol miktarda içki bulunduğunu düşünmek de çok fazla mantıklı görünmüyor. Ölülerin sarnıca atılması ayrıntısı da makul değil; çadırda yaşayan bir halkın sarnıcı bulunmaz. Besni hiçbir zaman Dulkadiroğulları Beyliği'nin başkenti de olmamıştır. Git gide artan Moğol baskıları, Dulkadiroğlu Beyliği için dayanılmaz bir hal almaya başlayınca Beyliğin başkentinin Elbistan'a taşınması gibi bir durum da yaşanmamıştır. Çünkü bu beylik, Anadolu'daki Moğol hakimiyeti sona erince kurulmuştur. Yavuz Sultan Selim'in, Çaldıran savaşına giderken, Şah İsmail taraftarı olduğuna inandığı Dulkadiroğlu Beyliği'ni cezalandırmak için, Elbistan üzerine yürümesi ve Elbistan ovasında yaklaşık 40.000 kişiyi kılıçtan geçirmesi diye birşey de olmamıştır. Bu savaştan bir süre önce Şah İsmail Dulkadiroğulları üzerine yürümüş ve Elbistan'a girip hayli zarar vermişti. Fakat daha sonra Şah İsmail ile

Dulkadiroğlu Beyi aralarında anlaşmışlardı. Yavuz Sultan Selim Çaldıran'a giderken Elbistan'a uğramadı, fakat Dulkadiroğulları'ndan lojistik destek vermelerini istemişti. Dulkadiroğulları ise tam aksine güçlük çıkardılar. Bu yüzden, Çaldıran Savaşı'ndan sonra Hadım Sinan Paşa Dulkadiroğulları üzerine gönderildi. Turnadağı Savaşı'nda Osmanlı galip geldi. Yavuz Sultan Selim Elbistan civarına gelmediği için, Kara Hasan adlı birinin onun huzuruna çıkması diye bir olay da yaşanmamıştır.

Gerçekte Atmalılar ile Karahasanlılar aynı aşirettir. Daha doğrusu, Karahasanlılar, Atmalı'dır. Nitekim 1816 tarihli bir arşiv belgesinde bu husus vurgulanmaktadır: *"1816 yılı başlarında Elbistan kazası voyvodalık görevinden mazul olarak Maraş'a dönmekte olan Molla Ali adındaki şahıs, Reyhanlı Aşireti'ne mensup Hasıloğlu Candar ve Atmalı Aşireti'nden Kara Hasanoğlu eşkıyasının saldırısına uğramıştır."* (Faruk Söylemez, "XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, Yıl: 2007/1; sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_22/5-%20(69-85.%20syf.).pdf)

Karahasanlılar'dan ayrı bir aşiretmiş gibi söz edilmesinin nedeni, yörede başka Atmalı topluluklar da bulunmasından kaynaklanmaktadır (Alhaslılar gibi). Mesela bir Maraşlı, Maraş'ta kendisini Maraşlı olarak tanıtmaz, mahalle, köy veya sülalesinin adını söyler. Benzer şekilde Atmalılar'ın yoğun olarak yaşadığı bir yerde, birbirlerine kendilerini tanıtırken sülale veya köy adını kullanmaya başlamışlar, zamanla bu, Atmalı adının önüne geçmiştir.

10. Arguvan köylüleri, söz konusu olayın geçtiği yer olarak Horan'ı (Horun) göstermektedirler. Aynı şekilde Muammer Şahin, yaptıkları araştırmalar neticesinde, aşiretin kökeninin Horan ve Deregezen mevkilerine dayandığını tespit ettiklerini belirtmektedir. Sabri Kelemeroğlu da, ***Arapgir Postası***'nda

1994 yılında yayınlanan bir yazısında söz konusu olayın geçtiği yer olarak Horan'ı göstermektedir. Ancak, Enver Çakar ile Füsun Kara'nın 1643 tarihli avârız-hane defterine dayanarak adlarını ve vergi veren nüfuslarını aktardıkları Arapgir'e bağlı 99 köy arasında Horan (Horun) ve Deregezen yer almamaktadır. Bununla birlikte, aynı defterden, Atma'nın en büyük köy olduğu ve daha sonra ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.

Bütün bu bilgileri bir araya getirdiğimizde, Atma köyünün Horan'da (veya daha zayıf bir ihtimalle Horan ile Deregezen arasında) yer aldığını ve sonra ortadan kalktığını söylemek mümkündür. İnternette Horan (Kaynak) köyü ile ilgili olarak verilen bilgilere göre, bu beldede tekrar yerleşimin başlaması 1800'lü yıllarda olmuştur. Ancak, Sabri Kelemeroğlu, Horan köyünün tarihinin 1335'e uzandığını söylemektedir. 1643 tarihli avârız-hane defterindeki bilgilerle bu bilgiyi telif etmek gerekirse, Horan'da Atma köyü adıyla gerçekleşen yerleşimin 1335 tarihinde başladığını, 1650'ye kadar sürdüğünü söylemek belki mümkün olabilir.

11. Kendi sülalemize gelince; dedelerimizin Darende'nin, şu anda Kuluncak'a bağlanmış olan Kızılmağara köyüne yerleştikleri biliniyor. Halen Kızılmağara'nın yanısıra Darende'nin Başkaya (Melik/Melikler) ve Tıllolar (Tullolar) köylerinde akrabalarımız mevcut. Bizimkiler, dedemin babası döneminde (dedem henüz küçükken, 1898 ile 1903 arası bir tarihte) Kızılmağara'dan ayrılmışlar. (Ayrılmalarının nedeni şöyle bir olay: Dedemin amcası İbo Kâhya'nın evinde misafirler vardır. Bir ara dışarıya çıkar. İçeriye tekrar girdiğinde herkesin suskun olduğunu, gergin bir ortam oluştuğunu fark eder, sebebini sorar. Oradakilerden biri, akrabamız olan birisiyle tartışmış, öfkelenip maşayla vurmuş veya tehdit etmiştir. Bunun üzerine İbo Kâhya, "Demek benim evimde benim akrabama bu yapılıyor.. Benim burada hiç itibarım kalmamış. Bunu ya kan temizler ya da ben burayı bırakır giderim" diyor. Gerçekten de, dedemin babası olan kardeşini de alarak köyü terk etmiştir.

Kendisine maşa çekilen kişiyi, "Fattülo'nun Osman'ın babası" olarak biliyoruz. Fattülo'nun Osman Birinci Dünya Savaşı'na katılmış, Sibirya'da yedi yıl esir kalmıştır.

Dedemin babası ise Birinci Dünya Savaşı'ndan hiç geri dönmemiştir. Dedemin ağabeyi de İstiklâl Harbi'ne katılmış, dönememiştir. Dedemin bir kardeşi de, 1925 yılında, genç yaşta, Darende havalisindeki Cıngıllılar adlı 19 kişilik eşkıya çetesi ile tek başına silahlı çatışmaya girmiş, üç eşkıyayı telef etmiş ve kendisi de öldürülmüştür. Bu yüzden ona, 'cesur' anlamında 'çatal yürekli' denilmiştir. O sırada Adana'da çalışmakta olan dedeme rüyasında babası, "Üç oğlumdan bir tek sen sağ kaldın, köye dön!" diyor. Bu rüya üç defa tekrarlanınca dedem bir kafileyle yola çıkıyor. Geceledikleri bir handa babası rüyasında bu defa, "Yarın kafileyle gitme, yalnız git" diyor. Ertesi gün rahatsızmış gibi görünerek gecikiyor, arkadan tek başına gidiyor. Kafilenin bir eşkıya çetesi tarafından soyulduğunu görüyor.)

Dedemin babasının nüfus kaydında doğum yeri olarak Kızılmağara değil, Atmalı ibaresi yer alıyor (dedemin babasınınkinde de). Bu, Osmanlı döneminde aşiret mensuplarının doğum yeri olarak genelde aşiret isminin kullanılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, köyün adını kullanmanın yanı sıra, köyün yer aldığı Akçababa Dağları'na atfen, "Akça Dağ'dan geldik" dedikleri de oluyordu. Yörede bu dağların sıkça Akbaba Dağı/Dağları ve Akça Dağ gibi adlarla anıldığı görülmektedir. Prof. Dr. Ahmed Akgündüz, Said Öztürk ve Yaşar Baş'ın hazırladıkları. "***Darende Tarihi*"** adlı eserde (Malatya: Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi, 2002) yer alan Darende köyleri listesinden, 1883 yılında Kızılmağara köyünün mevcut olmadığı anlaşılıyor. 1902 yılında ise mevcut bulunduğu ve nüfusunun 251 olduğu görülüyor (s. 236). Ancak aynı eserde Atmalılar'ın asıl yaşadıkları yer olarak Aşudı (Aşudi, Aşudu; bugünkü Günpınar) gösterilmektedir (s. 249). Bu, eksik bir bilgi olmalıdır; büyük ihtimalle Atmalılar Aşudı dışındaki yerlerde

de yaşıyorlardı. Aşudı 1530'da Darende'nin Ovacık nahiyesinin bir köyü iken, 1583 tarihli Yeni İl defterinde nahiye olarak kaydedilmiştir. 1831 sayımında da nahiye olarak geçmektedir (s. 114-115). 1844 yılı temettuat sayımına göre Aşudı, Darende'nin 19 köyü içinde en kalabalık ikinci köydür (s. 234). Nüfusu 1883'de 1477 olup nahiye müdürü Mehmed Efendi'dir (s. 236) 1708 yılında inşa edilmiş olan camisine Cebecizade Mehmet Paşa 1778'de vakıflar tahsis etmiş ve ayrıca bir mekteb yaptırmıştır (s. 472-474). Ulemadan Ömer Şem'i Efendi burada yaşamıştır (s. 821-828).

Dedemin dedesinin adı Hasan, eşi olan büyükannemin adı ise Ayşe'dir. Lakabı Gal olduğu için dedemin babası zamanında bizimkilere Galhasanlar/Galasanlar diyorlarmış. Mezarının yerini tam bilmiyorum, muhtemelen Malatya'nın Akçadağ ilçesi sınırları içinde olmalıdır. Gal, Sümerce'de yer alan bir kelime olarak "büyük, ulu" anlamına geliyor. Farsça bir metinde, bu kelimenin Arapça'ya "celle" olarak geçtiği gibi biraz değişiklikle Türkçe ve Farsça'da (ve başka bazı dillerde) varlığını sürdürdüğünü okumuştum. Kürtçe'de aynen devam ettiğini öğrenmiş bulunuyorum.

12. Türkiye'de Horan adlı birçok belde bulumaktadır. Fakat bunlarla Atmalılar'ın eski yurdu Horan arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı konusunda birşey söylemek zordur. Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesinin Ovakent kasabasının ilk adı (1966 yılına kadar) Horan olmakla birlikte bu ismin nereden geldiği bilinmemektedir. Bununla birlikte, köyün kuruluşu üç asır öncesine dayanmaktadır. Sözkonusu tarih ile Atmalılar'ın Horan'dan ayrıldıkları tarih birbirine yakınsa da, aralarında bir ilişki bulunup bulunmadığı konusunda birşey söylemek zordur. (http://www.ovakent66.bel.tr/ovakent.asp?id=29**)**

Erzincan il merkezine 3 km uzaklıkta bir belediyelik olan Demirkent'in eski adı da

Horan'dır. **(**http://www.yerelnet.org.tr/belediyeler/index.php?belediyeid=12879

7) Eskiden köy olan bu Horan, camili bir köydü.
(http://www.kalan.com/scripts/Dergi/Dergi.asp?t=3&yid=9933)

Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesi merkezinde Musahocalı aşiretinin yaşadığı, bunların 1734 tarihinde Musul vilayetinin Rakka sancağından geldikleri bilinmektedir. Aslen Türkmen Bozulus aşiretlerine bağlıdırlar. Bozulus ise Beydililer'in Karacalu ve Kürtler oymaklarından oluşmaktadır. Emirdağ civarında Horan diye bir beldenin bulunduğu belirtilmektedir. http://www.turkiyerehberi.com/EM%C4%B0RDA%C4%9E%20TAR%C4%B0H%C4%B0_728_3_icerikler.html) Adı geçen Horan, yine Afyon'a bağlı olan Bolvadin ilçesi sınırları içindeki Horan Parkı olabilir. (http://www.turkiyerehberi.gen.tr/sehirler/ilceler-0)

*

Özetle, Atmalı aşireti mensuplarının mültezimin (iltizam sahibi vergi toplayıcısının) adamlarının (veya intikal halindeki bir askerî birliğin) zulmüne uğradığı, onların tecavüzlerine karşı kendilerini savunmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Devletin valisi de bu olayı görmezden gelmiş, meselenin üstünü kapatmıştır.

ATMALI KRONOLOJİSİ VE COĞRAFYASI

KRONOLOJİ (1560-1766)

1560 Malatya'nın Keder Beyt nahiyesinin Salay Basan mezraında üç-dört neferden oluşan bir topluluk

1563 Maraş'ın Alma Kuşağı mezraında başkalarıyla birlikte tarım yapıyorlar

1643 Arapgir'in Horun/Horan beldesinde Atma köyü olarak ikamet ediyorlar. Vergi veren nüfus 84, toplam nüfus 700-800 civarı

1645-1650 (?) Horun'dan göç ve Atma köyünün ortadan kalkması

1690-1694 İçlerinden bir bölümü Beydili ve Bozulus oymaklarıyla birlikte Suriye'nin Rakka kentine iskân ediliyor

1720 İçlerinden bir bölümü Harran Ovası'na yerleştiriliyor

1734 Arapgir Sancağı'na bağlı timarlı göçebe topluluk durumundalar. Sivas-Kangal'ın güneydoğusundaki Alaca-han'a yerleştirilmeleri yönünde karar çıkıyor

1766 Bin çadırlık bir topluluk durumundalar

YAŞADIKLARI BELDELER

Darende,

Rakka (Suriye),

Malatya,

Maraş,

Arabgir Sancağı,

Keban Mâdeni (Malatya),

Sivas,

Trabzon,

Of Kazâsı

Ebistan

Siverek

Ankara Sancağı,

Arabgir Sancağı

Çirmen Sancağı,

Keban Madeni Kazası (Harpırt Sancağı)

Erzurum Eyaleti,

Diyarbekir,

Kars,

Çıldır

Kangal

Aşudi Kazâları (Darende),

Turgud Kazası (Konya Sancağı)

CUMHURİYET DÖNEMİ

(GÖÇ EDİLEN ŞEHİRLER HARİÇ)

KAHRAMANMARAŞ

Merkez köyleri

Karacasu kasabası

Abbaslar

Tevekkelli (?)

Afşin köyleri

Kaşanlı

Oğlakkaya(sı)

Türkçayırı

İncirli

Çomudüz

Örenli

Haticepınar

İnci

Elbistan köyleri

Kalaycık

Atmalıkaşanlı

Sevdili

İkizpınar(ı) (Çopur)

Hasanalili (Hasanali)

Topkırankale (Tapkırankale)

Dervişçimli

Günaltı

Topkıran (Tabkıran/Tapkıran)

Türkören

Karahasanuşağı

Yalıntaş

Pazarcık köyleri

Yumaklıcerit kasabası

Ganidağı Ketiler

Taşdemir

Harmancık

Göçer

Hasankoca

Sadakalar

Karahüyük

Akcalar (Akçalar)

Kizirli (Kizir)

Tilkiler

Kızkapanlı

Tetirlik

Turunçlu

Çöçelli

Yukarı Höcüklü

Memişkahya

Damlataş (Kurtdere)

Çolakali

İğdeli (Cimikanlı)

Türkoğlu köyleri

Çakallıçullu

MALATYA

Dilek kasabası

Arapgir köyleri

Deregezen

Doğanşehir köyleri

Polat

Topraktepe

Harapşehir (Günedoğru)

Beğre

Gövdeli

Darende köyleri

Günpınar (Aşudı)

Akbaba

Başkaya (Melik, Melikler)

Günerli

Borandır/Barındır

Üçpınar

Hacolar/Hacoğullar

Kavak(lar)

Tullolar (Tıllolar, Sakarya/Yayıklı)

Göynük

Ağılyazı

Kuluncak köyleri

Karıncalık

Kızılmağara

Kömüklü

Temüklü

Hekimhan köyleri

Kurşunlu kasabası

Arguvan köyleri

Kadabela (Güngören)

Çobandere (Şotik)

Bırik (Yoncalı)

Sığırcıuşağı

Göçeruşağı,

Alhasuşağı

Gökağaç

Kömürlük

Kuruttaş

Kızık

GAZİANTEP

Nurdağı köyleri

Atmalı

Ataköy (Hortlar)

Sakçagöz(ü)

Şatırhüyük

Araban köyleri

Yaylacık

Hasanoğlu (?)

ADIYAMAN

Besni köyleri

Karalar (Karkon)

Atmalı

Gölbaşı

Kösüklü

SİVAS

Gürün köyleri

Akdere

Kılıçdoğan

Böğrüdelik

Karadoruk

Dürmepınar

Güldede

Alacamezar (Bağlıçay)

Mahken/Mahgen (Ağaçlı) (?)

Karakuyu

Kangal köyleri

Karamehmetli

Oğlaklı (Zobular)

Ulaş köyleri

Örenlice (Sert Mahmut)

Şarkışla köyleri

Sarıkaya

YOZGAT

Sorgun köyleri

Gökiniş

Çekerek

ERZİNCAN

İliç köyleri

Atma

Kemah köyleri

Atma (?)